67.ED.00691_OP03504

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.
Permissions beyond the scope of this license may be available at customer.service@beic.it.

Quest'opera è distribuita con Licenza Creative Commons Attribuzione 4.0 Internazionale.
Permessi oltre lo scopo di questa licenza possono essere richiesti a customer.service@beic.it.

BIBLIOTECA APOSTOLICA VATICANA

STAMP. BARB.
B.B.B. II
17
(int; 2)

NB.

Diffamare rane
Nā renorare graue

Infraſcripti vtiles et ſolacioſi tractatuli Bartoli legū docto ris famoſiſſimi hic continent.

¶ Repeticio l. i. C. de dignita. li. xij. de Nobilitate cum pulchris addicionibus.
¶ De Inſignijs et armis.
¶ De Falcone.
¶ De Regimine reipublice ciuitatis.
Et hij tractatuli omnes ethice. i. morali philoſophie ſubponuntur.

¶ Horum omnium vtile regiſtrum.

Exprenſis
ut s:

¶ De Dignitatibus C. li. xij.

Dictū eſt ſ̄ de iurepublico. ꝯ q꜡ iuſpublicū nō pōt ex
pediri niſi ꝑ eos qui in dignitatibꝰ eligūtur. vt. ff.
de ori. iuris. l. ij. §. poſt originē. ideo de dignita. dicit. ſ.
qui ad eas admittātur et reiciātur et que priuilegia
ex eis cōpetāt et quāto tpe durant. Uel dic ſm̄ bar.
dictū eſt in libro precedēti de multis qualitatibꝰ pſo=
narū: ſed quia dignitas eſt qualitas que inheret p=
ſone. vt dicit ibi in l. ij. Jdeo ponitur hic rubrica de
dignita. et tantū de rubro.

¶ Sequitur nigrum et. l. i.

Jmperator Alexāder ſemꝑ auguſtus

J vt ꝓponitis et auum conſularem ⁊ patrem
pretoriū virū habuiſtis. et nō priuate cōditiōis
hominibus ſed clariſſimis nupſeritis claritatem gene
ris retinetis. ¶ Sequūtur gloſe. l. i.

J vt proponitis duabus ſororibus ſupplicanti=
bus reſpōdet et ꝙ dicit auū. ſ. paternū. nā a ſupe
rioribus agnatis nō cognatis venit dignitas et ho=
nor ⁊ ſimilia. vt nota. ff. de ſta. ho. l. cū legitime. Jtem
ꝙ dicit conſularē. i. conſulē vel de genere cōſulū et ſic
expone pretoriū. ad quod. ff. de ſena. l. i. Et nota. ꝙ hui
uſmodi honor vel nobilitas que venit ꝑ accidēs. i. ꝑ
dignitatē nō videt extēdi vltra pronepotes. vt ſ̄. de
queſtio. l. diuo. Jtē quidā hic habēt virū. i. hominē
nō autē pro marito ponit Jtē nota. ſm̄. h. ꝙ cōſules
clariſſima dignitate perfruūtur. vt infra de domeſti
cis. et pro. l. iij. ſed certe ymmo illuſtres ſunt: vt ſ̄ vbi
ſena. vel cla. l. quotiens.

¶ Priuate. hoc dicit inter patrem et virum. vt ff. de
ſena. l. femine. ¶ Et hec. l. j. h. dicat in ſum.

Ulier condicionē patris et aui illuſtris
retinet: dū tamē nubat clariſſimo hoc
dicit Si aūt nuberet homini mīoris cō
diciōis tūc ſecus: quia ſicut mulier pro
pter viri cōdiciōē coruſcat ita deprimi
tur vt ſupra de incolis l. mulieres ⁊ infra ea. l. mu
lieres Unde nota ex glo. iſta duo. Pmo ꝙ vbicūq̄
dignitas nō venit ex origine ſed ex accidenti: ꝙ illa
dignitas nō extendit vltra pronepotes cōcor. ſupra
de queſtio. l. diuo marco. Secūdo nota ꝙ cōſules
dicūt clariſſimi: ⁊ ita eſt expedita hec lex ¶ Sequit
repeticio eiuſdē l. Quero ī quo differt tractatꝰ huiꝰ
libri a tractatu primi libri ī quo tractat de dignitati
bus ſicut hic tractat Reſpondeo ī primo tractat pri
cipaliter de officijs ex quibꝰ ſequit dignitas: hic tra
ctamus principalit de ipſa dignitate ꝓprie em̄ loquē
do aliud eſt officiū aliud dignitas qđ patet Poteſt
em̄ quis habere dignitatē ſenatoriā vel conſularē li
cet nō ſit ſenator vel cōſul vt videbitis ī ꝓceſſu Jtem
quis poteſt habere officiū ſenatoris et nō habere di=
gnitatē vt dicemꝰ infra. l. quociēs Et ſic apparet ꝙ
ſunt ſeparata: et breuiter hoc dicit. Nobilitas muli
eris que habet ex ꝓgenie retinetur eciā ſi nubat no
bili eciā mīoris dignitatis nō plebeio hoc dicit Mo=
do pone caſū in termīs cauſa ſolacij Domīe due ſo
rores fuerūt inuitate ī quodā ↄuiuio et quia non fu
erūt poſite inter dominas cōſulares et pretorias ideo
iuerūt ad principē ꝓponētes ꝙ auū conſulē et patrē
habuerūt pretorē et ꝙ ipſe ſunt nupte nobilibꝰ viris
licet nō tante dignitatis Querit nūquid debeāt po
ni ī menſa inter nobiles reſpectu nobilitatis parētū
an reſpecto nobilitatis maritorū Reſpōdet īꝑator

ꝙ ſi vera ſunt que preponunt̄ ꝙ tenent nobilitatez et
dignitatē generis ⁊ ſic poni debuerūt ī menſa Nota
ꝙ nobiles habēt dignitatē vt dicitur infra Jtez no
ta ꝙ mulieres habēt dignitatē et nobilitatem ex pro
genie Jtem nota ꝙ ſi filia vni⁹ regis nubat vni co=
miti debet appellari regalis: vel ſi filia vni⁹ comitis
nubat vni minoris nobilitatis debet appellari comi
tiſſa Jtez nota ꝙ ſi filia comitis nubat populari nō
debet appellari comitiſſa Opponit̄: dicit̄ hic ꝙ iſte
mulieres habuerūt patrē et auū virū: ꝯtra ſupra de
nupt̄. l. nemini Solucio expōe virū. i. hominē vt
glo. dicit. ꝓ cui⁹ noticia ſciendum eſt ꝙ nomē viri
quandoqz ponit̄ reſpectiue ad vxorē et tūc ponit̄ no
men viri ꝓ marito vt ff. ſolu. ma. l viro atqz vxore
et ff. de iur̄. do. l. vir ab eo C. de dona. inter virū
et vxorem in rubro et nigro cum multis ſimilibus le
gibus et iurib⁹. Quandoqz nō ponit̄ reſpectiue ſed
ponitur cū adiectiōe denotāte ꝙ ſit vir alicui⁹ mulie
ris vt ꝑ genitiuū caſuz vt ſi dico vir ſeie: vel ꝑ nomē
poſſeſſiuū vt ſi dico mulieri vir tu⁹ vel ſimilia verba
tunc eciā intelligit̄ in dubio vir pro marito vt ff. de
ſena. l. i. ⁊ C. ad vellei auten. ſi qua mulier Si ve
ro dictio vir cū alia adiūctiōe ponat̄ tūc intelligitur
vir. i. homo vt hic et ff. iudi. ſol. l. vir bon⁹ et ff. ꝓ
ſocio l. ſocietatē §. arbitrorū cū ſimilib⁹ Aduerten=
dū tn̄ eſt ꝙ nomē vir ħ adultū hominē importat cū
vero dico vir: hominē importat et poteſt intelligi de
quolibet vt ff. de le. iij. l. cū quis decedēs §. codicil
lis et ibi nota quod eſt notandū ad multa Secūdo
opponit̄ ꝙ mulieres nō poſſunt habere dignitatem
vt l. femīe ff. ꝺ regu. iu. So. dignitatē ſine admi
niſtracōe poſſunt habere vt hic ſed dignitatē cū ad=

miniſtratiōe regulariter nō vt in cōtractꝫs. Fallit in
quibuſdam precellētibus mulieribus: de cōſuetudīe
quarundā parciū. vt l. ſi. §. de arbi. et. c. dilecti extra
de arbi. Fallit in abbatiſſis: quas videmus habere
dignitatē et adminiſtrationē in ſuas monachas: et
interdū extra: cū habeāt caſtra ⁊ ſimilia: iſta digni=
tas ſine admīſtratiōe: de qua loquit̄ hec lex nihil ali
ud ē ꝙꝫ dignitas ſeu nobilitas: ⁊ ſic apud nos voca
tur: ita dicit hec glo. ⁊ ꝑ bar̄. infra. e. ti. mulieres: et. ī.
dicam. Dicit̄ eīm talis ē nobilis domina tali nobili=
tate cū ſit comitiſſa marchioniſſa ⁊ ſilis. vt īfra oſtē
dam. Eſt ergo videndū quid ſit nobilitas. ad cuius
declarationē premitto aliquas queſtiōes. Et primo
quero quot modis dicit̄ dignitas. Reſpōdeo quādo
qꝫ accipit̄ largiſſime: vt omēs dicātur in dignitate
qui ſunt bone fame et integri ſtatus: vt. ff. de varijs
et extraor. cogni. l. cognitionū. ī pri. ibi illeſe digītatis
ſtatus: et alibi quilibet dicit̄ dignus: qui nō reputat̄
indignus. vt. l. cū quidā de le. ij. et. ff. de manu. teſ. l. ſer
uos: et de hac nō loquimur hic. Quādoqz vero acci
pitur dignitas pro offitio qꝺ habz dignitatē anne=
xam: vt. ff. de mu. et ho. l. honor in prin. Et ita loquit̄
rubrica extra de preben. et dignita. et tex. in. c. de mul
ta. e. ti. Et ita loquit̄ glo. ff. ad l. iul̄. ꝺ ambitu. l. i. que
dicit quedā officia: que ibi nominātur eē dignitates
vere eīm officiū ipſum nō eſt dignitas: ſed habet dig
nitatē annexā: vt. ff. de mu. et ho. l. honor in prin. Et
iſto modo etiā nō loquitur hic ti. Quādoqꝫ dignitas
accipitur pro quadā qualitate; que facit perſonā dif
ferre a plebeis et iſta eſt nobilitas ſcꝺm vulgare no
ſtrū: vt ſtatim dicam. Et cōſideratur iſta duob⁹ mo
dis. Prīo ꝓut iſta dignitas ſtat in noīe generis ſui

nec hēt nomē ſpetiale: vt eſſe decurionē. vt. ff. de decu
rio . l. ſpurij in pri. et eſſe militē et pſbiterū et filia: vt
l. ne quis. ē. vt nemo priuat⁹. Sūt et alie dignitates
noīate: ⁊ iſte diuidunt̄ p ſuos gradus. Eſt. n. illuſtris
ſupillustris ſpectablis ⁊ clariſſim⁹: vt īfra videbitis
in pſecutōe materie: et iſtis noib⁹ adhuc doctores ho
die vtūtur: de his loquit̄ hic liber. Secūdo quero et
reuoco in dubiū: vtrū ſit verū q dignitas put acci=
pit̄ vt ſepata ab offitio vel admīſtratiōe ſit idem qd
nobilitas. Reſpōdeo ſiquidē nobilitas accipit̄ pprie
put facit quē differre a plebeio: ⁊ de iſta loquit̄ hic: ⁊
tūc dico q ē idē nobilitas ⁊ digītas: pbo: ſola digni
tas ē que facit quē differre a plebeis: ⁊ quē nō eē ple
beiū. vt. ff. de ſuſpec. tu. l. j. i fi. ⁊ l. iij. §. tutores ⁊ ibi hoc
Ja. de are. ponit: q omīs carēs dignitate eſt plebei⁹
alias qui ē in dignitate deſiſt eſſe plebei⁹: pbatur ē.
vt nemo priuat⁹. l. ne quis. Illd ḡ qd ſcdm nrōs mo
res appellat̄ nobilitas: illud idē eſt dignitas que fa
cit quē non eſſe plebeiū. ppterea hoc videt̄ expreſſum
inſti. de iurenaturali ge. et ciuili. §. plebs aūt ibi glo.
dicit q plebs ↄtinet omēs exceptis nobilib⁹. In tex.
vero dicti. §. appellātur nobiles patricij: et ſenatores
qui habēt dignitatē: facit. ff. de verbo. ſigni. l. plebs ī
prin. Sz poſſet dici q ille. §. plebs aūt pbat cōtrariū
dicit̄ em̄ ibi q plebis appellatiōe cōtinetur oēs exce=
ptis ſenatorib⁹ et patricijs: ſed multe ſunt alie digni
tates inferiores a ſenatorib⁹ et patricijs: vt īfra ti. ij.
l. nemini: ergo ptz q multi habentes dignitatē ſunt
plebei. i. homīes habētes inferiores dignitates a pre
dictis: ⁊ ſic nō omīs qui eſt ī dignitate deſinit eē ple
bei⁹. ⁊ ſic nō eſt idē nobilitas et dignitas. So. ibi po
nit̄ nomē patriciat⁹ in genere p omib⁹ patrib⁹ ciui
tatis: et ſic p omīb⁹ habētibus ī ciuitate digitatē. vt
ptz. ff. de ori. iuris. l. ij. §. deinde cū eſſet. et. §. ex eiſdem
tpib⁹: ſed. l. nemini. ī. ti. ij. loquit̄ de alio magno pa=
triciatus honore: qui cepit eē poſtq̄z fuerūt creati im=
patores. Preterea et hmōi ītellectū ponit Hug. ſub
dcōe plebs. ptea certū ē q dignitas n̄ dēt ↄcedi: niſi
ei q ſit ī aliqua ptāte ſaltē q ſit decurio. vt. l. honores
§. is q. ff. de decur. Nā plebei⁹ nō pōt eligi ad digni
tatē. vt ibi ptz: ſed alibi dicit̄: q ad dignitates debent
eligi nobiles. vt in aut̄. de defen. ciui. in. §. interim et
§. fi. ergo ptz q ob hoc q dicit nobiles intelligit id
eſt ī digitate poſitos: vt ī aut̄. d defen. ciui. al. ⁊ ſic no
bilitas ⁊ dignitas ſunt idē. ptrerea hoc pz in. l. queris
d nata. reſti. vbi dicit̄ nobiliſſim⁹ impator Ideo aūt
dicit̄ nobiliſſimus in ſuplatiuo gradu: qr eſt ī digni
tate in gradu ſuplatiuo. ptrerea hoc ptz ī diuina ſcri
ptura marci. xv. c. in fi. Ibi venit Joſeph ab aroma=
tia nobilis decurio. quaſi dicat erat nobilis: qr erat
poſitus ī dignitate decurionat⁹: cōcludit̄ ergo q no
bilitas que facit quē differre a plebeio ē quedā digni
tas eo mō ſumpta: quo dixi ē. ſ. ſepata ab admīſtrati
one. Ideo nos videm⁹ in nrō vſu noīari dignitatē
illā a qua pcedit nobilitas. dicimus em̄ regales du=
cales marchiones comites ⁊ ſiles. Quoſdā vero vo
camus nobiles ſimplices: quia vt dixi quedam erāt
dignitates innominate: quedā nominate: ergo appa
ret: q licet ſub nomīe nobilitatis nō habeamus ali=
quē ſpetialē tractatū: tamen habemus hunc librū de
dignitatibus: et ī multis alijs partibus iuris: Ideo
de nobilitate recte tractare poſſumus. Poteſt etiam
accipi nobilitas multis alijs modis. Et tunc nō eſt
idem q dignitas. vt ſtatim videbitis.

Tertio ergo quero quid ſit nobilitas ſeu dignitas.
ꝓut idem ſunt: et vt circa hec veritas eluceſcat. mul=
torū opiniones referā. fuit em̄ quidā noīe dantes al=
tegeri de florentia poeta vulgaris laudabilis ꝛ reco
lēde memorie: qui circa hoc fecit vnā cantilenā ī vul
gari: que incipit. Le dolze rime damor che ſolea tro=
uare Li mei penſeri ꝛc̄. Et ibi recitat tres opi. anti=
quorū. Prima eſt que dicit ꝙ quidā impator dixit ꝙ
nobilitas ē antiqua eris et diuitiarū poſſeſſio cū pul
chris regiminibus ꝛ moribus. Alij dixerūt ꝙ antiqui
boni mores faciunt hominē nobilē: et iſti de diuicijs
nō curāt. Tercij dicūt ꝙ ille eſt nobilis qui deſcendit
ex patre vel auo valēti: et omēs iſtas tres opi. repro=
bat. Vltīo ipſe determīat ꝙ quicūqꝫ ē virtuoſus eſt
nobilis. Itē pōt eſſe nobilitas etiā vbi nō eſt virtꝰ: et
ſic nobilitas habet ī ſe plꝰ q̄ꝫ virtꝰ: exemplū ī puella
verecūda. Nam verecūdia ē diuerſa a virtute: et tū
in ea ē nobilitas. Concludit igit: ꝙ omis aīa ṗdeſti
nata a deo ī felicitatē: vt omi tpe bene operet etiā an
q̄ꝫ aliq̄ꝫ actū virtuoſuꝫ operet: dicatur nobilis: ꝛ iſta
ſunt eiꝰ dicta ī ſumma. De quolibet ergo large et la
cius videamꝰ ſingularit. Prima ḡ opi. fuit ꝙ quidā
impator dixit ꝙ nobilitas eſt antiqua poſſeſſio eris
et diuitiarū cū pulchris regimibꝰ et moribꝰ: iſtud
reprobat ipſe dicēs ꝙ iſta diffinitio ē falſa ꝛ īperfecta
falſa quia diuitie nō poſſunt dare nec auferre nobili
tatē: qḋ apparet: qꝛ diuitie ex ſe ſunt viles: et qḋ vile
eſt nobilitatē nō pōt cōcedere: vilitas autē eorū appa
ret: qꝛ diuitie cōgregate nō quietant animū: ſed ma
iorē curaꝫ tribuūt. Itē illa diffinitio eſt impfecta: qꝛ
alijs modis ꝯtigit nobilitas: vt ī. dicet et iſta videt
ītētio poete ṗdicti. Primū qḋ dixi: ꝙ quidā impator

poſuit diffinitionē predictā: hoc nō repitur in corpe
iuris: ſed forte ipſe in alijs hiſtorijs inuenit. tamē cō=
tra reprobationē ſuā arguo ꝙ diuitie cōferūt ad dā
dam nobilitatē. qꝛ quicquid cōfert ad virtutē cōfert
ad nobilitatē. iſtud pꝫ ex dictis ſuis: qui dixit ꝙ vbi
cunqꝫ ē virtus ibi eſt nobilitas: ꝛ ſcdm̄ iſtud nobilis
eſt ille quē nobilitat ſua virtꝰ: ſed diuitie cōferūt ad
magnanimitatē: que ē virtꝰ: vt habet a ſancto tho=
ma in ſecūda ſecūde. q. c. xxix. ar. ii. et p phm. iiij. ethi=
corū: vbi tractat de magnanimitate: ergo cōferūt ad
nobilitatē. Preterea quicquid cōfert ad felicitatē cō
fert ad nobilitatē ſcdm̄ eundē: ſed diuitie cōferūt ad
felicitatē: qꝛ ſine ipſis nō cōtingit hominē eſſe felicem
ſcdm̄ phm primo ethicorū: ergo ꝛc̄. Preterea eoꝝ dif
finitiōes ponit phūs. v. politi. circa princi. vbi ſic ait.
nobiles em̄ eſſe videtur quibus aſſiſtūt ꝓgenitorum
virtus et diuitie. Finaliter cōcludo ꝙ diuitie nō ſunt
dignitas: nec dignitatē poſſunt dare directe: vt dicit
poeta. poſſunt tamē eſſe cauſa remota ob quā nobili
tas euenit et obtenta cōſeruabit: et ita cōcludūt ra=
tiones in oppoſitū facte: et hoc ē verū: vt īfra dicā: et
in hoc bene dicit poeta. Secūda opi. fuit eorū qui ṗ=
dictā opi. reuoluerūt hoc modo ꝙ antiqui boni mo=
res cū poſſeſſiōe diuitiarū faciunt hominē nobilē: et
vltimā partē ademerūt: qꝛ ipſi forte nō habebāt eā
et hec ſunt verba poete: quaſi dicat ſecūda opi. ꝙ ſoli
antiqui boni mores faciūt quē nobilem: iſtā opi. ipſe
dānat. nam iſti videtur preſupponere ꝙ ex vili patre
nō pōt deſcēdere nobilis filius: qḋ patet: qꝛ requirit
antiquitatē: ex hoc eorū antecedēti ſequeretur ꝙ om
nes eſſemus nobiles: vel omnes ignobiles. quia ſi
primus parens fuit nobilis: ergo omēs deſcēdentes

ſunt nobiles. Si primus ignobilis: ergo omēs deſcē
dentes ignobiles. quare nunq̄ȝ in ꝑſona alicui⁹ po=
tuit incipere nobilitas ſeu dignitas. aut ipſi habent
dicere ꝙ mūdus fuit ab eterno cū multitudīe hoīm.
qđ eſt falſum: et cōtra fidē chriſtianā. Mihi videtur
ſalua reuerēcia tanti poete ꝙ dicte ratiōes facte ad
reprobandū dictas opi. nō ſunt vere. Primo em̄ auc
toritas quā ipi aſſerūt ex dictis eorū ē ꝙ ex vili parē
te nō poſſit naſci nobilis filius. nā ipſi requirūt anti
quitatē bonorū morū. Certe iſta antiquitas pōt eſſe
in vno homīe. Nam ſi durauit lōgo tp̄e. x. vel. xx. an
nis in bonis moribus dicētur antiqui boni mores.
vt. ff. de legi. l. de quibus in glo. ſup̱ verbo inueterata
Unde ex iſtis actib⁹ virtuoſis nō erit nobilis: niſi cō
pleto longo tp̄e. iſtud videt̄ expreſſum in doctoribus
qui nō cōſequūtur dignitatē comitū niſi expletis. xx.
annis in lectura. vt ē. de ꝓfeſ: l. j. li. x. Preterea poſito
ꝙ antecedēs eſſet verū nō ſequitur cōſequens: ꝙ om
nes eſſemus nobiles vel ignobiles. Exponamus
em̄ ꝙ adam fuit nobilis. ⁊c̄. Et nobilitas tranſit in
filios: niſi ꝓpter eorū delictū eam amittāt. Nā ꝓpter
eorū delictū quis infamat̄: et ꝓpter infamiā perdit̄
nobilitas et dignitas: vt infra. l. proxima et. l. quoci=
ens Si ergo aliquis ex filijs ſe geſſit virtuoſe retinet
nobilitatē: et ille erit nobilis: et ſi alius geſſit ſe vitio=
ſe perdit nobilitatē et erit plebeius: ⁊ ita fuit de facto
in chain qui occidit abel fratrē ſuū: propter qđ perdi
dit nobilitatē patris. vt habetur geneſis. iiij. c. Et de
hoc multa exēpla ponūtur per valeriū maximū ſub
rubrica qui a patribus degenrauerūt. Itez pone ex
eodem patre nobili natum vnū filiū legitimū et ali
um baſtardū: certe ī legitimū trāſit nobilitas nō ad

baſtardū. vt. l. cum legitime. ff. de ſta. ho. et. ff. de ſena
to. l. liberos. Exemplū in abrahā qui habuit filios le
gitimos ⁊ aliq̄s naturales ex āncilla. geni. xxv. Eodē
modo nō obſtāt dicte ratiōes tertie opi. vt ſtatim di
cam: licet em̄ iſte reprehēſiōes nō videātur cōcludere
tamē verū arbitror: ꝙ antiquitas morum nō eſt no
bilitas. nec nobilitatē facere poteſt. ſed poteſt eſſe cau
ſa nobilitatis: vt īfra dicam. Tertia opi. fuit ꝙ illi di
cātur nobiles qui deſcendūt a parētibus valētibus.
puta patre vel auo. licet ipſe qui deſcēdit ſit modice
cōditionis. Iſtud reprehēdit poeta eadē ratiōe. quia
videtur ꝓſupponere ꝙ nō ſit nobilis. niſi qui naſcit̄
ex nobili. Et quia ex ruſtico nō pōt naſci nobilis. ex
quo ſequūtur cōſequencie falſe. vt ſupra dictū eſt. ſed
nō eſt verū ꝙ ipſi hoc preſuppōnāt. dicūt em̄ ipi ꝙ ex
valētibus parētibus: vt ipſe poeta recitat. nō autem
dicit nobilibus. et poſſunt habere talē intellectū. po=
ne ruſticus incipit eſſe probus homo et valēs tenere
ſtatū nobilitatis. certe ipſe nō eſt nobilis. qꝛ illa ruſti=
citas nō potuit purgari plene et perfecte in eo. ſed fi=
lij et nepotes ſui erūt nobiliores. vt tota die videm⁹
in ruſticis ꝓuenientib⁹ ad aliquē gradum ciuilitatis
vnde ex patre ignobili tamē valente naſcit̄ fili⁹ vel
nepos nobilis. et ſic nō preſuppōnit illud qđ poeta di
cebat. et poſito ꝙ ꝓſuppōneret non ſequeretur ꝙ ille
eſſent falſe conſequēcie. vt dixi in precedenti opiniōe.
verſ. mihi videtur. ¶ Item reprobat poeta dictaȝ
terciam opini. in eo qđ adijecit. licet ipſe ſit modice
cōditionis. nam talis eſt viliſſimus qui habuit viaȝ
nobilitatis paratam a parentibus. et ipſe non ſer=
uat eam. et talis vituperandus eſt plus q̄ȝ alij.

Si ergo eſt viliſſimus: ergo nõ eſt nobilis: ⁊ hoc tan
git multos viuẽtes qui vadũt p̱ terrã: ſed quo ad mo
res mortui ſunt: ſed iſta reſponſio nõ videt̃ eſſe vera:
Sciendũ ergo ẽ ꝙ ex parẽtib⁹ nobilib⁹ qñqʒ naſcit̃
filius nobilis et virtuoſe viuens. Et iſte erit nobilis
ſcd̃m omẽs predictos. Quãdoqʒ naſcit̃ filius repro
bus qui habet mores malos: ex quib⁹ fit infamis et
tunc perdit nobilitatẽ: vt ĩ. l. ꝓxima: et iſto caſu verꝫ
dicit poeta qui eũ appellat viliſſimũ: qñqʒ naſcit̃ fi=
lius qui nõ habet mores nec bonos nec malos: ⁊ for
te eſt ſegnis qui nõ eſt operatiu⁹: vel forte demẽs vel
furioſus: et iſto caſu retinebit nobilitatẽ. ff. de iudi. l. ce
cus. et. l. cũ furioſus et iſto caſu loquũtur verba illoꝝ
qui dicunt licet ſit ipſe modice cõditiõis: et ſic repre=
henſio poete eos nõ tangit. Videndũ eſt vtrũ dictuꝫ
ſuũ ſit bonũ ꝙ ex natiuitate quis habeat nobilitatẽ:
et videt̃ ꝙ ſic: vt hac. l. i. et infra e. l. ſenator. et. ff. de ſe
nato. l. ſenatoris filiũ: et videt̃ expreſſum ꝓuerbioruꝫ
xvij. c. ibi gloria filiorũ patres eorũ et eccleſiaſtes. x.
c. ibi beata ẽ terra. cuius rex ẽ nobilis. et exponit glo.
ibi. i. de ſtirpe regia. In contrariũ eſt Job. xiiij. c. i fi.
vnde dicit ꝙ ſiue nobiles ſiue ignobiles fuerint filij
eius: non intelliget. Si enim nobilitates tranſirẽt a
parẽtibus ꝓ certo eorũ intereſſe ignorare nõ poſſent
Preterea que ex natiuitate naturalit̃ habẽt: nõ pñt
tolli p̱ principẽ: vt inſti. de iure naturali. §. ſʒ naturalia
Sʒ hec pñt mutari. qꝛ iubẽdo vni plebeio nobil' p̱dit
dignitatẽ: vt h. et. l. feie. ff. d̾ ſena. ꝗ ⁊c̃. Preterea nobi
litas que habet̃ ex ꝓgenie nõ durat vltra ꝓnepoteꝫ.
vt h nõt glo. ⁊. ĩ. dicã. Et ſic ille q̇ naſcit̃ ex ꝓnepote
naſcit̃ ex nobil't: nõ tñ ẽ nobil'. ⁊ iſta ſũt v̾ba: qꝛ ꝓles ſeu
origo nõ ẽ dignitas: nec dat dignitatẽ: vt h et i aut. de

referen. §. fi et infra e. l. mulieres ibi ĩ genere nobi
litam⁹ ergo princeps eſt qui nobilitat ꝓpter gen⁹ me
rito ergo princeps eã poteſt auferre et dare qñcumqʒ
vult Quarta opi. fuit ipſi⁹ poete ꝙ vbicũqʒ eſt v̾t⁹
ibi eſt nobilitas ⁊ intelligit̃ de virtute qua hõ efficit̃
felix Itẽ dicit ꝙ poteſt eſſe nobilitas eciã vbi non eſt
virt⁹ et ſic nobilitas habet in ſe plus ꝙ̃ virt⁹ Exem
plũ ĩ muliere verecũda Naʒ verecũdia diuerſa eſt a
virtute et tñ in ea eſt nobilitas Cõcludit ergo ꝙ aĩa
predeſtinata a deo in felicitate vt oĩ tp̃e bene faciat
eciã añqꝫ faciat aliquẽ actũ v̾tutis dicit̃ nobilis: et
hec eſt vera nobilitas de qua pauci reperiũt̃ vt ipſe
dicit Videam⁹ ergo an predicta ſint vera et oſtendo
ꝙ nõ pone aliquẽ ꝓpter ſui delictũ eſſe infamẽ et ſic i
eũ nõ cadit dignitas vl' nobilitas vt infra l. ꝓxima
poſtea reuerſus ad bonos mores eſt factus v̾tuoſus
ſcḋm eũ iſte erit nobilis qḋ eſt falſuꝫ niſi reſtituat̃ p̱ pri
cipẽ vt l. imp̱ialis c̄ de nup. Itẽ põe aliquẽ virtuo
ſuꝫ de crimĩe damnatũ qḋ infamat ꝯ v̾tutẽ certe iſte
erit nobilis ſcḋm eũ qḋ ẽ falſuꝫ cũ infamis ſit vt l. ath
letas in fine ff. de his qui nota. infa. Item pone ex
vno rege natũ filiũ q̇ futur⁹ eſt rep̱b⁹ et infamis et ẽ
predeſtinat⁹ a deo ĩ dãnacõꝫ certe ſcḋm euꝫ iſte nõ erit
nobilis qḋ eſt falſuꝫ qꝛ ſaltẽ interĩ añqꝫ vicia cõmit=
tat eſt nobilis vt hic ⁊ infra e. l. ſenatoꝝ cũ ſi. Itẽ ſe
queret̃ ꝙ ſeru⁹ virtuoſus eſſet nobilis qḋ eſt falſum
vt l. fi. q̇ mi. nõ poſſunt Scḋo ꝓbat̃ auctoritate di
uine ſcripture eccl'iaſtes x. a pñcipe ſtultũ poſituꝫ in
dignitate ſublimi ꝗ eſt nobil' licet ſtult⁹ et tñ nec v̾tu
oſus nec predeſtinat⁹ ĩ felicitate Preterea ſi eſt natus
ignobilis reſurget ĩ gl'ia Scribit̃ ad corinth. xv. c.
vides ꝗ ꝙ licet p̱deſtinat⁹ ſit ĩ gl'ia tñ donec eſt h v̾r

vos autē ignobiles vſqꝫ adhuc. Preterea ſi verum
eſſet dictū eius ſequeret ꝙ nullus plebeius eſſet vir-
tuoſus vel predeſtinatꝰ in ſalutē. qui ſi eſſet predeſti-
natus vel virtuoſus eſſet nobilis ſm̄ eum: et ſic non
eſſet plebeius. Tertio hoc probat auctoritate phi pri
mo ethicorum dicentis ꝙ ſunt quidam homīes vir-
tuoſi: tamē ſunt nobilitate priuati. Preterea pōt eſſe
ꝙ ſeruꝰ vel ruſticus eſt virtuoſus cū omī virtute. vt
quia eſt fortis vel prudēs iuſtꝰ et expertus in his que
ſibi mādantur: et tn̄ neſciret domīari: certe iſte nō eſt
nobilis. vt dicit phūs ꝑmo ethicoꝝ. nō enim eſt no
bilitas vbicūqꝫ ē virtꝰ. quid ergo dicemꝰ: dico ꝙ ꝓ de
claratiōe ꝑſentis queſtionis habemꝰ ponere tres no
bilitates Prima ē nobilitas theologica ſeu ſupnatu
ralis. Secūda eſt nobilitas naturalis. Tertia ē no-
bilitas politica ⁊ ciuilis. De ꝑma theologica et ſpūa
li eſt querēdū in ꝯſpectu eterni iudicis: apud quē nul
la eſt obūbratio: nec aliquid latet: vt dicit poeta ꝑdi-
ctus. nam apud deū eſt nobilis omīs qui ē in gracia
dico grā faciētē gratiā vel gratū. Jtē omīs ille qui ē
virtuoſus. dico de illa virtute que facit hominē feli-
cē: intelligo hoc. i. ſi eſt in caritate. Si em̄ aliquis ī ca
ritate eſt. ille eſt in gratia. nō em̄ pōt eſſe in caritate ſi
ne grā. et iſta grā ꝯſiſtit in hoc ꝙ deꝰ ſua largitate fe
cit hominē gratū ſibi: vt habet a mgr̄o ſniaꝝ in. ij.
li. di. xvi. et clarius ibidē ab illo reuerēdo doctore frē
bonauētura de balneo regio et a ſancto Thoma in
pri. ij. q. cxi. et hoc eſt verum ⁊ ꝓbatur primo regū. ij
c. vbi dicit quicūqꝫ honorauerit me ego glorificabo
eū. qui autē cōtemnūt me erūt ignobiles. Jſtos aūt
nobiles nō poſſumꝰ ꝑfecte cognoſcere: niſi ꝑ reuelati
onē dicit em̄ eccleſiaſtes. ix. c. neſcit hō vtrū amore vl

odio dignꝰ ſit. et multi ſunt ꝑdeſtinati: qui apd̓ nos
reputātur ignobiles: vt patet ex dictis auctoritatibꝰ
apl̓i j. ad corinthi. iiij. et xv. c. iſtam ḡ nobilitatē theo
logicā dimittamus theologis. Secunda igit nobili
tas ē naturalis: et hec pōt ꝯſiderari duobus modis.
primo ꝓut cōgruit animalibꝰ rationabilibꝰ: et etiā
irrationabilibꝰ. et aliꝭs etiā ſenſu carētibꝰ. et iſto mō
dicūtur nobilia et ignobilia ſcꝫ bonitatē opationū
vt ī brutis pꝫ. videmꝰ n̄ q̄ſdā aues eiꝰ dē ſpēi nobiles
⁊ ignobiles. exēplū in falcone aliquis dicit gentilis
et aliquis pegrinus ⁊c̄. Jdē de ceteris aīalibꝰ. Jdem
de pomis. et eodē modo inter artifices diſtinguimꝰ
quoſdā nobiles qui ſunt magis inſtructi aliꝭs. et aliꝭ
ſunt: quos ignobiles dicimꝰ: vt ſ. de condi. in publi.
hor. l. i. li. x. et ſ de poſtu. l. prouidēdū. et iſto mō ſeruꝰ
⁊ ācilla pōt eē nobilis: et ita hēt leui. xix. c. ibi iſta an
cilla nobilis. Et de hoc loquit phūs. ij. ethicoꝝ in pri.
Et de hoc nō eſt noſtrū principaliter tractare. qꝛ per
hanc nō diſtinguitur nobilis a plebeio de quo queri
mus. Secūdo mō pōt cōſiderari: prout cadit in hoi-
bus iſta nobilitas naturalis: et tūc debet intelligi na
turalis. i. naturali ratiōe inducta: qd̓ nos iuriſte ap-
pellamus de iure gen. primeuo. qd̓ apparet. quia ſo
lis hominibus cōgruit: et de iſta nobilitate phūs prīo
ethicoꝝ. iiij. c. dicit ꝙ nihil aliud q̄ꝫ virtus et malicia
determinat ſeruū ⁊ liberū nobiles et ignobiles. hoc
autē nō ē intelligēdū de omī virtute: ſed de ea que cō
petit aliquibꝰ ꝓut ſunt apti domīari uō de ea prout
apti ſunt ſubici prout patet per phm̄ primo poli.
¶ Dicendū ē ergo ꝙ talis nobilitas ē virtꝰ ꝓut cō
petit his qui ſunt apti dn̄ari ſeu ꝑeſſe: vel pōas diōez
virtutis quā ponit phs prīo ethicoꝝ cū deā adiectōe:

tu dicas ꝙ hec nobilitas eſt quidã habit⁹ electiu⁹ in
medio cõſiſtens circa ea que ptinẽt ad preeſſe vel do
minari ⁊ cũ hac determinacõe poſſet eſſe verũ quod
dicit poeta et de hac nobilitate habeꝛ lxi. di. nullus
inuitus. Tercia nobilitas eſt politica ſeu ciuilis ꝑut
differt nobilis a plebeio ſm ꝙ accipimus apud nos
et in foro noſtro tũc quod dicit poeta predict⁹ oĩo nõ
eſt veruʒ quia tunc ſequerenꝛ incõueniẽcie ſupraſcri
pte Quid ergo dicendũ Reſpondet hoſtienſis ĩ ſum
ma de preben. et digni. ꝙ dignitas eſt ꝑeminencia
quedã Ideʒ ergo dicendũ de nobilitate quia nobili
tas et dignitas idem ſunt vt dictũ eſt ſed certe nimis
generaliꝛ loquiꝛ quia eciã ſerui habẽt preeminẽcias
vt ordinari⁹ et vicari⁹ et eciã plebei et ruſtici habent
ꝑeminẽcias. ſic ꝙ quilibet paterfa. ĩ domo ſua ha
bet preeminenciã Inno. vero in c. de multa de pre
ben. dicit ꝙ illa eſt dignitas: que reputaꝛ dignitas
et ſi non reputaꝛ dignitas non eſt dignitas. Iſtud
non probaꝛ racionib⁹ et nimis generaliter loquitur
tñ veritati ꝓpinquior eſt Quid ergo dicẽdũ Reſpõ
deo ꝙ nobilitas apud nos inuẽta eſt ad ſimilitudi=
nem et imitacõeʒ illi⁹ nobilitatis que eſt apud deum
vt in autẽ. vt iudi. ſine quoquo ſuffragio §. itaqʒ
et ꝰ de offi. prefec. preto. affri. l. i. ⁊ l. in noĩe domi
in prin. et ꝰ de nup. l. imꝑialis in prin. ſicut ergo il
le apud deũ eſt nobilis quẽ de⁹ ſua gracia ſibi gra=
tũ fecit ita in foro noſtro ille eſt nobilis quẽ princeps
ſua gracia vel lex ſibi facit gratũ vel nobilẽ facit nõ
tñ poteſt eſſe ſimilitudo ꝑ oĩa et ideo de hac nobilita
te prout intelligiꝛ apud deũ relinquiꝛ theologis qui
bus eſt ſtandũ ꝑut ꝯo loquimur de nobilitate apꝰ
nos pone diffinicõʒ verã et examiabo eã ex qua ap=

parebit theorica et practica hui⁹ materie ¶ Nobili=
tas eſt qualitas illata ꝑ principatũ tenentẽ: Exami
nem⁹ iſta verba diffinicõis: dixi: ꝙ nobilitas eſt qua
litas: hoc eſſe verũ apparet: quia poteſt adeſſe et ab=
eſſe preter ſubiecti corrupcõeʒ: vt apparet in muliere
plebeia que nubit nobili viro que ſtatim efficiꝛ nobi
lis vt infra e. l. mulieres ⁊ l. femine de ſenato. et in his
quib⁹ imperator de nouo ꝯcedit dignitatẽ: vt ꝑ totũ
hunc librũ Iteʒ ea dignitas que adeſt poteſt abeſſe:
vt ĩ muliere nobili que nubit plebeio: vt hic vel in eo
qui propter delictũ ꝑdit dignitatẽ vt infra e. l. quoci
ens et l. iudices: et ſic eſt poſſibile ꝙ ĩ aliqua parte tẽ
poris eſſet quis nobilis: et alia ignobilis et ecõtra: et
ex his ſequiꝛ aliud. nam cũ de diuerſitate tꝑis et lo=
corũ idem ſit iudiciũ vt l. vinũ ff. ſi certuʒ peta. et l. fi.
ff. de ꝯ di. trit. ſequiꝛ ꝙ idem homo loco certo ſit nobi
lis et loco certo ignobilis: quod eſt verũ Pone ſarra
cenũ nobilẽ a nobis captũ certe ex quo eſt capt⁹ erit
ignobilis apud nos: quia ſeru⁹ factus eſt Ideʒ ſi ali
quis d nostris nobilib⁹ capereꝛ ab eis Et iſtud ẽ cla
rum et expreſſius videmus de facto ĩ ciuitate iſta pe
ruſij: ꝙ ſi aliquis plebeius efficiaꝛ miles habeꝛ ꝓ no
bili. Sed ĩ ciuitate florentie etiã poſt militiã receptaʒ
remanet popularis: et eſt expreſſum in l. muneꝝ. §. j.
ff. de mu. et ho. hoc eſt verũ: ſed clarius declarabitur
infra. Sequiꝛ in diffinitõe illata: hoc ideo dico quia
nullus põt habere dignitatẽ a ſeipſo. ſed oportet ꝙ ꝑ
aliũ cõferaꝛ et ſua auctoritate aſſumẽs eã incidit in
crimẽ falſi vel ĩ legẽ. Iul. maieſ: vt ĩ. l. iij. ĩ. fi. ff. ad. l.
Iul. maie. et. ff. de falſis. l. qui nomine cum multis
ſimilibus. Item ideo dixi illata: ꝙ dignitas cõferꝛ

in aliū ex mera grā cōcedētis nō ex aliqua neceſſita=
te que ſibi iponatꝛ ratiōe alicuius meriti recipientis:
vt in aut. vt iudi. ſine quoquo ſuffragi. §. itaqꝫ. Fate
oꝛ tñ ꝙ poſſunt alique cauſe ꝓcedere: que ex cōgruo i
pellūt cocedentē ad cōcedendū: nō aūt impellūt ex ne
ceſſitate: et iſte cauſe poſſunt eē triplicis generis. Pri
mo virtutes ⁊ actus ꝟtuoſi: vt ſ. ď ſta. et magi. l. Et
virtutū. de hoc habem⁹ exempla ꝑ totū iſtū librū. vbi
ꝓpter actus virtuoſos dantꝛ dignitates. vt: ff. de ori.
iu. l. ij. in pe. col. Secūdo vicia ſeu act⁹ vitioſi. vt i dic.
l. ij. §. poſtea cū apius. vbi ꝓpter furtū quis ꝯſecutus
fuit dignitatē et officiū: et hoc videm⁹ quotidie apď
pricipes ſeculares ⁊ eccleſiaſticos ꝙ ꝓpter vitia ali=
quis ipſi pricipi efficitꝛ accept⁹. et ab ipſo nobilitates
et dignitates cōſequitꝛ. Predicta que dixi ꝙ ex mera
grā cōceditꝛ dignitas: intelligo i principe q̄ nō recog
noſcit ſuperiorē: aľ ſuꝑioꝛ pōt cogere inferiorē vt det
dignitatē alicui: Et ſic quo ad cōcedentē erit debita
quo ad recipientē erit mera grā ſ. de offi. queſto. l. i.
Et de hoc ſunt multi caſus decretaliū. Itē ꝙ dixi ꝙ
ꝓpter vicia cōceduntur dignitates verū eſt loquēdo ci
uiliter. Fateoꝛ tñ ꝙ cōcedēs preferēs indignū digno
peccat. vt dicit btūs Thomas de aqno i ſcďa ſcďe. q.
lxiij. ar. i. vbi tractat vtꝝ acceptō ꝑſonaꝝ ſit peccatū
Tertio ſunt quedā que nō ſunt vitia nec ꝟtutes. vt
ꝓgenies ꝓpter quā lex ſeu princeps cōcedit dignitatē.
vt hac. l. ⁊ ſ. dictū eſt: Et matrimoniū. qꝛ nobilitatur
mulier ꝓpter virū ſine aliqua ei⁹ ꝟtute: et i mrē que
nobilitatꝛ ꝓpter filiū qnqꝫ. vt. ff. de ſena. l. i. qď dic. vt
ibi. Ex predictis ſequitꝛ ꝙ dignitas ſeu nobilitas ca=
dit quādoqꝫ in ignorantē: qď patet. qꝛ vt dictū eſt no
bilitas cōſiſtit in acceptatiōe ei⁹ qui dignitatē cōfert

vnde ſicut dilectio mea: in qua accepto ticiū pōt ca=
dere in eum ignorantē: ita et dignitas. vt apparet ex
preſſe in puero nato ex nobili. qꝛ ſtatim eſt nobilis. li
cet nil intelligat: vt ꝓbatur in autꝛ. de defen. ciui. §. ſed
interim. et nota. ſ. de iuriſ. om. iu. l. priuatoꝝ. Ex his
ſequitꝛ ꝙ iſta nobilitas nō eſt in volūtate nec i intel=
lectu nec ē actus volūtarius ei⁹ qui nobilis efficitur
qď patꝫ: qꝛ cadit i ignorantē qui circa id qď ignorat
nullā habet volūtatē: vt nota. in. l: i. ſuꝑ de acqui. po.
nec in ꝑſona ſeu corpore nec i parte ſeu corpore ſenſi=
tiuo cōſtat: ſed ſolū in acceptatiōe dignitatē cōferen
tis. terminatꝛ eī in ꝑſona eius qui efficitꝛ nobilis: ſi=
cut viſio in re viſa: et dilectio in re dilecta. et ſic ante
cognitionē illā nulla obuenit noua qualitas in ꝑſo
na nobilitata: ſ dicitꝛ nobilis reſpectu acceptatiōis
Fateoꝛ tamē ꝙ poſtqꝫ ſciuerit iprimetꝛ in eū qualitas
qꝛ incedet vt nobilis: et operabitꝛ vt nobilis. ⁊ hoc vi
detꝛ velle glo. in. l. priuatoꝝ. ſ. de iuriſ. om. iu. que di=
cit ꝙ ſtatim hꝫ dignitatē: ſed nō effectū. No ergo eſt
parua iſta nobilitas: qꝛ cum hō ſe acceptū cognoſcet
plura audebit. Ex ꝑdictis ptꝫ ꝙ talis nobilitas pōt
alicui i puncto mortis cōferri: qď ptꝫ: qꝛ pōt ꝯferri in
ignorantē et cōſiſtit in acceptatiōe alicuius. Simile
in legatis que queruntur ignorāti. vt. l. cū pꝛ. §. ſurdo.
ff. de le. ij. et ſupra qn̄ di. le. ce. l. fi. Simile in cōditiōib⁹
poteſtatiuis que poſſunt impleri per aliū. vt. ff. de ſta.
ho. l. arethuſa. et: l. ſe. et. ff. de condi. et demon. l. ij. ⁊ ſic
patet ꝙ in puncto mortis quis pōt effici miles et rex
coronari. et ꝙ infans vel pupillus licet nihil intelli=
gant poſſunt effici milites et coronari. et ſimilia pro
bantur de teſta. mili. l. fi. et ſuꝑ de mune. et ho. nō cōti.

inter pa. et filios. l. i. li. x. Et ex hoc ſequitur aliud ꝙ
ꝙ talis nobilitas nō eſt virtꝰ: qđ ptz qꝛ virtꝰ cōſiſtit
in volūtate ſeu habitu mentis. vt. ff. de iuſti. et iure. l.
iuſticia: vbi dicit: ꝙ hec virtus que ē iuſticia ē cōſtās
et perpetua volūtas: et ſic virtus ē habitus volūta-
tis ⁊ in rectitudine volūtatis: qđ apud theologos et
phōs eſt vulgatiſſimū: ⁊ ita intelligo dictā. l. iuſticia
et ſcūs Thomas de aquino. ſcđa ſcđe. q. lvij. ar. i. vbi
querit quid ſit iuſticia. Licet tn̄ nobilitas nō ſit vtus:
eſt tn̄ ſignū virtutis de p̄nti vel ſperat̄ in futurū. qꝛ
credendū eſt principatū tenentē qui aliquē ponit ī di
gnitate hoc facere ꝓpter virtutes. ff. đ offi: prefec. p̄to
l. i. et ꝓpter nobilitatē parentū bene ſperatur de filijs.
vt in aut. de admi: offi. in fi. iij. col. Unde in dubio in
electiōibus et teſtimonijs et alijs actibꝰ vbi ſi voces
eſſent hincinde pares preferūtur nobiles. vt. ff. de pac
tis. l. maiorez in prin. et ff. de teſti. l. iij. §. i. ⁊ l. ob carmē
§. fi. et ibi nota. Sequit̄ in diffinitiōe ꝑ principatū te
nentē: hoc dico: qꝛ ille qui tenet principatū pōt cōcede
re dignitatē et nō alius. ff. de appel. l. ſi conſtat ex̄ de
elec. c. iiij. Item ꝙ dico principatū tenētē intelligo ge
neralit̄: ſiue ſit ille qui tenet principatū omniū: vt deꝰ
qui qn̄qꝫ iſtas dignitates ⁊ nobilitates tēporales im
mediate cōſtituit. vt li. i. ⁊ ij. Regū. ſiue de p̄cipe vl̄ i
mundanorū ſicut de principe Romanorū: cuiꝰ ſunt
oīa: vt in. l. bene a zenone C. đ quadri: p̄ſcrip. et. l. dep̄
catio. ff. ad. l. rodiā de iac. de quo ſine dubio cōſtat ꝙ
per ſe et ſuas leges dignitates cōfert ſiue ſit aliꝰ prin
ceps inferior: vt rex marchio dux vel magnꝰ comes
qui habet ptātez cōdendi. ll. in ſuos. et idem intelligo
de quolibet popl'o qui habet ptātem cōdendi legē. ff
de mu. et hono. l. i. circa prin. et. l. vt gradatim. §. i. qđ

patet. qꝛ ꝑ ll. cōcedit̄ nobilitas: vt ꝑ totū hūc librū: ſꝫ
ciuitatibꝰ princeps cōcedit ꝙ poſſint ſibi legē facere
vt. ff. de iuſti. et iure. l. oēs populi ergo ⁊c̄. Ex p̄dictis
multa inferūtur. Primo ꝙ p̄dicti magni barones: li
cet non ſint milites: tn̄ poſſunt facere milites: qm̄ hn̄t
ptātē legē cōdendi. Sed tamē dubitat̄ ſi rex vel ba-
ro tranſit ꝑ alias partes ex̄ ſuū regnū vtrū poſſit cre
are milites: et videt̄ ꝙ nō. qꝛ ibi vt priuatꝰ hō habet̄
vt. ff. de offi. prefec. vrbis. l. fi. In cōtrariū eſt veritas:
qꝛ ea que ſunt volūtarie iuriſdictiōis ꝑ poſſunt ex̄ ter
ritoriū exerceri. vt in. l. ij: ff. de offi. procōſu. et legati.
Ex predictis ſecūdo infert̄ ꝙ populꝰ huiꝰ ciuitatis
peruſine pōt facere milites vl̄ cōcedere alicui digi ta
tē: ſed cōtra hoc videt̄ p̄ alle. l. ſi ꝯſtat ff. đ appel. So.
intelligo ibi ad vocē populariū plebeiorū qui nō ha
bēt auctoritatē ſine decurionibꝰ de iure cōi: ſecꝰ ſi to-
tus populꝰ feciſſet. Tertio ex p̄dictis infert̄ ꝙ ſicut
ciuitas ꝑ ſua ſtatuta ⁊ cōſuetudines pōt derogare le
gi cōi. vt. l. de q̄bꝰ. ff. de legi. Ita pōt dignitates ⁊ no
bilitates que a iure cōi inducūtur non acceptare: vt
nobilitates: et hoc videmꝰ de facto peruſiꝰ. Nā de iu
re cōi omīs qui ē de numero cōſiliariorū vel decurio
nū eſt nobilis. vt. ff. de decurio. l. ſpurij in pri. Hec aūt
ciuitas ꝑuſij nō admitit: imo remanēt decuriōes ſi
ue ꝯſiliarij plebei: Ciuitas venetiana admittit: ⁊ pro
hoc ē caſus in. l. fi. §. i. ff. de mu. et ho. Quarto infert̄
ex p̄dictis ꝙ illa dignitas que nō eſt dignitas vl̄ no
bilitas de iure cōi. tn̄ pōt eſſe nobilitas ꝑ ſtatuta vel
cōſuetudīes ciuitatū. Exemplū militia de iure cōi nō
eſt digītas nec nobilitas niſi ī militibꝰ vrbis Rome
vt īfra đ equeſ. dig. l. i. et ibi nō. Et tn̄ quedā ciuitates

admiſerūt hāc nobilitatē: vt in hac ciuitate licȝ flo=
rētini cōtra: vt dictū eſt. Ex hoc ptȝ ꝙ nō oīs militia
facit quē nobilē: ſed quē popul⁹ acceptat. Unde mi=
lites curiarū vel ciuitatū: vt ſunt iſti hiſtriones non
erūt nobiles. q̄ꝛ nō acceptātur: vt nobiles: vt de his
q̄ vocātur milites gaudētes. pn̄t ergo ꝑ ſtatuta fieri
de ignobilib⁹ nobiles et ecōtra. et hoc ī multis locis
ſeruat̄. Sed circa p̄dicta dubitat̄ quomō miles qui
nullā hȝ iuriſdictionē: pōt facere aliū militē: Reſpon
deo hoc pōt facere auctoritate ꝯſuetudīs: que habet
vim legis. vt. ff. de legi. l. de quib⁹. Sequit̄ in diffini=
tiōe qua quis vltra honeſtos ⁊c. hoc ideo dico. q̄ꝛ ple
beorū quidā dicūtur honeſti quidam viles, vt infra
e. l. mulieres. et. l. capitalium. §. fi. ff. de penis. et. l. pe
dius. ff. de incen. rui. nau. §. i. ¶ Licet ergo honeſti
ſint magis accepti q̄ȝ viles: nō tn̄ ꝓpter hoc ſunt no=
biles nec deſinunt eſſe plebei: oportet ḡ ꝙ ſint accepti
vltra honeſtos plebeios. Sed hic poſſet dubitari q̄re
in nr̄o vulgari noīe pleibeoꝝ nō vtimur: Reſpōdeo
fateoꝛ. nā in iſtis ciuitatib⁹ italie ⁊ ſpēaliter tuſcie ap
pellam⁹ cōe: et populū: vt cū dico cōe cōprehēdūtur
oēs nobiles et ignobiles: cū dico populū cōprehēdūt̄
plebei et ignobiles tm̄. Unde ſi quis practicaret iſtaȝ
materiā: haberet facere articulū ⁊ ꝓbare p̄io de iſto
vſu cōi loquēdi ⁊ intelligēdi. qđ qualiter fiat dixi ple
nr in. l. labeo. ff. de ſuppellec. lega. Et in fine poſtea hēt
facere articulos ad ꝓbandū alia que requirūtur ad
nobilitatē. de quib⁹ īfra dicā. Sequit̄ ī diffinitōe ac
cept⁹. Hoc ideo dixi. q̄ꝛ nobilitas cōſiſtit ī hoc ꝙ ſupe
rioꝛ facit quē ſib īgratū et acceptū. vt ſ. dixi. Nā in
iſtis ciuitatib⁹ que regunt̄ ꝑ populū illi qui dicūtur
nobiles ſunt minus accepti. vt ptȝ in impoſitiōe pe=

naꝝ pecuniariū in quib⁹ nobiles plus puniunt̄ q̄ȝ
ignobiles. Et in multoꝝ offitioꝝ et beneſitioꝝ ex=
hibitōe. a quibus nobiles excludūtur. Et ſic videtur
ꝙ illi nō poſſunt dici nobiles: cū nō ſint magis acce
pti ſed min⁹. ⁊ ſic diffinitio nobilitatis eis nō ꝯgruit
Reſpōdeo ꝙ nobilitas ſemꝑ īportat acceptationē et
bonū ei⁹ ad quē refert̄. Hoc aūt pōt eſſe duob⁹ mo=
dis. vno mō ſm̄ ſe. Alio mō vel ꝑ modum cauſe. ſeu
cauſatiue. Primo mō qn̄ ſm̄ ſe plura exēpla ſunt ſ.
poſita. q̄ꝛ ideo quis dicit̄ nobilis q̄ꝛ ē accept⁹ ⁊ ī dig
nitate poſit⁹ et alijs antelat⁹. Secūdo mō ꝑ cauſa=
tionē vel ꝑ modū cauſe et tūc ꝯcedit argumētū fac
tū in cōtrariū. Nā nobiles de iure cōi plus puniunt̄
penis pecuniarijs. vt. l. quedā delicta. ff. de penis. C. de
epi. et cleri. l. preſbiteri. et licet iſtud plus puniri ſit ma
lū tn̄ cauſat̄ a bono ⁊ ab acceꝑtiōe facta a delinquē
te. Naȝ ideo q̄ꝛ nobilitas ⁊ dignitas erāt ſibi ꝯceſſa
l. habet ꝓ maioꝛi delicto: ſi ipſe delinquat: et ſic ē ma
gis ingratus. et eo mō ſtatuta vel lex hoc facit vt eo
rū audacia cōpeſcat̄. Nā iſtud plus puniri reſpectu
cauſe denotat bonitatē ad bonū finē. ſilr̄ in exhibiti
one beneſitioꝝ. Nam a quibuſdā officijs remouent̄
nobiles ⁊ poſito ꝙ iſtud remoueri ſit malū: tn̄ cauſat̄
ad bonū. q̄ꝛ popul⁹ vidēs eū multū acceptū dubitat
ne ſi ꝑponeret̄ alijs. oꝑprimeret̄ popul⁹: et ideo nobil̄
ab offitio remouet̄ ſm̄ iuſticiā: et hoc videm⁹ in pn̄
cipe q̄ ꝓpter ſalutē ſtat⁹ quoſdā remouet de vna ci=
uitate ⁊ ponit ī aliā. vt ſ. de iure fiſci. li. x. l. certa foꝛā.
⁊ ſ. nō lice. habi. metro. li. xi. l. i. ī. fi. ſicut aliquā do p̄
fectus interdicit ꝓpter quietē alicui⁹ ciuitatis alicui
aliquē locū. vt in. l. i. §. i. ff. de offi. prefec. vrb. et cauſa

iſtius pōt eſſe licet remota. nobilitas ⁊ acceptatio illi
us ꝙ potēs minus acceptatᷣ: et hoc ē de mēte phi.v.
poli. vbi dicit ꝙ hoc fit ꝓpter exceſſuz vt quādo quis
fieret potētie maioris. cōſiliū eſt eū relegari ī agrū: et
alibi in eodē libro ſic debꝫ legibꝰ ordinari vt nullus
fiat multū excedēs potēcia nec amicorū neqꝫ diuitia
rū vel pecuniarū. Si āt nō ſequeſtratas faceret ſtra
ges corū. Uides ergo ꝙ ꝑ ſe vel reſpectu cauſe nobili
tas cōe īportat bonū. Ex predictis apparet ꝙ nobi
litas hꝫ ī ſe aliqua grauamia annexa que ꝑ ſe ſunt
mala. Ex q̊ infero mirabilē cōcluſionē. Aliqͦs ſi pri
uatur nobilitate vel dignitate ꝓpter ſuū delictū. Cer
te quo ad oīa cōmoda digitatis ⁊ nobilitatis erit
priuatꝰ: ſed oīa nobilitatis ⁊ dignitatis onera quate
nus ſeꝑabilia ſunt retinebit: qđ apparet ꝑ ratiōeꝫ qꝛ
pena nō dꝫ eſſe cauſa p̄mij. vt.l. ſine hereditaria ff. đ
ne.geſt. et. ff. de heredi.inſt.l. ſi quis ſoliđ. premiū autē
eſſet ſi releuaretᷣ ab oneribꝰ vt ē expreſſum. ſ̄. de īfa
mi.l.i.li.x. et. ff. de īterdictis et rele.l. relegatorū. §. fi. et
l. ſe: Sequitᷣ in diffinitiōe oſtēditᷣ ⁊c̄. hoc ideo dixi qꝛ
ſi mille annis quis viueret plenus omnibus virtuti
bus et princeps eū ſumme diligeret: tamē plebeiꝰ re
maneret donec transferatᷣ in eū aliqua dignitas ſeu
nobilitas ꝑ quā diſtinguatᷣ á plebeis. vt patꝫ ex his
que ſ̄ dixi ī illa queſtiōe vtꝝ nobilitas ⁊ digītas ſint
idem. Sꝫ quero qualiter fiat iſta oſtēſio. Reſpondeo
pōt fieri ꝟbis expreſſe hoc cōtinētibꝰ: et tūc nō eſt du
biū. vt ī.l. ille aut ille. §. cū in ꝟbis. ff. de le.iij. In ꝟbis
tñ pōt eſſe differētia. Nam princeps aliquē qñ nobi
litat cōiter ſe refert ad nobilitatē que habetᷣ reſpectu
certe digītatis. vt ī. đ prepoſi. ſacri cubi.l. cubiculari
os ⁊ īfra de cōiti. conſiſto.l.i. ⁊ idē habetur in multis

rubricis que ſequūtur poſt illā. Ciuitates vero ꝑ eaꝝ
ſtatuta faciūt vt aliqui habeātur nobiles ſimplicitᷣ:
nec adiiciūt qua nobilitate: et tūc etiā erit nobilis. ſed
nobilitate infima que ē nobilitas innomiata. de qua
dixi ſuꝑ in prima queſtiōe: eſt etiā ſpēs ꝑ ſe: et verbuꝫ
dēt referri ad id cui cōgruit ſꝫm ſpetiē. nō ad id cui co
muniter et in genere vt ī.l. hoc legatū. ff. de le.iij. qñqꝫ
hoc nō exprimitᷣ et tūc debet fieri in aliquo actu hoc
importāte quaſi đ neceſſitate: ar.l. ꝓ herede. §. papia
nus: ff. de acquire. heredi. vt ſi concedatᷣ alicui aliqđ
offitiū quod haberet nobilitatē ⁊ dignitatē annexā.
vt ſi cōcedatᷣ alicui ducatꝰ marchio vel comitatꝰ ⁊
ſimilia. vt. ff. de mu. et ho.l. honor. et in. x. colla. quis di
catur dux. c.i. Sed dubitatᷣ que ſunt iſta officia que
habent nobilitatē annexā et dignitatē. Reſpōdeo de
iure cōi ſunt multa. vt ptꝫ ꝑ totū iſtū libruꝫ. Sed qꝛ
iſta officia nō ſunt hodie in vſu: ideo do talē regulā:
Illud officiū ſeu ille actus habet in ſe dignitatē ſiue
nobilitatē annexā qđ in vniuerſitate illa vbi de hoc
agitᷣ habere illā reputatᷣ: iſtud probatᷣ primo aucto
ritate Inno. in c. de multa extra de preben. ſecūdo ꝑ
tex. ff. de mu. et ho.l. fi. in prin. ibi Et queſtura in ali
qua ciuitate inter honores nō habetᷣ. Tertio probo
ꝑ rationē: dignitas ⁊ nobilitas ꝯſiſtit in acceptōe ei
us qui pōt tribuere dignitatē. aut ergo ille populꝰ q̄
habet illud officiū ꝓ nobilitate ⁊ dignitate hꝫ iuriſ=
dictionē. ⁊ tūc ſine dubio ſufficit ꝙ pōt inducere. vt ſ̄
dictū eſt: nec curo quō iſtā ſuā dignitatē declarēt ver
bis ſeu factis. ff. de legibus.l. de quibꝰ in fine. Aut ille
populꝰ nō habet iuriſdictionē: ⁊ tūc requiritᷣ volun=
tas pricipis. ſꝫ illa iam declarata ē: ꝙ illud ibi habetᷣ

pro nobilitate:qđ vniuerſitas illa hȝ: vt.l.ſi.ff.đ mu.
et ho. Ex iſtis manifeſte apparet qualiter debēt for=
mari articuli qñ aliquis vult ꝓbare aliquē nobilē
eſſe: primo debet ꝓbare quođ vſus cōis loquēdi et cō
munis modus ītelligēdi ſic ſe hȝ et habuit ꝙ appella
tiōe cōis cōtinētur oēs de ciuitate nobiles et ignobi=
les ⁊ appellatiōe popl'i ſeu popularū cōtinent̃ oēs đ
ciuitate nobilibꝰ exceptis. Secundo ꝙ cōis vſus lo
quēdi ⁊ intelligēdi ſe hȝ ꝙ ille qui ē comes vel đ pro
le comitū ſeu militū ſit nobilis: ⁊ nō cōtineātur appel
latiōe popularīū. Tertio ꝙ ille homo de quo agitur
puta ticiꝰ eſt comes vl' đ ꝓle comitū vel miles aut đ
ꝓle militū ⁊ ſimilia: et eodē mō ſi quis vellet ꝓbare
cōtrariū: ſcȝ ꝙ nō ſit nobilis q̄ forte ius cōmune hēt
cōtra ſe dȝ facere articulos in cōtrariū: Et aduerte
ꝙ vbicunqȝ fit mētio đ cōi vſu loquēdi ſeu intelligē
di debes intelligere de vſu lōgi tēporis.ſ. x.vel.xx.an
norū.vt in.l.labeo.ff.đ ſup.lega.et ibi habet̃ modus
probādi: quē pulcre ibi poſui. Sȝ ſi q̄s faceret articu
lū ſimpliciter ꝙ talis fuit et eſt reputatꝰ nobilis non
ſufficeret: q̄ verbū nobile ē equiuocū. vt ſ. in ſcđa.q.
Et ſic dictū teſtis qui đponeret ſuꝑ articulo nō con
cludēt de neceſſitate.vt ex̃ de probati. c.in preſentia:
oportet ergo ꝙ concludat ꝙ ſit nobilis ea nobilitate
que fcit quē differre a plebeio ſeu populari. In iure
aūt iſtud nomē popularis ꝓut differt a nobilibꝰ ha
bet̃.ff.de appel.l.ſi cōſtat: et.ff.de penis.l.capitalīū.§.
ſolent. In quibuſdā tamen ꝑtibus ꝑdicti qui ſ.ſunt
noīati nobiles appellant̃ magnates.vt florētie: alibi
appellātur maiores: vt venetijs. Unde ſm diuerſita
tē locorū diuerſificāda ſunt noīa ⁊ articuli diuerſi=
mode formādi: qđ ē iuditio aduocatorꝫ q̄ ſunt ī ꝑtibꝰ

relinquēdū: dicas ergo ꝙ xbaliter ille ē nobilis q̄ no
bilis appellat̃ vel reputat̃. Ex ꝑdicta expoſitiōe dif
finitiōis querit̃ vſqȝ ad quos deſcēdētes trāſeat no
bilitas que acquiritur ex genere. et glo.hic reſpōdet
ꝙ vſqȝ ad ꝓnepotes: vt.ſ.de queſtiōibus.l.diuo.que
hoc ꝓbat. nam vltra ꝓnepotez non eſt acceptꝰ vltra
plebeiū.vt ibi nota. tu tñ dicas lacius: qñqȝ illud ex
quo ſequit̃ nobilitas trāſit ad poſteriores.vt regnuȝ
ducatus ⁊ comitatꝰ et ſil'ia: et tūc vſqȝ ad īfinitū erit
nobilis ille ad quē trāſit nō ex parentū ꝑſona. quia
ipſe hȝ id ex quo ē nobilis: qñqȝ illud nō trāſit: et tūc
de iure cōi ex perſona parentū nō tranſit vltra ꝓne
potē. Sed ſcđm cōſuetudinē in quibuſdā ꝑtibus ita
lie omēs deſcendētes admittūtur: vt habeātur ꝓ no
bilibꝰ: et tūc iſtud ē tenendū: qñqȝ iſta admittūtur li
mitatiue: vt habeātur ꝓ nobilibꝰ donec ꝑuenerit ad
pauꝑtatē et ad viles artes: et tūc incipiūt eē ignobi=
les: ar.īfra.e.l.ne quis et ita loquit̃ auctoritas phi.ſ.
alle.v.politicorꝫ: vbi dicit. nobiles eē vident̃ quibus
aſſiſtūt ꝓgenitorū virtꝰ ⁊ diuitie. Nā intelligo ꝙ po
litica illa que tūc regnabat admittebat nobilitatem
ex ꝓgenie donec durabāt diuitie. Unde breuiter ſm
ꝙ ꝑnceps vel populꝰ acceptauit ita ē nobilitas: vt.ſ
oſtēſum eſt. et hoc đ nobilitate ſufficit.

Finit repetitio ſolēnis Bar.huius.l.i.de nobilitate.

Additio.

¶ Bal.in.l.nobiliores.ſ. đ cōmer.⁊ merca dicit ꝙ
hoīm q̄dā ſunt ꝑpoſitiui vt nobiles gñe cū magnitu
dine aī. Quidā ſunt poſtpoſitiui vt nobiles viles. et
q̄dā ordie īdifferēti vt q̄ ſciūt ſubici et ꝑdicari. Itē no
bilitas q̄dā ē īcipiēs q̄dā creſcēs.q̄dā ꝑfcā. ⁊ iſta reqrit

multas cohercēcias. Et dicik nobilitas trib⁹ modis.
Primo modo ſtirpe ⁊ ita vulgus accipit. Secūdo di
cik virtute et ſic phūs accipit. Tertio vtroqꝫ mō. Et
iſta ē ꝑfecta nobilitas. qꝛ ē generoſitas. cum āī mag
nitudine decorata. Et debent nobiles genere a mer=
cācijs et negociatiōibus abſtinere vt plebei facilius
poſſint negociari. vt ē caſus. ī dic. l. nobiliores. Et nō
nunqꝫ vnus nobilis ē nobilior altero etiā in vno et
in eodē genere nobilitari. Cui⁹ ratio ē. ſm ſali. in. l. ſi
furioſi. ꝟ. de nup. qꝛ quidā vt dictū eſt habēt nobilita
tē a genere tantū. quidā a virtute et ſcia tm̄. vt in. l. p
uidēdū. ꝟ. de poſtulā. Quidā ab vtroqꝫ ſcꝫ a genere
et a virtute et ſcia. Et iſte ſic nobilis alijs ē nobilior.
Sꝫ a diuicijs nobilitas nō habek. vt i. l. humilē. ꝟ. ꝺ
inceſtu. nup. vbi ē caſus ſm ſali. ꝙ paupꝫtas vel diui
cie nō faciūt quē nobilē vel ignobilē eſſe. Sed ſtat⁹
cōditio vilitas vel cōmendatio vite ſic. Notat tamē
Sal. ibi pulcrū xbū dicēs. ꝙ ille dicik diues vnomō
qui bonis moribus ē diues. Et iſte dicik pauper qui
malis morib⁹ laborat. Dicik etiā nobilis qui eſt pru
dēs ⁊ virtuoſus ſm Bar. in. l. i. ꝟ. de condi. i pub. hor
li. x. Ex nobilitate em̄ generis alicuius laudātur pa
rētes. vnde dicik trito ſermone. Si nobilis es lauda
parētes. ad hoc. c. nōnunqꝫ. lvi. diſ. Ex nobilitate aūt
virtutū ꝑſe habēs eā cōmendatur. vnde pulcre inqꝫt
Cicero ī inuectiua cōtra ſaluſtiū Sanctius ē me me
is fulgere morib⁹ qꝫ maiorū opiniōe niti. vt ſim po
ſteris meis nobilitatis initiū et virtutis exemplū. Et
cōtra eundez dixit ꝙ deficit in te. incipit in me quaſi
volebat inferre ꝙ Saluſti⁹ degenerabat ſuū genus
Sed ipſe ꝓprijs virtutib⁹ preſtabat ſuis initiū nobi=
litatis. verū tm̄ eſt. ꝙ vbi cōcurrūt duo vincula. quia

quis eſt nobilis ex virtutib⁹ parentū ⁊ virtutib⁹ pro
prijs. tūc ꝑfecto honorādus ē magis: qꝛ hoc caſu du
plex decor fulget in eo ſcꝫ parentū et ꝓprijs. fa. c. i. de
treu. et pa: Et dicit ab i. c. venerabilis de preben. ꝙ is
eſt magis cōmendādus qui ex paupibus parētibus
ortus xtutib⁹ ſe dedicauit qꝫ is qui ex nobili ꝓgenie
oriundus extitit: Intellige ceteris parib⁹. Ratio iſti
us pōt eſſe qꝛ nobilis genere habuit exemplar nobi=
le. ſuorū parentū ⁊ occaſionē maximā vt eſſet virtuo
ſus. Sed ex paupibus natus ē ſoli⁹ dei virtute mira
bilis. ita apte videk velle tex. in dic. c. nunqꝫ. lvi. diſ.
quē ad hoc oīno vide cū ſua glo. Nō em̄ nobiles ge
nere nō ianiter. vt pleriqꝫ aſſolēt de carnis vel gene
ris ſui nobilitate gloriari. Nam oēs homīes equē no
biles ſunt originē reſpiciēdo. Iux illud vulgare. Do
adam roth vnd eua ſpan wer was do ein edel man
Nam illa noīa libertus aut libertin⁹. ſeru⁹ et āncilla.
aut ex ambitiōe ſunt. aut ex īiuria. ſm Senecā epl'a
iiij. vnde moraliſſim⁹ beūs Gregori⁹. xxi. moraliū ſu
per illud Job. xxxi. Nūquid em̄ ī vtero fecit me quē
et illū. Omēs hoīes natura ſunt equales. ſed acceſſit
diſpēſatorio ordine vt quibuſdā ꝑlati videamur Et
ad hec facit qꝺ vulgo dicik quēdā ſtolidū acceſſiſſe
Impatorē et corā ſua maieſtate hec verba ꝓponen
tē. Quāti te facis dn̄e Impator. cur vltra alios te ex
tollis. cū tm̄ cū eis oīno in natura cōicas. Cui impa=
tor beniuole reſpōdit dicēs īfra riemū vulgarē. Ich
bin alß ein ander man. wy wol got mir dy eere gan
Itē dicik Oſee. ix. Gloria eorū ab vtero ⁊ partu. Vn̄
nobilitas generis nō eſt nrā ſed pocius parentū. vt ſ
ſepe dictū eſt. vnde ait Apuleius de deo ſocratis. In

homibus cõſiderandis noli aliena eſtimare. Aliena
vero que parẽtes peperere Generoſus ſi es pntes lau
da. vnde criſoſ. ſup Johãnẽ ome. v. Nobilitas cog=
natorũ nõ valet niſi fuerim⁹ noſmetipſi boni. Et ob
id bñ dicit areſto. v. polliti. ĩ prin. Nobilitatẽ em̃ ⁊ vir
tutẽ inquit in verbis quidã fere omẽs vſurpant. At
em̃ q̃ reuera nobiles ac boni ſunt nuſq̃ꝫ centũ reperi
unt. diuites aũt multis ĩ locis ⁊c̃. Et nobilitas pn=
tum malis nõ prodeſt filijs ſicut Eſau malo patris
nõ ꝓ fuit bonitas. ita notãter dicit Criſoſ. al. lo. ome.
ix. Et alibi ſup Johãnẽ ome. xlix. notabile verbũ po
nit mẽti tenẽdũ. ꝙ nõ prodeſt habere prẽꝫ Job ſine
opibus hinc quidã ſapiẽs ꝓprijſſime ait. ꝙ nõ viuen
tes ſm nobilitatẽ parentũ ſed ſub vmbra coruꝫ. ſiles
ſunt locis ſordidis ſole illumĩatis. Et ſm ſenecã epl'a
xlv. Jlle generoſus ẽ qui a natura bene ad virtuteꝫ
cõpoſitus ẽ. Jlle itẽ nobilis ẽ qui ſm phie documẽta
viuit. qꝛ ſm ſenecã ĩ epl'a. xlviij. Nobilẽ animũ facit
phia. Et ideo ſubiũgit ꝙ platonẽ phia fecit nobilẽ. et
nõ inuenit. Et btũs bernhardus nobilis abbas ad
Eugeniũ ſcribit. Genus apl'oꝝ nõ fuit aliũde nobi=
le q̃ꝫ morũ ingenuitate ⁊ ꝟtutuꝫ varietate. Nobilita
te etiã generis multi abutunt. immo nõnullis ſolet
huiuſmodi nobilitas parare ignobilitatẽ mẽtis ſm
beatũ Grego. in dyalogo. li. ij. c. xxiiij. Vnde tales fa
ciunt ſibi clippeũ vel caſtrum ad peccãdum et ſe de=
fendẽdum. Ex predictis ſatis colligit ꝙ tria genera
hominũ reperiunt. Nam quidã ſunt homines qui
ſunt nobiles origine. ſed nõ virtutibus. de quibus lo
quitur poeta claudian⁹. Degenerãt homines vicijs
fiuntq̃ꝫ minores. Et ſeneca in tragedijs. Qui iactat
genus ſuũ aliena laudat. Et ouidi⁹. li. de põto. Nõ

cenſes nec clarũ nomen auorũ. Sed probitas mag=
nũ ingeniũq̃ꝫ facit. Jnueniũtur em̃ ex hijs plurimi
diuerſis vicijs ſordẽtes et de patrie nobili cõditiõe le
tantur. Cõtra quos eſt exemplũ qđ refert Solobriẽ
ſis in policatone de anatharſiſtica. hic cũ vitupera=
ret ab archita q̃m ſcita foret. Mihi inquit dedecus
patria. Tu vero patrie ⁊c̃ ¶ Secundo ſunt nobi
les et ſi nõ origine ſeu genere tamen virtutibus qui
de ſuorũ parentũ humilitate cõfundi nõ poſſunt nec
debent. vnde beatus Hieronimus in quadã epl'a de
de cõiugio ait. Sola apud deũ libertas eſt nõ ſerui=
re peccatis et vera nobilitas eſt clarũ eſſe virtutib⁹.
Et licet vt refert Seneca in tragedijs. Nobiles non
ſunt mihi aui. Nec altis titulis inclitũ genus. ſed cla
ra virtus. Et hoc in. xl. diſ. c. nos qui vbi dicitur nos
qui preſumus nõ ex locorũ vel generis dignitate ſed
morum nobilitate innoteſcere debemus. Nec vrbiũ
claritate ſed fidei puritate. Et cõcor. Juuenalis. viij.
ſatira. in prin. Nobilitas eſt ſola ac vnica virtus id
eſt nobilitas in ſola virtute cõſiſtit. Tercij ſunt nobi
les origine et virtutibus. Et hij inter alios homines
ſplendẽt. vt ſol in firmamẽto celi. Satis em̃ decorat
hominẽ nobilitas ſaguinis cum nobilitate bonorũ
morũ. Patet quia hec nobilitas generis et carnalis
originis quibuſdã ſanctis ad maximã laudẽ aſſcri=
bitur. vt patet per illas qui vitas et geſta ſanctorum
ſcripſerũt. Eorũ nanq̃ꝫ nobilitatẽ in primis notifica
re voluerũt. vñ mathe⁹. i. c. geneloyã criſti ſcribere co
natus eſt dicens. Liber generationis iheſu criſti filij
dauid filij abraham ⁊c̃. Et ſic criſtus in ſua gene=

ꝛatione habuit nobiles et reges. habuit tamen etī-
am peccatores. meretrices adulteras et gentiles. Et
in hoc ſm̄ criſoſ. ſuper matheū.c.i.nō ſordidatꝛ criſti
veritas. ſed pocius miſe͛ꝛdia dei cōmendatur. Et ec-
cleſia cātat de virgine maria. Natiuitas glorioſe vͥ-
ginis marie ex ſemīe abrahe orta. ꝺ tribu iuda clara
ex ſtirpe dauid. Et iterū regali ex ꝓgenie maria ex-
orta refulget. de īfra ſcriptis et ſeqūtibꝰ ſanctis ita
hētꝛ nicolaꝰ de nobiliſſimis ꝑntibꝰ origīē duxit btūs
Vincētius nobili genere ſed nobilioꝛ fide. Ambroſiꝰ
filiꝰ prefecti rome. Allexiꝰ fuit filiꝰ eufemiani viri no
biliſſimi. ⁊ in aula Jmꝑatoris primi. ſanctꝰ Germa
nus nobiliſſimꝰ genere. ſanctꝰ Bernhardus ex no-
biliſſimis ꝑntibꝰ ortus ē. Egidiꝰ ex ſtirpe regia geni
tus. btūs Hieronimꝰ euſebie viri nobiliſſimi filius.
Clemēs epūs ex nobili romanorū ꝓſapia ortus. Lu
cia vͦgo ſiracuſana nobilis genere. Anaſtaſia nobi
liſſima romana. Agata īgenua mente ⁊ corꝑe. Ma
ria magdalēa a caſtro magdalo denomīata clariſſi
mis ē orta natalibꝰ. Criſtina nobiliſſimis ex ꝑntibꝰ
eſt orta. Sācta katherīa coſti regis filia ē claris orta
natalibꝰ. et Joſeph ab arimathia vt ſcribitꝛ mar. vl.
nobilis decurio fuit. Sāctus lodeuicꝰ ex regia ſtirpe
ortꝰ. Btā elizabet de regia ſtirpe orta fuit. Btūs tho
mas de aq̄no genere virtutibꝰ et ſciēcijs nobilis ha-
būdāter fuit. Btūs bartholomeꝰ ex regali ꝓſapia de
ſcēdit. Sāctus paulus nobilis romanꝰ erat. de hijs
vltimis duobꝰ nobilibꝰ glo. ī. c. venerabilis de ꝓben.
mentionē facit. Idē de pluribꝰ alijs ſanctis ꝑdicari
vere poterit. Ex hijs ſatis cōcludi pōt. ꝙ etiā nobili-
tas carnis et generis aliq̄d faciat ad extollēciā et or
nacmtū ſanctoꝝ q̄ habuerūt eā vt omī die. expꝛncia

percipitꝛ ꝑ predicatores in pulpeto verbū dei clamā-
tes. vnde ipſi genere et oꝑe ſuā nobilitatē exerce bant
preterea ſocrates athenīcſis phūs clariſſimꝰ qui pri
mus de celo phīaz euocauit ⁊ ī vrbibꝰ collocauit ſua
debat ⁊ vt fert lerciꝰ in de vita ⁊ moribus phōrū ꝯ
ſuis diſcipulis vt ſe crebro tuerētur in ſpeculo vt qui
bus eſſet corꝑis dignitas a natura donata. eaz inte
grā nullis vicijs corruptā ꝯſeruarēt. Quibꝰ vero ne
gata fuiſſet virtute cōꝑarēt. vt aīo ſi nō corꝑe homi
bus placerent per que verba et nobilitatē generis et
morū videtur cōmendare. Et de ea nobilitate dictuz
eſt que non in vitio poſita turpidinē affert. ſed de ea
que nō reſpuit virtutis ſocietatē. Quod ideo addidi
quia nōnunq̄z nomen nobilis in viciū ſonat. vt ha-
betur ꝑ ſaluſtiū in kathilinario ibi. Erat ei cū fuluia
muliere nobili ſtupri vetus conſuetudo ⁊c̄. vbi vallē
ſis exponēs tex. dicit. ꝙ nobilis nō ſolū dicitur virtu
te inſignis Sed etiam qui vicijs ingētibus omībus
cognitus eſt nobilis appellatur. vnde nobile ſcortuz
dicitꝛ quia multis cognitū. Itē famoſum latronem
nobilē dici licet ob inſigne flagicium. Et cicero ſcri
bēs ad fratrē de petitiōe cōſulatus cū de anthonio ⁊
kathelina loqueretꝛ Nequaq̄z ſunt inquit tā genere
inſignes q̄z vicijs nobiles. Dicitur etiam nobilis q̄
honeſte eſt vite vel peritus in ſua arte. et ſic capitur
per glo. in. c. nec aliqua. xxviij. q. j. que dicit ſi due vel
tres nobiles probe mulieres dicerēt virginē nō cog
tam a viro. harū teſtimonio ſtaretur. Nobilē enim
antiqui appellabant eum qui ob aliquā precipuā rē
notus vulgatus ⁊ aliquo facto arteq̄z inſignis erat
et ſermone hominum celebris.

¶ Omēs em̄ illū dici et eē nobilē affirmant q̄ antiq̄
familia opulētis maioribꝰ. cū honore ⁊ dignitate ī ſua
republica verſatus originē trahat. Quāobrē ſi nrīs
moribus et inueterati hoīm exſpectatiōi aſſenciēdū
eſt. id verū exiſtimādū eſt qđ vulgꝰ tenet q̄ ī eiuſmōi
rebꝰ plurimū autoritatis poſſidet. Nullā tamē ſedē
nobilitatis eē certaꝫ in qua poſſit ꝯſiſtere intelligere
poſſumꝰ. Cū em̄ varij ſint hoīm opiniones ⁊ mores
repugnātes nō facile certa ex hijs nobilitatiſ norma
colligi pōt nomē quidē apud omnes cōuenit. res ad
modū diſcrepat vt nihil minus per ſe credit̄ nobilis
nomen mereri q̄ꝫ eum qui id nomē vſurpet. Si qua
igitur eſt nobilitas. ea certa re aut ratiōe ꝓut conce
dendum eſt ꝓficiſcitur. Et cū nihil minus vulgi opi
nio reſpiciat q̄ꝫ virtutē aut rationē in appellatiōe no
bilis. ac ꝓpterea variat̄ admodū pro cuiuſcūqꝫ gen
tis vſu et opiniōe. que ad modū ſibiinuicē repugnāt
nō a certa ac determiāta re. ſed a quadā cōſuetudīe
hoīm incōſulta. videt̄ duci atqꝫ ob eam rem an hec
decātata ſermone omniū nobilitas aliquid ī re ꝑter
inane nomē exiſtat aliq̄n dubitant etiā ſapiētes Nā
ſi quid ea eſt ꝑfecto aut a vitio aut a virtute ꝓficiſci
tur. Ex vitio nobilitatē oriri ſtultū eſt credere virtus
ſi nobilitatē parit cū ea ſit vna atqꝫ eadeꝫ ſemꝑ nec
vſu hominū variet̄ vt ita ſit et nobilitas neceſſe eſt.
Sed hec ita apud nos nō varia tantū ſed diuerſa ē
et inuicē ꝯtria vt nullā certā radicē habere videatur
ex qua poſſit oriri. Eſtqꝫ nō modica iter phōs de no
bilitate de qua ē intētio diſſenſio vt etiā dubiū ē cui
potiſſimū ſnīe ſit inherendū. Id em̄ qđ nōnullis no=
bile videat̄. Alij ſpecimen ignobilitatis eē velint Et

vt res iſta magis atꝫ magis in lucē ꝓdeat. primū de
ytalorū. deīn aliarū gētiū nobilitate nr̄a īcipiat orō
Et vt poyꝰ florētinꝰ ī ſuo libello đ nobilitate has ꝑ
ſequit̄ ita ſuo ordine hic enarrabūt̄ Quid tā inter ſe
differt q̄ꝫ neopolitanoꝝ venetorum romanorūqꝫ no
bilitatis opinio in ſequētibus facile iudicabis.

Neopolitanorū nobilitas

¶ Neopolitani q̄ pre ceteris nobilitatē pre ſe ferunt
eam ī deſidia atꝫ ignauia collocari vident̄ nulli em̄
rei ꝑterq̄ꝫ inerti otio intenti ſedēdo atꝫ oſcitādo ex ſu
is poſſeſſioībꝰ vitam degūt nephas ē nobili rei ruſti
ce aut ſuis ratiōibus cognoſcēdis oꝑam dare. ſeden
tes ī atrijs aut ab eq̄tando tꝑus terunt etiā ſi imꝓbi
abſurdiqꝫ fuerit dūmō priſcis domibꝰ orti ſe nobiles
ꝓfitent̄. Mercaturā vt rē turpiſſimā viliſſimāqꝫ ex=
horrent adeo faſtu nobilitatis tumētes vt quātūuis
egēs atꝫ inops ticiꝰ fame interiret q̄ꝫ filiam opulen
tiſſimo mercatori mr̄ionio collocaret maluitqꝫ fur=
tis ꝉ latrocinio q̄ꝫ honeſto queſtui vacare Scio vir
quēdā equeſtris ordīs genere atꝫ opibꝰ preclarū qui
aliq̄n vt prīmfamilias decet vina ex varijs predijs
collecta ſiꝉ vēdere eſſet ſolitus ꝓ mercatore velut īfa
mē habitū filias etiaꝫ grandi dote vix nuptui dare
potuiſſe. Adeo mercature nomē apud ignauos atꝫ
inertos turpe atqꝫ obſcenū putatur.

Venetorum nobilitas

¶ Huic abſurditati ꝯtraria eſt venetorū cōſuetudo
īter q̄s nobilitas veluti quedaꝫ ab reliquo poplꝰo di
ſtincta mercaturā om̄is exercet. ea quoqꝫ equeſtris
ordinis īſigne potit̄. Oēs em̄ q̄ reipublice numeribꝰ
fūgūt̄ quiqꝫ vt ayūt ex ordīe ſunt ſenatorio naſcūt̄

atꝫ appellant nobiles Ideoqꝫ hac vulgari aura in
ſlant nõnulli vt etiã ſi q̃s parẽte abſurdo ſtulto in=
ſulſo iopi nat⁹. Ipe q̃ꝫ haud diſſil'is pri fuerit ita ſi
etiaꝫ fatu⁹ tñ ſi in ꝑplarẽ virũ inciderit. q̃uis doctũ
ac ſapientẽ eũ ꝑ ſe cõtẽpnat tñ ne nobilitatis. at ego
mallẽ appellari me azinũ q̃ꝫ aut talis eſſem aut ort⁹
ex eo cui mi⁹ q̃ꝫ azello ſenſ⁹ aut prudẽtie ineſſet Atq̃
hij oẽs precipuã mercature dant opam neqꝫ eam a
nobiliũ exercitio exiſtimãt alienã qd aũt nuſq̃ꝫ gen=
ciũ repit. Ipſi ꝑ ſepe nobilẽ reddũt ex ignobili. Naꝫ
q̃ ob aliqd in eorũ rẽpublicã inſigne facin⁹ admiſſũ
etiaꝫ ſi ſcelere aliq̃ ꝑfuerit adſciſcit ad mũera ciuita
tis nobiliũ nũero aſcribit. Sꝫ nihil ſtulci⁹ q̃ꝫ aliquẽ
ignobilẽ ꝑpter nouatã reipublice opam ciuitati do
natũ nobilẽ dici aut qd ꝟtute et recte factis acq̃ri ſa
piẽtes volũt id credere aliqñ malis artib⁹ ꝑari poſſe

Romanorũ nobilitas.

¶ Romani qui appellant nobiles mercaturã vt rẽ
vilẽ atꝫ abiectaꝫ cõtemnũt cultui agrorũ et rei ruſti
ce vacare gregis atꝫ armentorũ curã gerere re pecu
aria opes querere queſtũ honeſtũ ⁊ viro nobili dig=
nũ putãt. Idqꝫ eis q̃ pñt agere etiã ſi recẽti ſint fami
lia hoc lucri gñe pateſit adit⁹ ad nobilitatẽ. Et apd
hos honeſta licet ruſticana nobilitas longe eſt di=
ſtans a neopolitana.

Florentinorum nobilitas

¶ Nos rectius de nobilitate ſentire videmur. Ha=
bẽtur em̃ nobiles orti antiqua ſtirpe quorũ maiores
functi officijs ciuitatis ĩ reipublice admĩſtratiõe ver
ſati ſint. horum pars ſe ad mercaturã confert pars
titulo nobiliũ gaudens nulli exercitio dedita vena=
tu et aucupio oblectatur.

Januenſiũ nobilitas

¶ Januenſib⁹ idẽ qd venetis vſu venit. Negotia=
tiõi dedũtur omẽs ꝑſertim maritime nobiles atꝫ ig
nobiles q̃ nulla alia re niſi origine diſtiguunt. Sũt
ex his quidaꝫ in caſtellis mõtanis diſperſi cati more
itineribus infeſti qui nobiles habentur.

Lombardorũ nobilitas.

¶ Lombardi et Item tractus omẽs venetorũ qui
dicũtur nobiles viuũt ex prediorũ fructu et paterna
hereditate nullo preterq̃ꝫ venãdi aucupãdiqꝫ ſtudio
ducti. Hijs ſola origo ⁊ negotiorũ vocatio nobilita=
tẽ largitur quid loquar de reliquis natiõib⁹ quarũ
vſus plurimũ differt a moribus noſtris.

Alemanorũ nobilitas

¶ Germani atqꝫ alemani quib⁹ cẽſus patrimonij
ad victũ ſuppetit ⁊ his ꝑcul vrbib⁹. aut caſtellis. aut
opidulis dominãtur. Quorũ magã pars latrocinio
dediti nobiles cẽſent. Quib⁹ humanius ingeniũ na
tura dedit herẽt principib⁹ quorũ maula aſſueſcunt
cultiori vite. rudes tamẽ et moribus aſperi.

Gallorum nobilitas

¶ Gallie omĩs vna eſt nobiliũ norma. Nã rura et
predia ſua incolẽtes vrbes fugiũt in quib⁹ habitare
nobilẽ turpiſſimũ dicũt qui ĩ illis degũt ruſtici habẽ
tur atqꝫ ignobiles. Mercatores aſpernãt vt vile atꝫ
abiectũ homĩ genus predijs ſuis cõtentũ ac prodigũ
eſſe neqꝫ futura quicq̃ꝫ penſi habere ſignũ nobilita=
tis volũt ea cotidie augere pecũa vel famulatu nã
mercatorũ aut quorũuis opificũ filij qui diuicijs pre
ſtãt aut empto predio rus ſe cõferũt vrbe relicta atqꝫ
eius fructu cõtenti ſeminobiles euadũt ſuis poſteris

nobilitatē prebēt. Aut famulātes principibꝰ aliquo predio collato pro nobilibus honorātur ita plus illis rura et nemus cōferunt ꝙ̃ vrbes atqꝫ ocij ꝙ̃ negocij ratio ad cōſequēdā nobilitatē. Eos nāqꝫ q̄ apđ nos ſemiruſtici cēſent villaꝝ incole illi nobilitatis laude

Britannorū nobilitas. (cōmendāt.

¶ Hos britanni ſequūtur angli hodie vocitati qui nobiles ī ciuitate morari igōminie loco putāt Rura ſilius ac paſcuis ſecluſa īhabitant nobiliorē ex cēnſu iudicant rē ruſticā curant vendētes lanā et armētorū fetus neqꝫ turpe exiſtimāt admiſceri queſtui ruſticāo. Ubi ego hominē relicta mercādi cura cū predia ꝑcioſiora emiſſet atqꝫ in ea cū fāilia vrbe poſthabita ſe ꝯtuliſ; et auctorē nobilitatis filijs extitiſſe et ipſum haud reiectū a nobiliū cetu. mltos qꝫ ignobilis gnīs aliqđ ꝑſtās ī bello facimꝰ acceptis pīcipe donis no=

Hiſpanorū nobilitas. =bilitauit.

¶ Hiſpania duplici nobilitate vtitꝛ. Nam et qui in ſuis ciuitatibꝰ antiquo genere orti ceteris preſunt diuicijs prediti ⁊ q̄ in campis cōmorantes nutriuntꝛ ex prediorū cenſu cū ornatiore quodā viuēdi ritu quo ceteris preſtēt. nobiliū nomen tenēt Hos inter omēs equeſter ordo primū nobilitatis locū habet.

Grecorū nobilitas.

¶ Apud grecos quicūqꝫ ad imꝑatoris aulā vocati ſeruitio eiꝰ īſiſtūt quātūuis abiecti gnīs ob pīcipis ꝯſuetudinē ac famulatū nobilitatis titulo potiūtur appellantꝛqꝫ deinceps nobiles Apud nrōs vero principes is mos inoleuit vt pōtifex imꝑator reges pīcipes priuilegio et lrīs faciant nobiles nulla habita vtutis ratōe. Ita illi qđ riſu dignū eſt vſu et obſequio īſiſcriptura et cera nobilitatē adipiſcūtur.

Barbororum nobilitas

¶ Barbaris quoqꝫ gentibꝰ diuerſi ſunt nobilitatis mores Egipcijs ac ſirijs nulla habetꝛ niſi eorū q̄ milicie dedunt qui ſoli excellūt et dn̄antur reliquis ſeruorū loco habitis. Ex hos oēs ꝯſtat eē empticios ſeruos q̄ poſtmodū ꝑfecturas equitū ꝓuinciarūqꝫ ſortiti vſqꝫ adeo fortune beneficio efferuntꝛ vt ex eis potētior regnū occupet viribus armorum fretus.

Theucrorum nobilitas

¶ Theucros inſuꝑ et ſuꝑiores ſarmatas arma nobilitāt. Nā q̄ ordies ducūt ditati ꝑdijs nobiles dicūtꝛ Et ipſi qꝫ ex ſeruitō maiori ex ꝑte ad maliciā aſſciti Pueri em̄ empti pretio miliciā cōdiſcūt In qua excellere parit nobilitatē. Tanta ergo et de reliquis ſileam varietas tantaqꝫ morū inter homīes diſſenſio nunquid nō cogit nos fateri quoniā tam diſparibꝰ modis obſeruatꝛ Nullā eē certā nobilitatis formulā ꝙ̃ poſſis āplecti Quoniā ſi qđ ea eſt originē aliquā haberꝫ fundamētūqꝫ ſtabile ac firmū e q̄ ꝓdeat opꝫ

¶ Circa has diuerſas opiniones nobilitatis om= et eſſe ⁊ recte dici nobiles poſſe quidam arbitrantur Nam ſicut nō oēs leges omnibus ciuitatibus ſunt accomodate ſed variantur pro rerum publicarū comodis et vtilitate cum que alijs proſunt alijs obeſſe videantur. Et tamen legum vim auctoritatemqꝫ conſeruant Neqꝫ propterea non habentur vt leges quia non omnes eedem conſerunt. Sic ytali galli germani britanni barbari exiſtimantur. quia ſuis dicuntur nobiles eſſe. Neqꝫ nobiliores appellant ciues ꝙ̃ ruſticanos neqꝫ mercatores. qui ī ſua republica admīſtrāda cū laude verſantꝛ. ꝙ̃ illos deſidioſos

qui ſe cõſpici in atriȷs ſedẽtes atꝫ ocioſos pulcrũ du-
cũt Cõſuetudinẽ eñ que quaſi morũ mgr̄a vim ma
ximã in homĩ moribus tenet tanq̃ꝫ ducẽ ſequi debe-
mus que licꝫ paululũ diſſentire ꝓ veritate diuerſaꝝ
genciũ. dicat̄ tamẽ id nobilitatis inditiũ putãt aut
p̄rimonio ampliori. aut honeſtiori vite ratõe. aut va
catiõe queſtus. aut armorũ laudibus. aut victu ſplẽ
didiore. aut dignitate ceteris anteire.

¶ Improbatio p̄cedentiũ diuerſarum opininũ. de
nobilitate.

¶ Non eñ vt quidã ferũt omĩs cõſuetudo ꝓbãda
et accipiẽda eſt. Sꝫ ꝓfecto hec ſola que nõ procul ſit
a recta ratiõe. Altera eñ abuſius noĩe appellabitur.
Et leges ad eorũ quib⁹ dãtur vtilitatẽ et comoda re
ferũtur que cũ nõ ſint vbiqꝫ genciũ atꝫ omĩb⁹ eadeꝫ
ꝓ varietate comodorũ et leges queqꝫ variari oportꝫ
Sed tñ omẽs eandẽ originẽ habẽt cũ ab equitatis ⁊
iuſticie fonte deſcẽdãt vt qđ cuiqꝫ honeſtũ eſt ⁊ vtile
ſuadere et p̄cipere videãtur. At iſte iã diuerſe nobiliũ
ſpẽs ita inter ſe varient̄. contrarie et diuerſe ſunt vt
nullã certã ſtirpẽ. nullũ certũ genus preferãt. Sed a
ſola ratõe iſtitutoqꝫ quodã volũtario cui⁹ nulla ꝟa
cauſa reddi poſſit videant̄ prodire. Quapropter faten
dũ eſt neminẽ eorũ iure appellari nobilẽ poſſe. Quo
mõ eñ fieri põt vt vir ocio marcens nullo honeſto
negotio intẽtus nulla p̄dict⁹ virtute. nulla ſapiẽtia.
nulla doctrina maiorib⁹ tñ ac ſtirpis origine fiſus
poſſit vllo pacto eſſe nobilis poti⁹ vt videt̄ iſti viliſſi
mi iumẽti loco q̃ꝫ alic⁹ nobil̄ habẽt̄ Nec etiã fatẽdũ
eſt ciuem quẽpiã aut aliũ q̃uis improbũ abiectũ cõ-
temptũ flagitioſum. aut nulla alia re clarum. ſed tñ
maiorꝝ ꝟtute ⁊ dignitate fidentẽ nobilis nomẽ mereri

¶ At ꝟo ex mercatura nõ videt̄ que nobilitas acq̃
rat̄. aut quo mõ cũ illius iũgatur exercitio qđ vile
atꝫ abiectũ ſapiẽtes arbitrati ſunt. Cicero eaꝫ nõ ad
modũ vituperanda ſcribit ſed ſi fuerit opulẽta illam
etiaꝫ in ſordido queſt⁹ genere ẽ locans. Sed qđ aliq̃
mõ vituperari põt nunq̃ꝫ admiſcebit̄ cũ nobilitate a
cui⁹ offitio lõgiſſime is queſt⁹ abeſt. ¶ Opifices iteꝫ
artificeſqꝫ omẽs expertes illius erũt. vt in ſ̄ dictis ple-
nius patuit. Cũ in eo exercitio verſent̄ cui nulla eſt
virtus adiũcta. Turpe quippe omne gen⁹ hm̃oi exti
mat̄. ¶ Sed nec ex diuiciȷs p̃cipaliter vlla nobi-
litas elicit̄ ſiue eas nobiſipſis comparaui⁹ ſiue ac-
cepim⁹ relictas. quib⁹ eñ acquirat̄ artibus ꝯſtat ſa
ne raro cũ ꝟtute c⁹ alid mñ⁹ eſt q̃ꝫ parãdis diuiciȷs
vacare. relicte vero nihil nobis laudis afferũt aliẽa
opa ꝑte Aureã. btũs Hieronim⁹ ſentẽtiaꝫ ꝓfert di-
uitẽ aut iniquũ eſſe aut iniqui heredẽ Neqꝫ tñ dictũ
hoc eſſe exiſtimo in hiȷs verũ quibus prudẽtia atꝫ in
duſtria tum fortuna ĩ cõparandis opibus plurimuꝫ
fauit. Nobilitate igit̄ p̃cipaliter diuicie mĩme p̃nt.

¶ At nec magiſtrat⁹ quidẽ dignitates. honores im
periaue nobilitãt ſi hiȷs ꝑnitioſi ſceleſti nephariȷ per-
diti demẽtes inſani fungant̄ procul erũt ille ab omĩ
laude nobilitatis que nullo vitio aut ſceleri põt eſſe
cõmunis. ¶ Neqꝫ vero antiquã familiã et q̃uis lõ
gã parentũ enumerationẽ ſi idẽ audaces facinoroſi
et ſcelerib⁹ inquinati fuerint cõferre ad nobilitatẽ fi
liorũ iudicam⁹. Sed eo dicẽtur a nobilitate remotio
res quo fuerit diuturnior ꝑntũ ſcelus ac turpitudo.
Ab honeſtis atꝫ antiquis maiorib⁹ manãtes igna-
uos ſomnolẽtos atꝫ reꝓbos ꝑntũqꝫ ꝟtutib⁹ carẽtes.

omni nobilitate vacuos merito dicem⁹ Si ea antiꝗ
tate pararet oẽs eque nobiles euaderẽt cũ cuiuſuis
origo eq̃ gradu a ſuꝑiorib⁹ numeret Nulluſqꝫ exi=
ſtat cui⁹ ꝓgenitores nõ añ milleſimũ ãnũ poſſent re
cenſeri ¶ Sũt qui acceptã vt aiũt a maiorib⁹ nobi=
litatez aucupio venatuqꝫ cõſeruari putãt ſeqꝫ nullo
negocõ et rerũ vacacõe nobiles dicũt Maiorẽ tãtuz
auctoritatẽ et generis inſignia cõmẽorantes Sz hec
ocioſorũ atqꝫ inerciũ ſtudia aues aut feras ſectandi
nõ magis nobilitatẽ redolent q̃z que oleãt ferarꝫ qui
bus oblectãt cubilia Expediret certe magis op⁹ ru=
ſticũ facere more priſcorũ quorũdã atqꝫ optiorũ viro
rũ q̃z velut inſani ac frenetici diſcurrere per nẽora ⁊
ſalt⁹ ferarũ ritu Nõ ſunt hec vituperãda nobilibus
ſi laxãdi aĩ cauſa non diſſoluẽdi fiãt. ¶ Equeſtris
eciã dignitas quaz noſtri miliciaz vocãt que multis
velut officina quedaz ac theatrũ nobilitatis eſſe vi=
det quid ad eaz decoris et ornamẽti cõferat plurimi
ignorant aureã geſtaz fibulã Togati nõnulli Im=
belleſqꝫ tãq̃z equeſtris ordinis notã ipſi ſine eq̃ q̃nqꝫ
atqꝫ milicie mũeris exꝑtes. Horꝫ oꝑa cũ ſint longe
ab ornatu veſtiũ diuerſa ficticia quedã res ⁊ ab iani
põpa ꝓficiſcẽs nihil magis nobilitare deſerẽtez põt
q̃z timidũ ĩ bello fortẽ reddere Equeſter nanqꝫ ordo
vt maiores aſſerũt quondã apud rõanos nõ cenſe=
bat inter nobiles Quippe q̃ maiori ex ꝑte publicani
emendis exigẽdiſqꝫ vectigalib⁹ vili officio exercebãt
nobiles dicebãt patricioꝝ familie et qui ex triũpha=
lib⁹ ꝯſularib⁹ ſenatorijſqꝫ viris lõga ſtirpe originez
trahebãt Equeſter ordo hẽbat ꝑplariũ loco Multi
tñ ex eo ob res vl' pace vl' bello geſtas erãt ſuis poſte
ris cauſa generis nobilitãdi Nos hodie ꝯtra ex hoc

ordine nobilitatẽ trahim⁹ iactariqꝫ maxĩe videmus
eos q̃ lõga ſerie maiores ſuos equeſtri dignitate fun
ctos ferãt Et reuera nihil aureum calcar magis q̃z
ereũ Aut aure⁹ balte⁹ magis q̃z argẽte⁹ nobilitatis
importat Ea ſiq̃dẽ magis diuitiũ q̃z nobiliũ videnť
inſignia Naz gallicã britãnicamqꝫ nobilitatẽ rurĩ
villis ruſticis ac nẽorib⁹ inſertã Et itez ĩ ꝑtẽ alama
cã mõtanaz latrocinio intẽtã a vera nobilitate digne
reiiciem⁹ Non eñ ſolitudĩe et agreſtiũ cõmercio aut
ocio ignauo vel opũ magnitudine ſed virtutis ſtudio
ꝯpandã nobilitatẽ ſapiẽtes cenſent q̃z magis in vr=
bib⁹ et hoĩm cetu exercere hoĩes pñt q̃z int feras ĩ ſo
litudine et agreſtiũ cõmercio. ¶ Preterea illud ab=
ſurdiſſimũ eſt hñdũ vt pouo florẽtino videt dõa aut
ꝯceſſiõs principũ nobilitatẽ largiri Aut nobiles eſſe
q̃ ĩ imꝑatoria aula verſant Poſſunt principes (ſua
ſnia) eiuſmõi hoĩes diuites reddere aut extollere ali=
quo pĩcipatu Nobilẽ vero nihilomagis q̃z prudẽtem
honeſtũ ſapiẽtẽ pñt efficere Si q̃dẽ nõ extrinſec⁹ no=
bilitas ꝯ ucit ſed ex ꝓpria deſcẽdit virtute que int prin
cipũ munera nõ admiſcet ¶ Hec igit tãta tãqꝫ ꝓua
gata rerũ varietas multis ꝑſuadet nihil hãc nrãm
nobilitatez eſſe preter pompã quandã ac inanẽ faſtũ
a vanitate hoĩm confictũ Et cur tãti ab hoĩb⁹ nobi
litas magnipendi mereat pauci intelligũt Nõ eniz
nos ſapientes efficit Non doctos non prudentes nõ
fortunatos Nihil confert ad corporis valitudinem
Nihil ad formam Nihil ad vite honeſtatem Um=
bra eſt neſcit qua ſub obſcura. mentes nr̃as verſat
ſomnijs ſimilia que tum dormientes falſis ymagi=
nibus ſatis excogitarunt inania reddunt excitatis.

¶ Probatio ꝙ nobilitas aliquid ſit.

¶ Cōtra opinionē eorū qui dicūt nobilitatē in va=
nitate tm̄ hoīm exiſtere inſurgit areſtotil' nobilitatez
diffinicēs et aliquid eſſe oſtendēs. Cui⁹ acumē inge
nij omībus phis antecellit. Sapiēcia vero ei⁹ tanta
eſt in rebus omībus vt ei cōtraire ſtultū eſſe videat᷑.
Et is qui fecerit de veritate reddit᷑ ſuſpectus. Js in
v. polliticoꝝ ſcribit nobilitatē eſſe ꝟtutez et antiquas
diuicias Et alio in loco dixit Nobiles videri quib⁹
exiſterent virtutes et diuicie ꝓgenitorū Ex q̄ habes
q̄ꝫſapiēt᷑ ⁊ q̄ꝫgūit᷑ areſtotiles nobilitatē diſigr̄it non
tanq̄ꝫ vmbram (vt quidā aſſerere auſi ſunt) ſed ve
luti rem certā et definitā vt iam nulla dubitacio reſi
dere debeat Sed eſſe nobilitatē et eos dici nobiles q̄
a philoſopho deſcribunt᷑ Et idē polliticoꝝ iij. pulcre
ſic canit At ex quib⁹ conſtat ciuitas in his neceſſe eſt
cōtencōēs cadere quapropt᷑ racionabiliter ſibi arro=
gant honorē nobiles ⁊ ingenui et opulēti Et inge=
nui et nobiles ſunt quaſi prope inter ſe Ciues em̄ ma
gis generoſiores q̄ꝫ ingeneroſi Nobilitas eniz apud
omnes ī honore habet᷑ Jnſup̱ quia ꝯſentaneū eſt ex
meliorib⁹ ortos, eſſe meliores Eſt em̄ generis virtus
nobilitas Preterea polliticorū iiij. d̾r Nobilitatis q̄z
differēcie ſunt ẜm opulenciā et magnitudinē cenſus
Sunt em̄ alij equites quod mun⁹ nemo faciliter ſup
portare poteſt niſi ſit diues Jtaqz ab antiquis t̄pib⁹
quecūqz ciuitates equeſtri potencia excellebāt in his
paucorū potēcia gubernabat Equitatu aūt bella cō
tra finitimos exercebāt Quoſdā em̄ genus quoſdaz
virtus extollit. Preterea polliticoꝝ. v. dicit᷑ Sūt q̄dā
qui preſtātes genere plus alijs ſe habere dignos pu=
tant vident᷑ nobiles eſſe illi quorū maiores ꝟtute et

diuicijs p̄diti fuere . Ecce q̄ꝫ apte ariſtotiles generis
nobilitatē ponit Et hāc eius ſentenciaz ſi vim verbi
greci ꝯſideremꝰ dicamꝰ eſſe veriſſimā Naz quaz la-
tini nobilitatē greci eugeniā appellāt hanc vero no
ſtri generoſitatē dicunt Qui em̄ priſco et ob virtutez
ac res geſtas preclaro genere naſcebāt̄ ꝓpter familie
ac generis nobilitatē claritatēue generoſi ferebātur
hoc inſigni genere nati Et forte latini meliori voca-
bulo hāc vt videt̄ quā greci appellauerūt Nos a re
bus geſtis recteqꝫ et ob aliquaz inſignē laudē atꝫ fa
mā que propria ſit hoīs alicuiꝰ . nobiles vocamus
illi a bono genere eſſe volūt . Non em̄ ab alijs ſed a
nobiſmetipſis nobilitatem veriorē trahere videmur
vt ille putet̄ nobilis quē illuſtre et ꝓuagatū aliquod
inſigne et laude dignū facinus nobilitauit .

Sus em̄ loquendi de nobilitate areſtotili eſt
adherēs Ad nobilitatē em̄ cōparandaz nō ſo-
lū ꝟtutē ſpectare arbitrādū eſt ſed et diuici-
as genꝰ patriā et corporis ⁊ fortune adiumēta Naz
diuicijs liberalitas grata oībꝰ virtutibꝰ ī vſuz dedu
ci valet Bello quoqꝫ et pace ī quibꝰ peccuniarū ſum
ptus maxīe ſunt neceſſarij glīa acquirit̄ . a qua de
ſcēdit nobilitas Magnificēcia q̄ꝫ ex qua nomē ⁊ fa
ma alicuiꝰ admoduz auget̄ nulla erit abſqꝫ fortune
bonis que patria inſup plimū preſtat ad nobilitatē
preſidij Senſit hoc Temiſtocles cū ſiriphio iurganti
patrie illū nō ſua laude clar̄ reſpōdit Neqꝫ ſe ſiriphi
um nobilē euadere potuiſſe Neqꝫ illū athenienſez cla
rū aut nobilē vnq̄ꝫ fieri futur̄ Neqꝫ em̄ et aliq̄ opi-
dulo ꝓfectꝰ eadē rerū vtet̄ facultate ad glīaz conſe-
quēdaz q̄ꝫ florentinus ciuis Neqꝫ eciaz florentinus

ex ſola ciuitate nobilitatē exequek . ¶ Genus prete=
rea mnltū opitulak ad nobilitatez Non em̄ ſolū vir
tuti ſed multoplus quandoqꝫ maiorū glorie et yma
ginibus legim⁹ demandata imperia ꝓuincias et tri
umphos decretos que ad nobilitandos homīes am
pliſſimaz materiam ſuppeditarūt Recte ergo ſentit
ariſtotiles qui virtutes ſuffultas diuicijs voluit no
bilitatem prebere Diuicie quidē cum neqꝫ bone neqꝫ
male ſed pro modo vtēciū habeank ſi ad virū bonū
peruenerint illuſtrare illū velutqꝫ in aciem educere
videnk e qua virtutes eluceſcere queant Vtitur eniz
fortune bonis tanq̄ȝ inſtrumento ad vite curſum et
virtutum vſum ymmo ſunt nonnunq̄ȝ inſtrumēta
ad felicitatem ethicorum . j . Neceſſario em̄ confert
illa in amicorū ſubſidium in munificēciam in patrie
defenſionē que virtutes mance ac debiles abſqꝫ opi
bus erunt nullū earū officiū exercentes Egeſtas ple
rumqꝫ ſediciones et delicta parit polli . ij . Et ī pau=
pertate quis vileſcit dicit iuriſconſultus Quid enim
vt ita dicam alicui ad vite cōmunis ſuſtentaculum
preſidij affert ſtoycorū liberalitas in ipſo animi affe
ctu non opere collocata Preclare igik ariſtotiles in
telligens ad earū virtutū racīoez in quib⁹ ciuilis vi
ta verſatur neceſſarias eſſe fortunas quib⁹ ꝟtute pre
ditus prudēk vtitur haud immerito exiſtimauit ad
nobilitatem hominum debere diuicias cum virtute
eſſe coniunctas . Paupertas enim quamuis a mul=
tis laudetur tamen videmus tum philoſophos tum
viros omni laude digniſſimos paupꝛtatis laude q̄ȝ
diuicijs carere maluiſſe Verū tamen eſt ꝙ hij a vir
tute qui recedunt : diuicias tantum querentes non
viri nobiles re et nōie vocitank Naz diuicie ſine vir

tute plerūqꝫ ſuperbū laſciuū ꝯtumelioſuz ꝓmpciorē
ad voluptates et vicia ſolēt homīes reddere . Que ſi
nobilitarēt Archa et ſacculus (vt ita dicak) nobilio
res eſſent poſſeſſore Inſuꝑ aſſeuerādū eſt . nullas di
gnitates . nullos honores . nullas res geſtas Nul=
los mgrāt⁹ . nulla impia Nullos triūphos verā no
bilitatē importare niſi his fuerit admixta et tāq̄ȝ rex
moderatrix adiūcta virt⁹ famā quidez et veluti gl'ie
vmbraz in vulg⁹ ferūt Sed nobilitatis laus petik a
virtute Et ob id pl'imi eciaz ſapiētes recte vidēk ſen
tire dicētes . Gen⁹ patria maiores ⁊ hmōi abſqꝫ vir
tute ſunt tanq̄ȝ cauponuz inſignia que denotāt vbi
vendūk vina nihil tm̄ ad ei⁹ ſuauitatē ꝯferēcia Vir
tus em̄ ex ſeipſa ſubſiſtēs eciaz abſqꝫ alijs admīculis
maiorē partē nobilitatis inducit Marcū kathonem
priſcū nō patria nō gen⁹ nō diuicie . Tuſculi em̄ na
tus eſt obſcuro genere . tenui cenſu ſed eximie pl'ime
ꝟtutes nobilitarūt Itē Mari⁹ arpinas ruſtic⁹ igno
tus ꝓuo ſtipēdio militans a ꝟtute ſola et reb⁹ geſtis
nobilitatē cepit . Ex his videm⁹ ex virtutib⁹ plusq̄ȝ
diuicijs vel exteris alijs adiumentis . nobilitatē ali
cui eſſe cōceſſaz . Debēt eapropter nobiles genere vir
tutes earū ſeu operacōs nequaq̄ȝ excludere Ne illud
dyogenis philoſophi cinici dictuz obiiciatur eiſdem
Qui nobilitatez irridens dicebat illaz eſſe malicie ve
lamentū Virtus em̄ eſt que habentē ꝑficit et op⁹ ei⁹
laudabile reddit ethi . ij .

N hoc ergo pl'imi ſapiētū ꝯueniūt et veriſſi
me dixere Nobilitatē ex ꝟtute tāq̄ȝ ex origine
eſſe ortā Et hij hui⁹ ſnīe autorē et pncipē vi
dēk huiſſe platonē cui⁹ ſapiēcia ſingl'aris et pene di

uina omnibꝰ ī rebꝰ fuiſſe putaꝫ Hic cū quadrifari=
am parciaꝫ nobilitatē vt ī eiꝰ vita refert laerciꝰ dyo
genes Atqꝫ vnā eorū aſſerat quibꝰ clari iuſtiqꝫ parē
tes fuere Alterā quoꝝ ꝑntes potētes ac pncipes exti=
terūt Tערciā cū nr̄i maiores fama et rebꝰ bello geſtis
vel publicis certamibꝰ parta glīa claruerūt Quar
tā eāqꝫ pſtantiſſimaꝫ oīm ſcribit eorum quibus non
aliena ſed ſua virtus et ani magnitudo nobilitatem
donarit quos ſolos vult eſſe dignos vt nobiles ap=
pellantur. Platonis hec diuiſio illam veraꝫ germa
namqꝫ et ſuo robore nixam nobilitatē indicat q̄ꝫ vir
tus producit. Eſt enim nobilitas quaſi ſplendor qui
dam ex virtute progrediens qui ſuos poſſeſſores il=
luſtrat ex quacūqꝫ condicione emergentes Nā vir
tus maiorū. principatꝰ gloria certaminū et reꝝ ge=
ſtarū illoꝝ. boa ſunt. Jllos ornāt ꝛ inſignes reddūt
q̄ ea ſibi ſuo labore ſua induſtria peperere Nos eniꝫ
laudē et nobilitatē meremur noſtris meritis nō alie
nis et his actionibus que ex noſtra ꝓdeūt voluntate
Quid em̄ ad nos attinet que multis ſeculis an̄ nos
noſtro neqꝫ cōſilio Neqꝫ ope acta ſunt illa ſuis au=
ctoribus lumē et gloriaꝫ prebuerūt Nobis ad imitā
dū patefecerūt viaꝫ quaꝫ ſi ſequamur tq̄ꝫ ꝑntū opi=
bꝰ ſuffulti ꝑiter et nos merito laudemur Soli igitur
virtuti palma nobilitatis tribuēda eſt Atria vo ma
iorū ymaginibꝰ inſerta porticꝰ ſignis ac tabulis or
nate Maiores ville Tēpla ꝯſtructa. varia domus
ornamēta plus admiracōis aſpicientibꝰ q̄ꝫ nobilitatis
ſecū ferūt Hūc ploēꝫ Antiſtenes ſecutꝰ ſcripſit eoſdēꝫ
ſibi videri nobiles ꝛ virtutis ſtudioſos ī ſola virtute
nobilitatē ꝯſtituēs Stoyci eciā hāc platonis ſnīam
complectunꝫ Et ſolos ſapientes nobiles eſſe volunt

Et ſeneca phūs excellens epiſtola quadā forte xliiij.
Nobilitatis fontē atqȝ originē animi virtutibꝰ aſſi
gnat Ait em̄ cū de nobilitate diſſereret Bona mens
oībꝰ patet Oēs ad hoc ſumꝰ nobiles Quis eſt gene=
roſus ꝑfecto ad virtutē bene a natura cōpoſitꝰ hoc
vnū eſt intuēdū Nā ſi ad vetera nos reuocamꝰ Ne
mo nō inde eſt an̄ qđ nihil eſt Oēs ſi ad primū origi
nem reuocēt̄ a deo immortali ſunt A ꝑmo mūdi ortu
vſqȝ ad hoc tp̄s produxit nos ex ſplēdidis ſordidiſqȝ
alterna ſeries Plato ait nemīeȝ regē nō ex ſeruis ori
undū Nemīeȝ nō ſeruū ex regibꝰ non facit nobilem
atriū formoſis ymagibꝰ plenū Anīꝰ facit nobilē hec
ſenece verba vtiqȝ videt̄ eſſe vera Nō em̄ meliꝰ nobi
litatē excogitare potuiſſet qȝ illā quā virtꝰ prebeat et
ſapiēcia. eos re et noīe vult eſſe nobiles quibus vir=
tutum officia laudem ſubminiſtrant .

On tn̄ penitꝰ negandū eſt ꝓgenitorū virtu
tes et gloriā ad nobilitatē ali qđ efficere Nā
ſicut gloria ꝟtutis et recte factorū eſt comes
ita ex his ꝓgredit̄ ſplendor quidā hoc eſt nomē ⁊ fa
ma nō vulgaris que nobilitas appellat̄ hanc maio
rū quoqȝ noſtroꝝ ꝑclara facinora . ⁊ ꝟtutes vident̄
prebere poſteris et paterne glorie decus nobis tribue
re tanqȝ lumen quo clariores nocioreſqȝ efficiamnr .
Quis em̄ negarit nos ꝓgenitorū ꝟtutibꝰ reddi illu=
ſtriores ac nobiliores Nā ſi que agimꝰ celebriari vo=
lumꝰ mēoria poſteritatis neceſſe eſt vt ea ꝯmēoracō
cōmendacioqȝ tāqȝ ī parētū ymagines . refulgeat ī
filios ad quos hereditatē qȝ glorie tranſfundere vo
luerūt Et ꝑfecto multorū opīo nobilitatē quēadmo
dū bōa fortuita hereditariā nob a pn̄tibꝰ vult relinq̄

que abicere et retinere ī filioꝝ ſit licēcia et ꝑtāte Naz
q̄ maioꝝ ꝟtutes et ꝑtioniū ſeruaret nobilitate rūde-
bit ſuꝑiorib⁹ Qui deteriorib⁹ ſtudiis dedit⁹ viciis et
flagiciis vitā maculauerit ꝓfligabit nobilitatē ꝑtaz
nō ſec⁹ at ꝑtioniū ſi ꝓdig⁹ fuerit ac ſumptib⁹ ꝓfuſ⁹
Nullo aūt pacto negādū eſt paternā nobilitatē mi
grare ī filios Et eſſe ⁊ dici nobiles q̄ꝝ nōdū eſt ꝟt⁹
cognita hoc ſentit iſte tuba eloquēcie Marc⁹ cicero
ī oīōe quā ꝓ ſextio ſcripſit inq̄ēs Voſq3 adoleſcētes q̄
nobiles eſtis ad maiorum vrōꝝ imitacōēz excitabo
vult em̄ ille ſapiētiſſim⁹ cicero eciā illos nobiles eē q̄
nōdū ꝑ etatē ꝑſnarū ꝟtutū imitatores eē potuerunt
Et ꝓbabilit̄ ſatis dici pōt poci⁹ appellādū eū nobilē
q̄ excellētes pōt referre ꝑntes eciaz paululū ꝟtute oꝛ
natū q̄3 q̄ obſcuris maiorib⁹ extiterit. oīm ꝟtutū gn̄e
excellēs Priori patefact⁹ eſt adit⁹ ad lucē cōmēdacōe
maioꝝ que illos notiſſimos ī vulgus fecit vt ꝑuula
quedaz ꝟtutis lux ī eo pl'imū refulgeat ꝑꝑt ſuꝑioꝝ
ſplendorē Huic aūt cui nullus p̄ceſſit adit⁹ ad hoīm
famaz ī magno lumīe op⁹ erit ad illuſtrādū ī qua na
tus ē obſcuritatez Maiori em̄ quadaz difficultate ꝑ
ignotū iter cogit̄ ꝓficiſci Alt̄ partaz gl'iaz ꝑuo labo
re ſuſtētat Alt̄ cū obſcuritate ctāns pl'imo tp̄e ml'to
labore oꝑa diligēti eget ad amplitudinez et laudem
(ex q̄ venit nobilitas) ꝯſequēdam Et q̄3uis pl'imi a
ſola ꝟtute duci nobilitatē velint fateant̄ tn̄ oportet
niſi ciuilē vitaz refugiant multis op⁹ eſſe p̄ſidiis va
litudine opibus patria reliquiſq3 rebus in quib⁹ for
tuna dominatur quibus ſi priuata erit. vita morta
lium algebit profecto virtus noſtra veluti ſola atq3
egens neq3 in hominum cetum et cōmunē vſuz pro
dibit. vt ex ea nata videat̄ ꝟa et vulgata nobilitas

Nam que nobilitas inerit pho qui ſuis ſtudiis ꝯten
tus latebit in bibliotecula ſibiipſi pene ignotus vl' ei
qui ſobrie pie caſte ſapienter viuens abditus. degit
in villula. nullis hominū ſermonibus celebris. nul
lo nomine illuſtris. huic virtutem cōcedem⁹ ſed nul
lam adeſſe vulgatam nobilitatē Studioſum illum
virtutis non nobilem appellamus Hanc igitur no
bilitatem quam conſuetudo mortalium iam dudūz
confirmauit approbem⁹ et confitemur.) Colenda
tamē pre ceteris reb⁹ ad verā nobilitatez ſpectantib⁹
eſt virtus que nos non tantū nobiles efficit ſed eciaz
beatos. redditq3 fama et mēoria hoīes immortales
Ab hac nobilitas. Ab hac gl'ia. Ab hac vite curſus
petendus eſt Ab hac omnis recte viuēdi racio expe=
tenda Sed iaz ſatis varie nobilitatis opiniōes ſunt
tacte. Que verior ſit ſentencia hii viderint quib⁹ eſt
acrius ingeniū ad diſputandum. liberum eſt cuiq3
ſentire quid velit.

T ne p̄termittant̄ ꝯmūia de nobilitate dubia
que dicti occurrūt Aliquot queſtiūculas cir
ca p̄dicta ſubiūgaz Et. j. An facta nobili
um vl' dicta pluris ſint. i. An eſſe nobilē genere tātū
ſine factis ſit plus q̄3 eſſe ignobilem cum factis nobi
lium Et dicendum Q nobiles genere tantum ſine
factis minus cōmendantur ⁊c̄. quia nobiles genere
tm̄ ex aliena ꝟtute ſibi arrogāt gl'iaz loquūt̄ ſepenu
mero glorioſos ſermones et ignomioſa oꝑa faciunt
Oracīoe ſua maiores ſuos extollūt ymagines arma
triumphos et conſulat⁹ ꝓgenitorū oſtēdūt Et tales
ſic nobiles ex debito vt putāt nō ex merito volūt ho
norari Et qd̄ deti⁹ ē nonūq̄3 ꝑtā nobilitatē amittūt

Et ſuorũ maiorum forcia facta mẽorando clariores
ſeſe eſſe eſtimãt Cui⁹ cõtrariũ verũ eſt Nã q̃to vita
eorũ clarior fuit tãto hoꝝ ſecordia nõnunq̃ eſt ſlagi
cioſior Et pfecto ita ſe res habẽt Maiorũ gloria q̃ſi
poſteris lumẽ eſt Neq3 bõa neq3 mala eoꝝ ĩ occulto
patiꝛ ꝛc̃. Sed qui factis nobilitatẽ oſtẽdit hic venit
plus cõmendand⁹ Js nãq3 ſuamet facta oſtẽdit q̃ꝺ
preclari⁹ eſſe cenſeꝛ Et nouã peperiſſe nobilitatẽ me
li⁹ et ſancti⁹ eſt q̃3 acceptã corrupiſſe Accedit illꝺ q̃ꝺ
ſcribit Saluſti⁹ de Mario ĩ Jugurtino qui ſuaz no
bilitatẽ factis nõ verbis clare oſtẽdit Cũ dicit yma=
gines nõ habeo et quia mihi noua nobilitas eſt No
poſſuz fidei cauſa ymagines neq3 triũphos neq3 cõ
ſulat⁹ maiorũ meorũ oſtẽdere At ſi res poſtulat ha=
ſtas vexillũ phaleras Alia militaria dona preterea
cicatrices ĩ aduerſo corpore hee ſunt ymagines mee
hec ẽ nobilitas nõ hereditate relicta ſed quaz meis la
borib⁹ et piculis queſiui No ſunt cõpoſita mea ꝟba
parũ id facio ipſa ſe virt⁹ ſatis oſtẽdit Et ita ĩ verita
te plus eſt eſſe nobilẽ factis q̃3 armis et ymaginibus
tm̃ quõz plus eſt factis demoſtrare q̃3 verbis dicere. l.
ſi tñ §. ei qui ff. de edili. edic. et ĩ l. de quib⁹ ĩ fi. ff.
de legi. et c. ad audiẽciã de appel. Opĩone tñ vul=
gari hoĩm iſte diciꝛ nobilis qui armis et ymagibus
nobilitaribus vtiꝛ eſto ꝙ parũ ꝟtutis haberet Ubi
tñ virt⁹ cũ generis nobilitate ꝯmixta eſt ⁊ nobilitas
generis cũ factis cõcurrit hec ceteris nõ indigne an=
telocaꝛ cũ vinculũ duplex forci⁹ ligat q̃3 ſimplex c. j.
de treu. et pa. Nobilis ḡ genere ĩ ꝟtutib⁹ et nobiliũ
factis ſeſe exercere ſtudeat vt ſic nedũ in hoĩz opĩone
ſed eciã re ipã cũ ꝟo titulo nobilis dici queat.
¶ Quero ſecũdo Unde dignitates et nobilitas ge=

neris habeãt ortũ Et de hoc ſ̃ dictũ eſt in repeticione
Bar. l. i. C. de digta. li. xij. Et Bal. ĩ c. i Quis
dicaꝛ dux Marchio Comes ꝛc̃ in vſi feu. dicit Oẽs
dignitates a principe ꝯfluere tq̃3 a fonte Unde in eo
ſunt oẽs dignitates Et ſubiũgit Sicut diciꝛ de pa=
pa ꝙ tq̃3 pater patrũ cũ omni prelato ĩ iuriſdictione
et ptãte cocurrit all. nota. ĩ c. Si eo tpe de elec. li. vj.
per Jo. monachi Jta ĩ principe rõano ſunt omnes
theſauri dignitatũ recõditi Et hic impator ĩmedia=
te poſt ei⁹ electionẽ noĩaꝛ rex rõanorũ vt eſt tex. ĩ cle
romani de iureiurã. Et ĩ coronacõe appellaꝛ impa
tor vel princeps ita dicit Bar. ĩ phe. ff. ĩ prin. et ca
noniſ. ĩ c. venerabilẽ de elec. Simile eſt de epiſcopo
qui ex ſola electiõe et eciaz ꝯfirmacõe nõ ꝯſequiꝛ no
men epiſcopi ſed ex cõſecraciõe et pallij tradiciõe ſm
ab. ĩ d. c. venerabilẽ de elec. Et nobiles hodie ſunt
ſm Bal. ĩ all. lõco qui feuduz regulariꝛ ab impato
re vel rege habẽt vel ab his recipiũt qui regni dicũꝛ
capitanei valuaſores. et mĩmi ſunt hodie plebei Et
ſic eſt differẽcia inter feudũ nobile et pedagoguz vt
ibi. Et diciꝛ impator quia imperat Et hoc impare
nõ habet a ſe ex ſolo noĩe ſed precedẽtib⁹ quibuſdã p
ambulis ſcz electiõe et coronacõe ſm Bar. ĩ pall. lo
co Generaliter tñ loq̃ndo quilibet in domo ſua põt
dici impator ſeu rex vt ĩ c. duo iſta noĩa xxiij. q. iiij.
Et Jo. an. in dic. c. venerabilẽ refert hiſtoriaz de
quodaz rurali qui receptauit hoſpicio richardũ re=
gem anglie incognitũ qui ĩ venacõe ſua inſtante d
ſcrimĩe tpis pdiderat exercitũ ſuũ Et cũ nollet obedi
re ruſtico ĩ locõe manuũ vlꝛ fore voluit ſe rex preferre
illi ĩ menſa dedit illi alapã dicẽs ꝙ quilibet eſt rex in

domo ſua quare dño domus eſt obediēdū in domo
ſua ꝑcipiēti: Et idem rex vt ferṫ poſtea ad pallaciuꝫ
ſuū reduct⁹ fecit ruſticū inuitari vt ſic ipm̄ nolenteꝫ
obedire faceret verberari. Sꝫ ruſtic⁹ prudēs in oīb⁹
regi obediuit lauando man⁹ et ſilia faciendo Et ſic
rex mãſit fruſtrat⁹ intētiōe ſua. Et ita pꝫ ꝙ oīs po-
tētat⁹ vt reges duces comites barones ſimplices no
biles fluxerūt ab imperio tanꝙ̄ riuuli a flumine ſꝫm
ab in dic. c. venerabilē. Et reges hiſpanie nō cogno
ſcūt impatorē qꝛ de faucib⁹ infideliū euenerūt illa re
gna. de rege frãcie dicitˀ i c. ꝑ venerabilē §. Inſuꝑ q̇
fili ſunt legit. Et dicitˀ rex a regēdo qꝛ ſi nō bene re-
git nō rex ſed tirãnus appellatˀ. Dux aūt dicitˀ qui de
ducatu īueſtitus ē a pricipe. Marchio q̇ de marchia
Comes aūt qui de comitatu a prīcipe īueſtitus ē Et
ergo ſine comitatu nō dicitˀ ꝓprie comes ſed abuſiue
ſicut ſunt comites ſacri pallacij q̇ creant notarios et
alia faciūt que in eorū priuilegijs cōtinētur.

❡ Quero. iij. an ꝑ ingreſſuꝫ religiōis aliquis ꝑdat
nobilitatē. Et glo. in. c. j. de pur. cano. dicit ꝙ ſic Idē
dicit glo. in. c. ea que de ſta. regula. Et ratio glo. pōt
eſſe. qꝛ ꝑ ingreſſium religiōis ꝑdit quis ius comitat⁹
et ius ducatus ꝛc̄. glo. eſt ordinaria. xxvij. q. ij. c. ſcri-
pſit. et. xx. q. iij. c. preſens. Et has glo. approbat bal. in. l
deo nobis. C. de epiſ. et cleri. Et cum hec queſtio eſſet
rome de facto inter dños de rota in ꝑſona vni⁹ no-
bilis de francia q̇ in impetratiōe beneficij dixit ſe no
bilē Cū eſſet monach⁹ fuit ſibi obiectū de ſurreptiōe
reſcripti Idem dñi de rota priorib⁹ allegatis nō ob
ſtãtib⁹. vt dicit lo. de ro. in ſuis ſingu. ↄ̄riū determīa
bant: Et pīcipue tali ratiōe qꝛ nobilitas ē quoddaꝫ
ius ſāguinis qđ eſt icōmutabile. l. iur agnatōis. ff. đ
pac. preterea ſuitas etiã eſt ius ſāguinis et ideo nō ꝑ-

ditˀ dic. l. deo nobis. C. đ epiſ. ⁊ cleri. Et ē hoc cōſonū
racōi ne ſꝫu⁹ dei ſit deterioris ↄditōis ꝙ̄ pricipis ſe-

❡ Quero. iiij. an mlˀier igōbilˀ ducēs maritū ↄ clˀaris
nobilē efficiatˀ nobilˀ. ⁊ ſic an ex nobilitate ſui mariti
nobilitetˀ Et dicendū ꝙ ſic. l. mulieres. ī. c. ti. đ digita
li. xij. vbi tex. dicitˀ mulieres honore maritorū erigim⁹
genere nobilitam⁹ et forū ex eorū ꝑſona ſtatuim⁹. et
domicilia mutam⁹. Idem habetˀ in. l. fi. š. de incolis
li. x. Mulier aūt nobilis ſi nubit marito plebeo amit
tit nobilitatē. vt ī. l. femīe. et ibi notatˀ. ff. de ſenato.

❡ Quero. iiij. An mulieres que honorantˀ more ma
ritorū ſuoꝝ debeantˀ dici dñe. ſicut marit⁹ dicitˀ dñs
vt vxor militis vel doctoris et dicitˀ ꝙ ſic dic. l. mulie
res et. l. femīe all. Quid aūt ſi tales domīe īuitarentˀ
ad cōuiuiū An ꝓ eis debeat mitti. et de hoc nōt Jo.
an. in. c. fi. de renūcia. Et caldrin⁹ cōſuluit vxorē ſuaꝫ
ſuꝑ iſto que reſpōdit vt ipſe dicit ſatis eque ꝙ ꝓ mu
lieribus debet mitti ad cōuiuiū qꝛ nō libēter ſe inge-
rūt forēſib⁹ Sed ꝓ alijs mitti nō eſt neceſſe niſi eēnt
graues et honorabiles perſone.

❡ Quero. v. qui tm̄ dicuntˀ nobiliores Et videtˀ đm
ꝙ germani teutunici q̇ ſunt germãi. vt vult glo. ī c. j.
xxxiiij. di. Et dicuntˀ germani. i. verū germē vlˀ vere
nobiles ſꝫm eã glo. ibi vel ſꝫm Jo. an. ſic dicūtˀ a gig
no is ere ꝓpter fecunditatē in generãdo. Eſt eīm ꝑria
multū gñatiua. Et qđ germãi dicūtˀ nobiliores itel-
lige nō de hijs q̇ latrocinio vacãt ſꝫ q̇ ꝟtutē cū opib⁹
nobilitatis exercēt imo nobiles q̇ latrociniū exercent
amittūt nobilitatē. l. ij. ī. eo. ti. C. đ digi. li. xij. preterea
nobilior ē nobilˀ gñe et ꝟtute ſilˀ ꝙ̄ ī altero tm̄ Silˀr
nobilˀ gñe ⁊ doctor ꝙ̄ nobilˀ gñe tm̄ qꝛ duplex decus
fulgꝫ ī eo ſcꝫ ꝓpriū ⁊ ſuoꝝ ſꝫm ſali. ī l. furioſi C. đ nup

Et nobilior ſit pater ꝑ filiū Magiſter ꝑ diſcipulum
Preſes ꝓuincie ꝑ ſubiectos ſm glo. i auten. coſtitu.
que de dignita. col. vj.
¶ Quero vj. An nobilitas patris extēdat ad fili=
os natos añ et poſt queſitā nobilitatez Et dic breuiť
ꝙ extēdit ſe ad illos qui nati ſunt poſt nobilitatē que
ſitaz nō aūt añ ar. l. ij. §. In filijs et ibi ꝑ Bar. ff.
de decurio. Poſt em̄ dignitatē ſuſcept⁹ de dignitate
patris gl'iať vt i l. Senator j. e. ti. C. de dignita.
li. xij. Et ſic fili⁹ nat⁹ ex plebeo patre cui⁹ pater po=
ſtea eſt nobilitat⁹ nō eſt nobilis. pit fili⁹ nat⁹ ex ſim
plici nobili cui⁹ pater poſtea creať i baronē vl' comi
tez nō eſt baro vel comes ſed ſimplex nobilis Et hec
faciūt ad ſtatuta que dicūt ꝙ nobilib⁹ delinquētib⁹
pena aggrauať ſm Bar. in dic. l. ij. all.
¶ Quero vij. An ꝑ donacōez nobiliū factā plebeo
querať obligacio ad antidora Et ꝯmuniť teneť ꝙ
nō fa. c. j. cū ibi nota. de donati. Et notata in c.
grandi de ſupplē. negligētie pla. li. vj. Nobilium
em̄ eſt donare vel dare vt ꝑ hoc coꝝ liberalitas appa
reat ſm abb. in dic. c. j. all.
¶ Quero viij. Au Spurij et maxie a patrib⁹ nobi
lib⁹ nati ex quo excludūť a ſucceſſiōe patris poſſint
ſaltē dici de genere agnacōe familia ⁊ domo patris
Et hanc queſtiōez tangūt legiſ. i l. filiū ff. de his q̄
ſunt ſui vel alie iu. et in l. cū legittie ff. de ſtatu ho.
Et ꝑ Bar. in l. ꝓnūciacō ff. de ver. ſig. Canoni=
ſte in c. ꝑ venerabilez qui fi. ſunt legit. Et videť di
cēdū ꝙ tales filij nō ſunt de genere ꝑris Naz gen⁹
exponitur ꝑ agnaciōe vt i l. i. iūc. glo. ff. de ꝓba.
Sed tales filij nō ſunt de agnacōe patris qꝛ non ſe
quūť patrē ſ matrē vt i l. lex nature ff. de ſta. ho.

Ubi vulpianus iuriſcōſultus dicit lex nature hec eſt
vt qui naſciť ſine legittimo mrīmonio matrē ſequi
tur niſi lex ſpecialiter aliud inducat. Et ibi vide bo.
glo. Et multomin⁹ ſunt de agnatione ſm dic. al. iu
ra. nec ſunt de familia pr̄is. dicim⁹ em̄ familiā eē om
niū cognatoꝝ ſed tales filij nō ſequūtur cognationē
pr̄is ſed matris. vt ſ. all. eſt Nec ſunt de domo eoruz
pr̄is qꝛ ille ꝓprie diciť eſſe de domo q̄ eſt de agnatiōe
ſm Bar. in. l. j. ff. ad ſenatuſcoſul. ſil. Et glo. etiā ex=
ponit domū pro familia. vt in. l. cū vnus in pri. ff. de
alimē. et ciba. lega. Et ꝓpter hoc dixit bal. in. l. cū le=
gittime. ff. de ſtatu. homi. ꝙ filij nobiliū baſtardi nō
dicūtur de parētela qꝛ ſordes nō mereňť cōputari in
ter ꝑcipuos ar. l. ſi qua illuſtris. C. ad officia. nec pn̄t
portare arma parentū. ita refert domi. antho: de bu.
in. c. per venerabilē qui ſi ſunt legit. niſi cōſuetudo in
certis regiōibus aliud induceret vt forte eſt in ytalia
que ſequēda eſt vt dicit Bar. in trac. de inſig. et ar. in
ver. Quero qualiter. Et ſic pōt decidi queſtio ſup re
gula cācellarie papalis priuilegiāte natos de nobili
genere vt nō itelligať priuilegiare illegittimos qua
ſi nō ſint de genere nobiliū eſto ꝙ pť eſſet nobilis ⁊c̄
¶ Quero. ix. Quid ſi aliquis nobilis habēs amaſi
am vilem meretricē ex qua ꝓcreat liberos ſeu filios.
poſtea eādez ducit i vxorē an filij ꝑ hmōi mrīmoniū
ſubſequēs legittimētur et nobiliteť. Et aug. i auť. q̄
mo. natu. effi. legit. §. Sed et aliud col. vi. vult dicere
ꝙ huiuſmōi filij hoc caſu nō legittimātur. Aſſignat
rationē qꝛ tale mrīmoniū moribus improbatū eſt. et
ideo nō ſortiť effectū legittimatiōis filioꝝ Et ad hoc
facit tex. ibi Et ſi nō efficiunť legittimi a fortiori iſti

pueri nō erūt nobiles neqȝ nobilitatē acquirūt ꝑ ſe-
quēs cōtractū mrīmoniū dicit nāqȝ tex. ibi notabilit̄
Ea aūt que ſunt mulieris nō erāt oīno ſine peccato
neqȝ dignā eam exiſtimauit legittimo quodaȝ noīe
que etiā ſeipam iniuriauerat ⁊c̄. Sed inquātū dicit
aug. tales filios nō legittimari ꝑ ſequēs mrīmoniū
nō videt̄ bene dicere cōiter doct. i. c. tanta ꝙ filij ſunt
legit. tenēt cōtrariū. Et eſt cōmunior opinio ⁊ verior
Jus etiā canonicū in materia legittimatiōis filiorū
prefert̄ iuri ciuili ſꝫm doct. ī dic. c. ꝓbabile tn̄ eſt ꝙ no
bilitatē pr̄is dicti pueri nō acquirāt qꝛ nō ſunt nati
mrīmonio cōſtante inter patrē nobilem et matrē ig
nobilē quondā vilem meretricem.

¶ Scias circa vltimas motas duas q̄tōes ꝙ naſci
de adulterio vel ex peccatis parentū nō eſt culpa ei⁹
ꝗ naſcit̄ ſed ꝗ generat l vi. di. naſci de adulterio Se-
men eīm homīs ex qualicūqȝ hoīe ſit dei creatura eſt
vt dicit tex. xxxij. q. iiij. c. ſicut ſancti⁹ c̄ et l vi. di. c. dn̄s
nt̄ quare vndecūqȝ naſcūtur hoīes ſi parentū vicia
nō ſequūt̄ et deū recte colāt honeſti et ſalui erunt illi
aūt adulterorū filij ſūt deo abhoīabiles ad quos pt̄
na flagicia hereditaria ſucceſſiōe deſcendunt. l vi. di.
ecomancēſeȝ ⁊. c. nūquā que crimīa interdū ꝑſumūt̄
ire ad filios itēqȝ nō pn̄t ꝓmoueri ad ſacros ordīes
ſine diſpenſatōe de quo ꝑ glo. in re ſel' malus de reg.
in li. vi. Et dicit Jo. an. in addi. ſpe. de filijs preſbite. ꝙ
ei ꝯſtat multos ſacerdotes de ſuis filijs in ſacerdotio
genitis habere ſpem vbertatis diuine gr̄e. Et bono
rū hui⁹ ſpei cōcluſionē ex ſua ꝑſona ſumentes Et ta
liū meritis detrahere nō intendo Necignoro que le
guntur. l vi. di. ꝑ totū. Nec ſum oblitus inquit me vi
diſſe aliq̄s ſic genitos notabilit̄ vīrtuoſos reſpectu tn̄

numeri valde raros coytū tn̄ talē deteſtor. Ex iſtis
ſuis ꝓprijs verbis colligit̄ Jo. an. fuiſſe illegittimuȝ.
Sȝ de ſcia vt clamat tot⁹ mūd⁹ nobiliſſim⁹ fuit qꝛ
totū ius canonicū nobiliter illumīauit.

¶ Quero. x. an valeat ꝯſuetudo vel ſtatutū ꝙ quis
reputet̄ nobilis vel ignobilis ex progenie mr̄na. Et
bar. in. l. exēplo. C. de decurio. li. x. dicit ꝙ nō ꝑ illū tex.
ibi qui dicit exēplo ſenatorij ordinis patris origineȝ
vnuſquiſqȝ ſequit̄ ⁊c̄. Et ibi glo. dicit ꝙ in cōtrariū
cōſuetudo nō excuſat ꝙ Bar. dicit ibi eē mēti tenēdū

¶ Quero. xi. an nobiles faciētes furta vel rapinas
ſeu latrocinia debeāt puniri vili pena ſicut plebei. ſcȝ
ſuſpēſiōe ad furcā vel rotatiōe vl' cōſili Et bar. in. l.
capitaliū. §. ſerui celſi. ff. de penis dicit ibi notādo ꝙ
homīes nobiles ex ꝯſuetudine nō ſuſpēdunt̄ nec pa
ciūtur iſtas penas viles Idē inquit de alijs popula
rib⁹ diuitib⁹ ⁊ honeſtioribus Et ob hoc dicit̄ vulgo
ꝙ pena corꝑalis nobiliū eſt decollatio ſiue decapita-
tio. Ex hys infert̄ ꝙ honeſti diuites plebei ī penis in
ferēdis equiparātur nobilib⁹ Uide etiā ꝙ notat bar
in. l. j. C. de alexan. primati. li. xi. vbi dicit ꝙ meli⁹ eſt
eſſe ciuem nobilis ciuitatis et honorabilis quā eſſe
maiorē ciuē alicui⁹ mediocris ciuitatis. Et hij plus
debēt honorari qꝫ alij ciues magni alteri⁹ ciuitatis
parue. Qualiter aūt nobilitas amittat̄. s̄ in repetici
one bar. l. j. C. de digni. li. xij. ſatis diſꝑſim eſt viſum
Regularit̄ eīm amittit̄ per infamiā de qua in. l. ij. e. ti.
al. et in. l. ſenatoris filia et ibi nota. ff. de ritu. nup.
Cū hijs ſit finis īpoſit⁹ huic ſolatōſo tractatulo bar
de nobilitate q̄ȝ poſuit in repe. l. j. C. de digi. li. xij. Cū
mltis alijs maiorū additiōib⁹ ⁊ ꝑpularis quottidia
nis q̄tōib⁹. de c⁹ fine ſit de⁹ bn̄dict⁹ ī ſecl'a ſecl'oꝝ am̄

c: N :

¶ Incipit Bartolus de inſigniis et armis.

Quadruplicia ſūt inſignia

Orum gracia de inſigniis et armis que qˀs i vexillis ⁊ clipeis portat Videam⁹ p̄rio an hᵒ ſit licitū ⁊ eo caſu q̄ ſit licitū. qualiꝫ ſint pingē da et portāda Circa qd̾ dico ꝙ quedā ſunt inſignia 1 digītatis vel officij que portare pōt quilibꝫ hn̄s illaꝫ dignitatē vel officiū vt īſignia ꝓ cōſularia ⁊ legatoꝝ vt. l. i. ff. de offi. ꝓconſu. et lega. et de re. diui. l. ſanctum Sicut de facto videm⁹ hodie inſignia ep̄oruꝫ et iſta pōt portare q̄libet hn̄s illā dignitatē vt dicūt. ll. alijs aūt portare nō licet ymmo portās īcurrit crimē falſi vt. ff. de fal. l. eos. §. fi. Et ideo puto ꝙ ille q̄ portat īſignia doctorat⁹ cū nō ſit doctor teneaꝫ illa pena. Quedā ſunt īſignia cuiuſlibꝫ ſingularis digītatis vt vi- 2 dem⁹ quilibꝫ rex q̄libet p̄riceps et ceteri nobiles potēciores hn̄t arma et ſua īſignia et iſta nemī alteri licet ferre vel ī reb⁹ ſuis depigere vt. C. d̾ hijs q̄ po. no. l. j. et nota. in auꝫ. de man. p̄ri. §. penult. qd̾ intellige p̄ricipaliꝫ. Sꝫ acceſſorie nō eſt ꝓhibitū vtputa inſignū NB ſubiectionis ſupponere ꝓprijs inſigniis inſignia dn̄i regis vl̾ comitis ⁊ hoc d̾ cōſuetudīe obſ̄uaꝫ Quedā 3 ſunt īſignia ſeu arma ꝓuatorū hoim ſeu nobiliū ſeu populariū. De iſtis quidā repiūꝫ q̄ hn̄t arma et īſignia q̄ portāt ex ꝯceſſiōe imꝑatoris vel alteri⁹ magni dn̄i vt vidi ꝯcedi multis a ſereniſſimo p̄ricipe karolo iiij. roānoꝝ imꝑatore. necnō rege boemie et mihi tūc cōſiliario ei⁹ cōceſſit inꝫ ceꝫa vt ego et ceteri de agnatiōe mea. leonē rubeū cū caudis duab⁹ ī cāpo aureo portarem⁹. ⁊ iſtis licꝫ portare talia īſignia. Nec eſt de hoc dubiū. de principis em̄ poteſtate diſputare ſacrilegiū eſt. vt. C. de cri. ſacrile. l. ij. Ad idem. C. de diuer. reſcrip. l. Sacri. affatus. Si enim ſine iudicis auctoritate ꝓhibetur. ergo cū iudicis auctoritate ꝑmittiꝫ.

Cōtā hunc libellū ſcripſit Laurentius Valla eptaꝫ ad Candidū Decēbrē.

4 ¶ Quidaꝫ aūt arma ſeu inſignia ſibi aſſumūt ꝓp̄a auctoritate Et iſtis an liceat vidēdū eſt et puto ꝙ liceat Sicut em̄ noīa inuēta ſunt ad agnoſcēdū homīes C. de inge. et ma. l. ad cognoſcendos ita eciā iſta inſignia ad hec īuēta ſunt ff. de re. diui. l. ſanctū Sed talia noīa cuilibꝫ licet imponere ſibi ad placitū vt dicta l. ad cognoſcēdos et ff. de fal. l. falſi in prin Ita iſta inſignia cuilibꝫ licet portare et inpigere ī ſuo nō tn̄ ī alieno vt C. vt ne lice. ſine iudi. auct. l. ij. et ibi no ta. ꝑ glo. ¶ Sed Quero vn⁹ portat certa arma vel inſignia Ali⁹ vult portare eadeꝫ An liceat vel ꝓhiberi poſſit Videꝫ ꝙ poſſit portare quia quilibꝫ pōt ſumere nomē alt̄i⁹ vt ff. ad trebellia. l. facta §. Si vero nois et ff. de l̾. ij. l. cū fili⁹ §. pat. Et poſſunt eſſe plures eiuſdē nois vel. duo ſunt ri. cij ff. de teſta. tu. et de le. ij. l. Si quis ſeruum §. Si inter duos Ergo pōt quis ſumere arma aliena et plures eadē inſignia portare vel rebus imponere poſſunt cū vtrūqꝫ fiat ad cognoſcēdū. Cōtrariū videꝫ ff. de reg. iu. l. Id qd̾ nr̄m Si em̄ pri⁹ eſt noſtrū ſine facto nr̄o a nobis auferri nō poteſt Sed hoc nō loquiꝫ em̄ de his quib⁹ plures in ſolidū vti bn̄facie. nō poſſunt al̾s ſec⁹ vt in vſu platee balnei teatri ⁊ ſimiliū l. Si vt certo §. Si duob⁹ vehiculū ff: commo. ꝓ. Signū qd̾ portat ali⁹ nō eſt vnū et idē ymo ſunt diuerſa hn̄cia tn̄ eandē ſilitudinē ¶ Ad deciſionem ergo predictorū premitto ꝙ Signum alienum portare ꝓhibere pōt ille cui⁹ eſt ſignū ſeu petere ꝙ prohibeaꝫ ſi ex hoc ipſi iniurieꝫ. qꝛ forte ille cū vituꝑio portat ſeu tractat C. de epi. audien. l. nemine Et eſt expreſſuꝫ ex̄ de exceſ. prela. c. dilecta al̾s de ꝯceſ. pre

ben. c. dilect⁹ ar. C. de Jude. l Judeos quoſdã Se
cūdo de hoc pōt cõqueri quilibet terci⁹ qui lediť ⁊ ad
ipſi⁹ petitionē ꝓhiberi oportet. C. de hijs qui pe. noīe.
l. i. ⁊ ibi nota. et in auť. de man. prī. §. penul. Tertio iu
dex ex offitio ſuo ſi viderit hoc ad ſcandalū poſſe eſſe
et diſſenſionē ſubditorū, pōt ꝓhibere ar. C. de lati. li.
tol. l. j. §. Sed et qui dn̄i. Ubi circa eos qui pileati in
cedūt. l. iulia ſtatuit ne popul⁹ decipiať, expreſſius ex
de iude. c. in nõnullis Hijs p̄miſſis ī queſtiõe p̄miſſa
diſtigue ꝙ ſi vn⁹ aſſumit arma que ali⁹ portauit ab
antiquo ⁊ illi⁹ nõ intereſt nec ex hoc veriſilr ledi pōt
exm̄ vn⁹ teutunic⁹ tp̄e īdulgēciaꝝ iuit romã vbi re
perit quēdã ytalicū portantē arma antiquorū ſuoꝝ
⁊ inſignia volebat de hoc cõqueri certe nõ poterat. tã
ta em̄ eſt diſtãcia inter vtrūqꝫ locū ſiue domicilium ꝙ
ex hoc ille prim⁹ ledi nõ pōt. Et in hijs in quib⁹ qua
dam publica facultate quis occupat ſibi vſum. nõ li
cet cõqueri niſi ex magna cauſa. vt. ff. ne quid in flu.
publico. l. i. §. que ſunt aūt qui putãt. qn̄qꝫ pōt cōtin
gere ꝙ alteri⁹ pōt multū intereſſe. Quid em̄ ſi odijs
plenus cui⁹ vite multi inſidiantꝛ aſſumat arma et ī
ſignia homīs quieti et pacifici certe illi⁹ intereſt et po
terit facere eum ꝓhiberi ſi vitup̄o ſe portet. vt dictum
eſt multo forci⁹ pōt peti ꝓhibitio ne ex hoc ꝓpter vni
onē armorū ali⁹ ꝓ alio occidať vel ei iniurieť Jdē
ſi ex hoc pudor primi aliquo mõ ledať. ar. dicte. l. mi
me. et. l. iudeos. Et per officiū iudicis ad quē ſpectat
q̇es popularis. vt. ff. ď offi. p̄fec. vr. l. i. §. quies. Qn̄qꝫ
pōt cõtingere ꝙ multorū de poplo intereſt. ponam⁹
exm̄ ī alijs īſignijs ꝗꝫ in hijs que portat ꝓ armis. po
ne quēdã fabrū doctiſſimū q̇ in gladijs et ī alijs opi
bus ſuis facit certa ſigna. ex quib⁹ op⁹ mgr̄i eſſe cog
noſciť ⁊ ꝑ hoc tales merces meli⁹ venduntꝛ ⁊ auidi⁹
emūtur Tūc puto ꝙ ſi aliq̇s faceret tale ſignū poſſꝫ

ꝓhiberi qꝛ ex hoc ꝓpl'us ledereť. accip̄eť em̄ op⁹ vni⁹
ꝓ op̄e alteri⁹ ar. l. j. C. de lati. li. tol. et de iude. c. in nõ
nullis. Et eadē ratiõe dico ī illis ſignis quib⁹ vtunť
notarij. vt C. ď aſſeſ. l. nemo. §. nec callidis. et in auť.
de inſtru. cau. §. Sꝫ īſtrumēta et. §. op̄tꝫ. et qď ibi nõ
Ubi ſi aliquis ſignū alteri⁹ accipetet poſſet ꝓhiberi.
Jdē in ſignis quib⁹ vtunť fabricatores cartarū de
pappiro. et ſilib⁹ ꝑ eandē rationē. Et hoc ſilr expe=
dieť iudicis offitio vt dictū eſt. Sꝫ ſꝫm hoc quero q̇d
releuat habere iſta arma ex cõceſſiõe pricipis R̄ūdeo
multū. qꝛ ē maioris nobilitatis ſic dicim⁹ in teſtamē
to facto corã pricipe. C. ď teſta. l. oim. Scd̄o qꝛ nõ pn̄t
ab alio ꝓhiberi illa portari. Tertio quia ſi duo aſ=
ſumpſerūt eadē arma ſeu eadē inſignia nec de priori
tate nec de poſterioritate app̄et. p̄ferť ille q̇ a principe
habuit. l. ſi duas. ff. ď execu. tu. Quarto qꝛ ſi eēt in ex=
ercitu vl' alio loco ⁊ quereretꝛ q̇s dēret p̄cedere dn̄t p̄
ferri illi⁹ arma que a principe ſunt ꝯceſſa. ff. de albo.
ſcriben. l. ſi. et C. ď cõſul. l. i. li. xij. et ex de ma. et obe. c. ꝑ
tuae. et ar. l. ſi duas ff. de execu. tu. Et p̄dicta ītelligo
ceteris parib⁹ ſcꝫ ꝙ al's illi q̇ hn̄t arma ſint equal' di
gnitatis. al's p̄cederēt arma illi⁹ q̇ eēt in maiori dig
nitate. ar. ff. ď albo. ſcri. l. i. et C. ď ꝯſul. l. i. li. xij. Quero
q̄liť iſta arma vel īſignia trãſeãt ī ſucceſſorē. rn̄deo
q̄dã ſunt īſignia vni⁹ dom⁹ vel agnatõis. ⁊ iſta trã
ſeãt in oēs de illa agnatõe deſcēdētes ſiue ſint heredeſ
prīs vl' aui eoꝝ ſiue nõ ar. ff. ď religi. l. failiaria et l. ſe
nec ꝑ diuiſiõꝫ pn̄t aſſigãri vni ff. ď reli. l. ſi q̇s ſepulcꝝ
Ad cogãtos xo l' affines nõ ꝑtinꝫ vt C. ď reli. l. ius
familiariū. et ex hoc poſſꝫ queri an baſtardi l' ſpurij
poſſent vti iſtis īſignijs Et videť ꝙ nõ īſuīt de fami
lia vel agnatiõe. vt. l. ꝓnūciatio. ff. de verbo. ſignifi

de ſigno ſocietatum

Contrariū tñ obſeruat in tuſcia de cōſuetudine cui
ſtandū eſt Quādo tñ multiplicāt hij qui portāt tlia
inſignia vel arma . ꝯſuetū eſt p aliquos aliqđ appo
ni vltra vt ab alijs dinoſcant et diſcernāt qđ licet
ſicut nomi addit ꝑnomē ❡ Quedā vero ſunt inſi=
gnia alicui⁹ ſocietatis aliquoꝝ negociatorum et hec
cū ſocietas ad heredē nō tranſeat nō eſt đ his tractā
dū Sed apud quē remanebit ſignū ſocietate diuiſa
Quod eñ oēs vtant eo ſigno nō eſt equū vt dictū ē
Reſpondeo ſiquidē erat vn⁹ in ſocietate qui erat ca
pitane⁹ et quaſi mgr ſocietatis Sicut đr in ſil'i ff de
le.n.l.peculiū §.j.tūc apud eū debet remanere ſi=
gnū quia ipſe erat inter ceteros maioris honoris ar.
ff.de fun.inſtru.l.fi.Si vero hic nō erit tūc apđ
eū remanebit qui erat ſoci⁹ maioris quātitatis vt ff.
fa.hercil.l.ſi que cautōes ❡ Quid ſi oēs ſunt eq
les tūc ſorte dirimēdū eſt vt dicta l.Si que cautōes
puto tñ ꝙ ſi diſſoluta ſocietate remanet vn⁹ negocia
tor Alij nō ꝙ apud eū qui remanet negociator debet
remanere ſignū Hui⁹ eſt racō quia aliorū nō intereſt
Itē quia ꝗuis diſſoluta eſt ſocietas tñ negociacō re
manet penes illuz vnū ergo iniquū eſt ꝙ ſignuz qđ
erat negociacōni acceſſoriū ſeparet ab eo ar.C.coia
vtri.iu.l.poſſeſſionū ❡ Quedā vero ſunt ſigā ar=
tificij cuiuſdaz ſeu pericie Et hic aduertēduz Qñqz
ſunt ſigna quedā artificij ī quib⁹ principaliter opat
qualitas loci Exemplū ī Marchia Anchonitana ē
quedā nobile caſtrū cui⁹ nomē eſt fabanū vbi arti
ficiū faciēdi cartas de papiro principalit viget Ibi=
qz ſunt edificia multa ad hoc.et ex quibuſdā edifi=
cijs maiores carte ꝓueniūt licet eciā ibi faciat multū
bonitas opantis Et vt videmus hic qđlibet folium

carte habet ſuū ſignū per qđ ſignificat cui⁹ edificij
ſit carta.dic ergo ꝙ iſto caſu ꝙ apud illū remanebit
ſignū apud quē remanebit edificiū ipm in quo fit ſi
ue iure ꝓprietatis ſiue iure cōductiōis.ſiue ꝗuis alio
titulo ſiue in totū ſiue ꝑ parte.ſine ī mala fide rema
neat toto tpe.quo teneat nō pōt ꝓhiberi vti ſigno ſi
cut in ceteris iurib⁹ realibus ar.ff.de ſerui.ruſ.pre.l.
via.conſtitui.§.fi.et ff.ſi ſerui ven.l.ij.§.fi.et.l.ſe.et.ff.
quemad.ſerui.amit.l.vſu et.l.ſe .Et idem in con=
ductore taliū edifitiorū ar.ff.loca.l.ſed addes §.illud
⁊.l.videamus et.§.item ꝓſpicere.Quedā vero ſunt ī
ſignia artificū in q̊ pricipalit bonitas artificis opa
tur vt videm⁹ in ſignis que apponūtur in ſpatis et
gladijs et alijs opibus metallorū Et iſto caſu omēs
q̇ ſtant in vna ſtatiōe poſſūt vti iſto ſigno q̄ſi mgr
principalis illius ſtatiōis approbet illa opa vt ī aut.
de tabel§.no ſaūt.et nota in glo.que incipit Hoc eg
erit in fi.glo.Si vero ſepent tūc ſignū debz reman e
re apud ipm q̇ principalit erat in ſtatiōe.ar.ff.de fū.
inſtru.l.fi.⁊.ſ dixi Sz ſi forte omēs erāt equales tūc
inuicē cōueniāt et apud quē remaneat illud ſignum
ſorte dirimet vt dic.l.ſi que cautiōes.ff.fami.hercil.
❡ Secūdo principalit eſſet videndū qualit iſta ar=
ma ſeu inſignia ſunt depingēda inſigēda et portan
da.Ad qđ ſciendū ꝙ qñqz portātur in vexillis ⁊ vex
iculis.qūqz in veſtib⁹ hoim.qñqz in clippeis qñqz in
coopertis lectorū et in ſil'ibus locis ſtabilibus Circa
quodlibz predictorū aliqua videam⁹.Ubi ſciendū ē
ꝙ iſta inſignia qñqz ſumūtur ex aliqua re exiſtēti vt
multi aſſumūt aliqđ aial vel caſtrū vel mōtē vl' ali
qđ ꝯſimile Qñqz iſta īſignia nō ſumūtur ab aliqua

Quomō pingenda ⁊ por=
tanda arma ⁊

re exiſtēte Sꝫ ſunt ſigna ſimplicia .ſ. variatiōis quo
rūdā coloꝝ vel ꝑ dimidia vel quarterca. vel per ali
ꝗs liſtas rectas trāſuerſas vl' ſil'es. Q̄nqꝫ mixtim ex
vtroqꝫ. Hꝭs p̄miſſis videamꝰ qualiter portent' in ve
xillis illa ſigna que ſignant aliquā rē p̄exiſtentē Ad
qꝺ dico ꝙ ars imitat' naturā inquantū pōt. Vn̄ iſta
inſignia dn̄t eſſe ſꝫm naturā rei quā figurant et nō
aliter ar. l. ſi ꝑſa. in ſi. et. l. ſe. ff. de adop. ⁊. ff. de ſta. ho.
l. nō ſunt liberi. De natura ꝟo vexilli cum portat' in
haſta ſꝫm illū vſum ad quē vexillū deſtinat'. haſta
p̄cedit ⁊ vexillū ſequit'. Vn̄ qꝺcunqꝫ aīal qꝺ debꝫ de
ſignari i vexillo facies eiꝰ debet reſpicere haſtā. cū de
natura facici ſit ān̄cedere. Idem ⁊ in omī re ⁊ figura
que hꝫ partes que denotant' vel denoīant' ꝑ ante et
poſt vt i precedēti exēplo dictū eſt. Tunc em̄ ſemꝑ an
terior pars rei debet eē verſus haſtā. al's aīal vide=
ret' retrocedere tanꝗ̄ monſtrū Sꝫ ſi alicuiꝰ rei pars
anterior ſolum habet' ꝑ armis vt ſunt ꝗdam qui' fa
ciē arietis vl' bouis ꝑ ſuis inſignijs portant tunc nō
p̄t pars anterior reſpicere haſtā ſed a latere reſpiciat
Sꝫ dubitat' qualiter dicta aīalia debeāt deſignari.
vtrū quaſi ſtet erecta an quaſi ꝑ terrā plane ambu
lēt. vel quō. Reſpōdeo dicta aīalia dn̄t deſignari de
nobiliori actu eoꝝ. et etiā quo magis ſuū vigorē oſtē
dunt. vt. ff. de ſta. ho. l. queritur. et. ff. de acqui. re. do. l.
quicꝗ̄. §. cū partes Sic etiā ab antiquo vſitatū eē
videmꝰ ꝙ princeps i maieſtate ⁊ pōtifex i pōtificali=
bus deſignāt' ⁊ depingunt'. Nūc ad ꝓpoſitū dico ꝙ
quedā aīalia ſunt quoꝝ natura fera ē. vt. ff. ꝺ poſtli.
l. j. §. beſtias Et iſta dn̄t deſigāri i actu feroci. vt leo
vrſus et ſilia. Figurat' ergo leo erectꝰ eleuatus mor
dax dēe. et radēs pedibus et idem in ſil'ibus aīalibꝰ

In hoc em̄ actu magis vigorē ſuū oſtēdunt: quedā
ſunt aīalia nō ferocia. et in hꝭs inſpici debet nobilior
eoꝝ actꝰ diuerſimode. Vn̄ ſi quis equū ꝑ ſuis armis
portaret nō debet eū deſignare erectū ⁊ eleuatū hoc
em̄ viciū eſſet i equo ideo deberet eū deſignare erec
tum et eleuatū ꝑte anteriori aliꝗliter. quaſi equꝰ ſa
liēs. In hoc em̄ actu magis eiꝰ vigor oſtēdit'. Sꝫ ſi
ꝗs ꝑ ſuis armis agnū portaret tūc eū deſignare debꝫ
quaſi plane ambulantē per terram. In eo em̄ actu
maxime eius vigor oſtenditur de ꝯſil'ibꝰ et omibus
alꝭs aīalibꝰ ſimilia dicēda ſunt. ¶ Circa pedes eti
am aduertendum eſt. ꝙ ſemper pes qui antecedit ſit
pes dexter. qꝛ pars dextera ē pricipiū motꝰ al's ꝯcaret
talē figurā leuā eſſe qꝺ viciū eſſet. vt. ff. de edili. edic.
l. qui clauū. §. item ſciendū. Sic hic erat dubiū qꝺ ſi
in vna parte vexilli figuret' tanꝗ̄ pes dexter p̄cedat
ab alia parte videbit' precedere pes ſiniſter. Hec autē
incōgruitas magis euidēter apparet in hꝭs ꝗ ꝑ ſuis
armis aliquā lrāꝫ vel lrās portant. Nam ab vna ꝑ
te ſunt littere recte. ab alia parte ꝯmuniter nō eſt for
ma litteraꝝ ꝙ apparet ſi quis lrās ſcriptas a latere
cōuerſo reſpiciat. Sꝫ dicendū ꝙ ſicut in litteris inſpi
citur illa pars que ſcribentē reſpicit nō pars cōuerſa
ita in vexillo inſpicit' pars que reſpicit portantē nō
aliū. qꝺ em̄ ex alia parte eſt nō ex principali ꝓpoſito
contingit ſed per accidens. Sicut ſi quis ſeipſum in
ſpeculo inſpicit. qꝺ enim in ſe dextrū eſt in ſpeculo ſi
niſtrū apparebit. Et predicta vera in vexillis ⁊ vexi
culis que portantur in haſta cuius natura eſt vt ele
uata portet' et erecta. vt. ff. de ſerui. ruſ. predi. l. ꝗ ſella
in principi. Sed ſi loquimur in vexillis et vexiculis

que portãtur in tubis quarũ natũra ꝓpria eſt vt ad
os tubatorũ poſite quaſi ꝑ planũ gerentes appoſitũ
tũc facies rei vel deſignate pars anterior nõ debȝ in
ſpicere tubam ſicut haſtã. Nõ eñ tuba eſt pars ante
rior ſed ſuꝑior et ſic debet aſpicere partẽ anteriorẽ illi
us vexilli tube plane iacẽtis portãti et predicta vera
in dubio qñ de ꝓprietate armorũ et qd inſpiciãt trac
tãt. Sed quid ſi portẽtur duo aĩalia ſeinuicẽ inſpici
encia vel reſpiciẽcia aliquid tũc nõ eſt locus predicte
inueſtigatiõi. qꝛ ĩ incertis nõ cert⁹ locus ẽ cõiecturis
l. cõtinu⁹ §. cũ ita de verbo. ob. et nota in. l. tres denũc
ciatiões. C. quõ et quãdo. iu. ¶ Circa ſecũdũ vero qñ
arma ſũt quedã ſigna ſimplicia et varietates quorũ
dã colorũ Tũc aduertendũ eſt qualit̃ debeãt portari
Et p̃mitto ꝙ nobilior color debet p̃ferri ⁊ in nobilio
ri loco poni. C. ꝺ offi. p̃fec. vr. l. i. Et de offi. rec. puin.
l. potiores et de cõſul. l. ĵ. li. xij. Itẽ premitto ꝙ locus
prior et ſuꝑior eſt nobilior poſteriore et inferiore vt dic
ll. ⁊ ff. de albo. ſcri. l. ĵ. Hoc premiſſo dico ꝙ arma va
riãt̃ qñqȝ ꝑ mediũ vt qꝛ quis portet banderias duoꝝ
coloꝝ tunc aut diuidunt̃ ꝑ medium ante et poſt Et
iſtis caſib⁹ indubio color nobilior debet eſſe, ſ̃. ſcȝ. in
ea parte que reſpicit celũ. vel ante ideſt ĩ ea parte que
reſpicit haſtã Si vero variantur ꝑ quarterea ſic no
bilior color dȝ eẽ ĩ quarterio ſuꝑiori et anteriori ꝓpe
haſtã Si vero variat̃ ꝑ liſtas directas tũc liſta co=
loris nobilioris dȝ eſſe ꝓpe haſtã Si vero variat̃ ꝑ
liſtas trãſuerſales tũc liſta nobilior coloris debȝ eſſe
verſus celũ. Si vero liſte vel banderie ſint pendẽtes
tũc cũ haſta hȝ ſe tanq̃ pars prior in bãderia Ideo
pars magis eleuata dȝ reſpicere haſtã. Iſta oĩa pro
bant̃ ex p̃ſuppoſitis. Sȝ ſi dubitat̃ quis color ſit no

de inſigniis q̃ [...] coloribꝫ ⁊ lineis variant̃

bilior tũc aduertẽdũ eſt ꝙ color vn⁹ ẽ nobilior altero
reſpectu ei⁹ qꝺ repñtat ẜm ſe. Primo color aureus ẽ
nobilior. ꝑ eum eñ repñtat̃ lux Si q̃s eñ vellet figu
rare radios ſolis. qꝺ ẽ corpus magis lumĩoſum hoc
nõ poſſit cõgruẽcius facere q̃ꝫ ꝑ radios aureos. Con
ſtat autẽ ꝙ nil luce nobilius et certẽ nihil. C. de ſum.
tri. ⁊ fi. c. Ep̃la int̃ claras ĩ pri. ibi nihil ẽ ꝙ lumĩe cla
rior ⁊c̃. et C. ne ſi. p pa. autẽ. habita. Ibi tot⁹ mũd⁹
illumĩat̃ Et ideo ĩ ſacra pagina ꝓ re maxime excel
lẽcie figurat̃. vt ibi Fulgebũt iuſti ſic̃ ſol math. xiij.
c. Et ꝓpter hui⁹ nobilitatẽ nulli licet portare veſtes
aureas niſi principi. C. de veſti. olob. et aura. l. ĵ. et. l
ij. li. xi. Sequẽs color nobilis ẽ color purpure⁹ ſeu ru
beus q̇ figurat ignẽ qui ẽ ſuꝑ alia elemẽta et nobili⁹
elementũ eſt et corp⁹ poſt ſolẽ ſecũdario lumĩoſũ. et
ꝓpter ei⁹ nobilitatẽ nulli licȝ portare veſtes cõtextas
dicto colore. vt C. de veſti. olob. l. ij. ⁊. iiij. et. v. li. xi. Et ĩ
dict. legib⁹ exprimit̃ dictũ colorẽ eſſe nobiliorẽ alijs.
Sequẽs ẽ poſt p̃dictos ꝯ color ẽ ethere⁹ ꝑ eũ eñ ſig
nificat̃ nobilis aer qui ẽ corp⁹ trãſparẽs et dyapho
nũ et maxĩe receptiuũ lucis et ẽ elementũ ſequẽs poſt
ignẽ nobilius alijs. Vñ predicti colores ꝓpter id qꝺ
repñtant dicunt̃ nobiliores. Qualit̃ autẽ colores di
cunt̃ nobiliores ẜm ſe. Dico ſicut lux ẽ nobiliſſima
ſic ei⁹ cõtrarium vt tenebre ſunt viliſſime. ſic ĩ colori=
b⁹ ẜm ſe color albus ẽ nobilior qꝛ magis appinquat
luci Color niger ẽ infimus qꝛ magis appinquat tene
bris. Colores aũt medij ſunt nobiliores et min⁹ nobi
les ẜm qꝺ plus ⁊ min⁹ appinquãt albedini vl̃ nigre
dini. Iſtud videt̃ dictũ ariſtotilis ĩ li. de ſenſu ⁊ ſenſa
to. Dixi ꝙ qñqȝ iſta arma portant̃ ſuꝑ veſtib⁹ hoim

De digniori colore

De inſignijs in veſtib9

tūc iſtud qđ in armis hȝ ſe vt pars ſupior dȝ eſſe ver
ſus caput hoīs. qđ vero hȝ ſe vt īferior verſus pedes
Itē in eo ꝙ depingit᷑ in anteriori pte hoīs vt ī pecto
re. pars nobilior ī armis dȝ reſpicere lat⁹ dextrū. Eſt
eñ illa nobilior ps et principiū motuū vt ī precedēti
h⁹ dictū ē. De eo vo qđ depingit᷑ a pte poſteriori ho
minis pōt dubitari. Pro cui⁹ declaratōe pmitto illā
qōnē q̄ fuit iter iudeos ⁊ me. dū ebraycū addiſcebā
Dicebāt. n. ꝙ mos ſcribēdi noſter nō erat rōnabilis
Incipim⁹ eñ a latere ſiniſtro ⁊ trahim⁹ lrāȝ ad lat⁹
dextrū et illud qđ dȝ eē principiuȝ motus ē termin⁹
et illud qđ dȝ eē termin⁹ eſt principiū. Ac mod⁹ ſcri=
bēdi eoꝝ ē rōnabilis q2 incipiūt a latere dextro ⁊ va
dūt vſus ſiniſtrū Ad qđ tollēduȝ dicebā ꝙ aliqđ rō
nabiliter dȝ fieri reſpectu finis ad quē ordinat᷑ Ideo
finis dicit᷑ prim⁹ ītellect⁹ ⁊ pma ītētio opantis et hec
naturalit ſunt vā. et pbant᷑ p leges Nā ſi finis ītel
lect⁹ opantis ſit rōnabilis. etiaȝ ſi poſtea nō ſequat᷑
effect⁹ dicit᷑ rōnabilit᷑ opari. ff. de nego. ge. l. ſed an.
vltro. §. j. cū ſi. Sȝ ſcriptura pdicta fit vt legat᷑. legi
autē eſt oculis inſpici. ff. de hijs que inteſ. dele. l. j. §. j.
ſic legi etiā eſt p viſum. videre aūt ē pati. vt phi dicūt
Scriptura aūt repſentata ī oculis nrīs agit ī oclos
noſtros. Oculi aūt pati dicunt᷑ ꝙ ptȝ. q2 ex hoc ledūt᷑
Cum ergo ſcriptura agat ī oculos debȝ iſta actio in
cipi a latere dextro ipſi⁹ ſcripture. q2 illud lat⁹ eſt pri
piū mot⁹ ſeu actiōis. ſȝ lat⁹ dextrū ſcripture que nos
reſpicit reſpectu lateris nrī ſiniſtrū ē. Sicut ſi homo
voluat vultū ſuū vſus meū directo latus ei⁹ dextrū
reſpectu mei ē ſiniſtrū Et ſic ptȝ ꝙ nos ī ſcribēdo ma
gis rōnabilit᷑ opamur. Inſpicim⁹ eñ finē ſicut a la
tere dextro. ſcriptura ī oībus īcipiat opari ſm modū

An hebrei rōnabilius q̄ nos ſcribant an e contra

NB

iudeoꝝ īcipit a latere ſiniſtro Ad ꝓpoſitā qōnē qua
liter arma debeant pingi rōnabiliter a pte poſteriori
ſup veſte hoīs. dico ꝙ illa pars armoꝝ que ſe hȝ vt
anterior vel nobilior debet eē verſus lat⁹ ſiniſtrū ho
minis portātis. Rō q2 illi⁹ arma ſic ſūt vt ali⁹ inſpici
ens recte illa videat. Sed finge vnū hominē habere
vnaȝ faciē retro ꝓculdubio latus qđ erat ſiniſtrū ex
pte poſteriori erit dextrū. Sȝ pone aliquē volētē ſcri
bere latine ī ſpatulis ei⁹ abſqȝ dubio incipiet in pte ſi
niſtra. qm̄ illo reſpectu lrē erūt ad dexterā partē. vt ſ
eſt oſtēſum. Ex hijs etiā ptȝ ꝙ lrē et arma dēnt incidi
ī ſigillis p cōuerſum qm̄ id fit ad finē īprimēdi in ce
rā vel aliā materiā et ſic erit rectū ⁊ ſic inſpicere de=
bem⁹ finē ad quē fit nō illud qđ fit. Si vero incide=
ret᷑ in aliqua re nō ad ſigillandū ſed vt ſic eēt tūc dȝ
incidi directe. Qn̄qȝ dicta arma depingunt᷑ in cli=
peis tūc ſilit᷑ ps clipei que ſm naturā portandi reſpi
cit latus dexterū. Illa eñ aſſumit᷑ vt potior. vt patȝ
ex hijs que dicta ſunt Qn̄qȝ portant᷑ et depingunt᷑
ī coopertis equoꝝ et tūc ſiue a pte dextra ſiue a parte
ſiniſtra dȝ reſpicere pars nobilior caput equi. Mon
ſtruoſum eñ eſſet ꝙ vn⁹ caput equi reſpiceret et ali⁹
caudā. hoc eñ ꝙ nulli liceret magis accederet et cuȝ
deberet ſtare ī frōte vel in groppa tunc latus dextrū
reſpiceret ſm ea que dicta ſunt Qn̄qȝ depingunt᷑ in
coopertis lectoꝝ et ſimiliū et tūc dȝ inſpici ea res in q̄
dȝ pingi cū ſtat in ſuo ꝓprio eſſe. Sūt eñ in coopertis
lectorū quedā ptes que ſunt circa lectū. Quedā vero
que plane iacēt ſup lectū Et ī parte iacēti forma pin
gēdi ſumit᷑ a forma hoīs iacētis ī lecto In pte vero
pendēti ī lecto aſſumat᷑ forma hoīs recte ſtātis. qn̄qȝ

de inſculptōe ſigillorum

de clypeis

de phaleris

de lectiſternijs

figurant̄ vel pingunt̄ in parietib⁹ vel aliꝭ ſtabili=
bus locis. et tūc ſiquidē locus vbi pingit̄ h; ſe vt pa
ries. cōſideratur paries vt faciē ſuā voluat ꝯſus nos
⁊ ſic latus dexterū pictis q̄s cognoſcet ⁊ ſic facies ꝑs
nobilior armoꝝ voluat̄ verſus partē dexterā. ꝑdicta
ꝯa niſi ex cā alit̄ fieret. Quid.n.ſi ī medio vni⁹ pictis
depingat̄ ſtatua prīcipis vel alteri⁹ excellētis. vel for
te arma regia. tūc alia arma que ſub vtraq; ꝑte de=
pingunt̄ debēt illā ſtatuā vel ſtatue arma inſpicere
Nam ſi ſtatua a dextris vel ſiniſtris voluat̄ ad ſilī
tudinē hoīm circū circa dn̄m exiſtenciu;. hoīes em̄ ſe
voluūt ꝯſus eam. S; ſi locus vbi pingit̄ h; ſe vt ce
lum velut camera vel aula tūc ex dictis ī p̄cedētib⁹
cognoſcēdū ē vbi dicit̄ eē caput aule vel vbi caput
camere. Poſtea finge hominē iacētē et vultū verſus
nos voluentē. ex quo cōſidera dextrā partē ⁊ ſiniſtrā
et ſic modū depingendi et ingreſſum. vt ex p̄cedētib⁹
pat;. Si aūt locus vbi depingit̄ habet ſe vt ſolū ſeu
terra tūc eodē mō cōſidera caput et pedē. finge hoīe;
iacentē ibi et voluentē vultū verſus nos ⁊ cognoſ=
ces dextera; ſiue ſiniſtrā. Ex quo modū rationabilē
depingēdi inuenies. Vnū tamen ſcias ꝙ licet q̄s ar
ma ⁊ inſignia ſua poſſet ī terra ſculpere vel depinge
re tamē arma alicui⁹ dn̄i ſui vel maioris nō licet in
terra ſculpere vel pingere. vt ar. C. ne lice. ſign. ſalua
xpi humo. vl ſil. vel marmo ſculpe vel depinge in ru
bro et nigro. Et tantū de iſto tractatu ꝛc̄.

Hunc tractatū de inſignijs ⁊ armis editū a dn̄o
Bartolo de ſaxoferrato publicauit poſt morte; dicti
dn̄i bar. nicola⁹ allexādri legū doctor generq; ſu⁹ ꝛc̄

Incipit tractatꝰ de Falcone dñi bar. legū doctoris

Omes Guido de blancardo cū iuiſſet venatū
amiſit falconē Quidā ruſticus cepit eū cū ſo
nalijs et iectis. et ipm captū poſuit ſub bācali
dando ei becare panē caſeū et rapas. Deinde occaſi
one mali cibi falco eſt interemptꝰ. Ex parte comitis
ꝓponit᷑ actio in factū ꝯtra ruſticū qui falconi p̃buit
cauſam mortis. Et videt᷑ primo ꝙ ruſticꝰ debeat in
extimatiōe falconis cōdemnari ad ſil̄itudinē mulie
ris que marito dedit poculū amatoriū ad bibendū.
vt. ff. de penis. l. ſi ꝗs aliꝗd. §. qui abhortōnis Sicut
medico imputat᷑ qui ſecuit impite. vt. ff. de offi. preſi.
l. illicitas. §. ſicut medico. ff. ad. l. aqui. l. idem iuris in
principi. ⁊ l. item obſtetrix. §. ij. Ita eſt iſti ruſtico in
preſenti caſu hoc imputandū. preterea tanꝗ̃ fur et
predo debet iſte ruſticꝰ teneri qꝛ ſciebat ⁊ ſcire poterat
cū eū cū iectis ⁊ ſonalijs īueniſſet ꝙ nō erat iactatꝰ
nec habitus pro derelicto argumē. ff. de fur. l. falſus
in. §. ſi iactuȝ ⁊ C. vnde vi. l. Cum querebat᷑ Nec pōt
ruſticus ignoranciā allegare ꝙ dicat falconē i natu
ralē libertatē ꝑueniſſe cū a natura falcones nō naſ
cant᷑ cū iectis ⁊ ſonalijs. Sicut per cōtrariū nō pōt
ſtupratiōis libido ab alijs incuſari ꝗ ſtuprauit virgi
nē inductā veſte meretricali. ff. de iniur. l. iteȝ apud la
beonē. §. ſi ꝗs virgines. C. de epi. audiē. nime. et. l. ſed
ſi accepto. ff. de iure fiſ. quēadmodū nō pōt cōueniri
cauſa iniuriaꝝ qui clericū ſine tonſura incedentē ꝑ
cuſſit vt tanꝗ̃ ꝑcuſſor clerici puniat᷑ Sȝ punit᷑ ac ſi
quendā laicū ꝑcuſſiſſet. C. de epi. et cle. l. ſi qua ꝑ calū
niā. ymmo nullus pōt iſtū ruſticuȝ excuſare. cū ipm
falconē volantē cū iectis ⁊ ſonalijs eē credere debuit

fugitiuū. vnde vel ip̄m capere nō debuit vel ip̄m captum in publicū portare debuit. Sicut in eo qui alienum ſeruū receperit fugitiuū Et in eo qui rē inuenit alienā Ad hoc em̄ vt nō videat rē alienam ꝯtractaſſe debet eam i publicū cōſignare. ⁊ libellos de eo publice dare et iſta ꝓbant. ff. de ſer. fugi. l. j. et. l. fugitiui. et. ff. de fur. l. falſus. §. q alienū i ſi. Ad hoc accedit de eo q pecudes alienas incluſit ⁊ ſame necauit q tenet eaſdē mortuas dn̄o emēdare. vt. ff. vi. bo. rap. l. ij. §. ſi publicanus et. C. ad. l. aqui. l. de pecorib⁹. ff. ad. l. aqui. l. quē admodū. §. ſi qd mgrat⁹ et. l. quint⁹ muci⁹. i fi. Inſup cū ruſticus optet ea que eū habere nō licet. qr aurū optare ruſtici nō p̄nt. ſed qđ ꝑcipit ex ſua terra Sic nō debuit ruſtic⁹ p̄dict⁹ falconē optare nec etiā occupare ar. C. de agri. ⁊ cen. li. xi. l. dn̄i predioꝝ nec excuſat ruſtic⁹ eo ꝙ dicit dn̄m falconis incognitū habuiſſe. Sic nec excuſat receptor illiriciani eo ꝙ dicat ſe colonū illiricianū mīme cognouiſſe. imo hoc ipſo punit qui ſe ſeruū incognitū fatet tenuiſſe. C. đ colo illiri. l. j. l. xi. Quid plura i. l. aqlia culpa leuiſſima venit Sz iſte ruſticus nedū in leui culpa ſed ī lata culpa fuit dando falconi carnes ſalſas ad comedendū vn̄ per inde debet teneri ac ſi cū ꝓprijs manibus occidiſſet vel ſtrangulaſſet. qr culpa ē ſe īmittere rei ad ſe nō ꝑtinēti. et iſta ꝓbant. ff. ad. l. aqui. l. in lege aqlia. et. ff. de libe. agnoſ. l. necare. et. ff. de re. iur. l. culpa. Nil em̄ intereſt an quis occidit vel cauſam mortis p̄beat vt. ff. de ſicca. l. nihil intereſt. et. ff. ad. l. aqui. l. itē mela §. ſi ali⁹. In ꝯtrariū videt ꝙ ruſticus ſit oīno abſoluēd⁹. ymo ꝙ magis ē videt poſſe petere expēſas qs fecit a dn̄o falconis ꝓ ipſo falcone. ſicut repetit ille q in inſulam ruentē fulſit. et ſeruū egrū curauit licz ſit

ſeruus mortu⁹ in inſula exuſta vt. ff. de neg. geſ. l. ſed an vltro. §. i. Neqz debet ruſtico ſuū officiū eē dampnoſum. vt. ff. de fur. l. ſi ſeru⁹ §. qđ vero. ⁊. ff. ex qui ca. ma. l. cum miles. Item videtur ipſum ruſticum excuſare ſua ſimplicitas ſicut alibi excuſat i ius vocatiōe et i mala edita actiōe In teſtamēti cōfectōe ⁊ in facta bonorū dilatiōe et iſta ꝓbāt. ff. de iur. om. iudi. l. ſi quis id. §. doli. et. ff. ſi quis in ius vo no. ie. l. ij. §. ſi. et C. de teſta. l. ſi. in prin. ⁊ in fi. Credidit em̄ ruſtic⁹ falconē in naturalē laſciuiā deueniſſe cū a nemīe ꝓſequeret ⁊ in hoc licite credidit eū poſſe occupare. ar. ff. đ ac. re. do. l. natalē i pri. et iſti. đ re. diui. §. fere Adhibuit em̄ ruſtic⁹ talē diligēciā in falcone qualē adhibuit in ſeip̄o. dando comedere ei de eo qđ ipſe comedit eſtimās ſe dn̄iū falconis acqſiuiſſe Ideo falcone mortuo nō tenet ar. ff. de peti. here. l. ſi quid poſſeſſor §. qđ aūt et. l. ſed vtrum et. C. manda. l. in re mandata. In iſta queſtione pronūciauit elegans et vrbanus dominus vber de bon. corſto. ſupradictuz ruſticum in eſtimatiōe falconis fore cōdempnādū. ar. duarū. ll. vni⁹ dicētis ꝙ ſi aliqs reperit fabricenſē qui bn̄ poterat cognoſci ꝑ ſignū ſeu bullā que in eis brachijs apparebat occultās ⁊ ei⁹ liberi fabrice vēdicāt C. đ fabri. l. ſtigmata. li. xi. Alteri⁹ dicētis de eo qui ꝓ medicamēto venenū porrexit ex quo homo perijt. vt ff. ad. l. aqui. l. qua actiōe. §. celſus. et dicit accuſatiōez aqlie nō fuiſſe cōtra ruſticū ꝓponendā. vt quidaz ex aduocatis ꝓpoſuerūt et ſuccubuerūt ꝓpter ineptam petitionē. qr ruſtic⁹ nō occidit ſed prebuit cauſaz mortis. Unde actio in factū fuit ꝓponēda et nō acquilia vt ꝓbat per dic. §. celſus ⁊c. Et tantū de falcone.

¶ Incipit pulcer tractatulus Bartoli legũdoctoris de regimine ciuitatis.

Irca modũ regẽdi ciuitatẽ aliqua videam⁹ Et hic vt reſpitio circa duo ẽ. Pr̃io in mõ regẽdi quo ad leges ⁊ hoc vel ex iure ſcripto vł nõ ſcripto. §. cõſtat inſti. de iu. na. gen. et ciui. qđ nõ ꝓſequor q꞉ in varijs locis hoc varie traditũ eſt Sc̃do in mõ regẽdi quo ad ꝑſonas regenciũ et circa hoc ẽ aliq̃ꝫ taliter examinãdũ. Primo videam⁹ quot mõis ciuitas regiꝛ. Sc̃do quis ſit melior mod⁹ Et q̃s deterior. Tertio circ̃ p̃dicta aliq̃ q̃ttidiana dubia videã⁹

¶ Et primo quot modis ciuitas regiꝛ Ex legib⁹ noſtris colliguntꝛ tres modi regẽdi boni. et tres ei ꝯrij. Aliquos modos apte declarat areſtotiles. iij. polli. et ibi eos modos ſuis noĩbus noĩat Nos vero et de illis noĩbus mentionẽ faciem⁹ et noĩa ſ̃m p̃ns tẽpus cõgruẽcius inſerem⁹. Ex vrbe quidẽ romana expulſis regib⁹ tres modi fuerũt regẽdi. Prim⁹ per popł̃m vt in. l. ij. §. Exactis vſq꜠ ad. §. deiñ. ff. de ori. iu. et q꞉ illđ regimẽ ẽ difficile areſtotiles vocat pollitiã. Nos ãt vocam⁹ regimẽ ad popł̃m. Et q̃nq꜠ hoc regimẽ bonũ eſt cũ per regẽtes conſideratꝛ bonũ cõmune p̃ncipaliter oĩm ſ̃m ſtatum ſuũ Sed ſi illa multitudo regẽciũ intẽderet ad ſuũ comodũ et ad oppreſſionẽ diuitum vel alicui⁹ gentis tunc eſt regimẽ malũ ⁊ greco noĩe vocat areſ. democraciã Nos aũt appellam⁹ popł̃m ꝑuerſum. Et iſtos duos regẽdi modos habem⁹ ff. de muneri. et hono. l. iij. §. p̃ſes ꝓuincie vbi q̃n honores et munera eq̃liꝛ diuiduntꝛ ſ̃m debitos grad⁹ diciꝛ regimẽ debitũ et bonũ. Quãdo autẽ inequaliꝛ q꞉ aliqui grauantꝛ aliq̃ alleuiãtꝛ diciꝛ regimẽ malũ ꝑ qđ reſpublica deſtruiꝛ. Secund⁹ regendi mod⁹ in

vrbe romana fuit ꝑ ſenatores et ſic per paucos diuites ⁊ prudẽtes. vt dic. §. deinde q꞉ difficile. Et tunc ſi illi pauci tendũt ad ꝯmune bonũ p̃ncipatus ẽ bon⁹ et ꝑ areſ. appellaꝛ tale regimẽ ariſtocracia Nomẽ ãt magis cõe eſt qđ pri⁹ dixi ẽ p̃ncipatus vel regimen bonorũ. Et ſi illi pauci nõ tendũt ad bonũ cõmune. ſed aliqui diuites vel potẽtiores opprimẽtes alios intendũt ad ꝓpriũ lucrũ tũc regimẽ eſt malũ. et vocaꝛ ꝑ Areſ. ologarcia qđ idẽ eſt ꝙ principat⁹ diuitũ vel regimẽ diuitũ malorũ qđ nomẽ ſatis cõmune eſt de quo habem⁹ in. l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de offi. preſi. ¶ Tercius regẽdi mod⁹ eſt ꝑ vnũ de quo. ff. đ ori. iu. l. j. §. nouiſſime. et iſtud ſ̃m areſ. appellaꝛ regnũ. Nos vero ſi eſt iſte dñs vł̃is appellam⁹ imperiũ vt dic. §. nouiſſime. Si vero particularis aliq̃n appellaꝛ regnũ aliq̃n ducatus marchia vel comitat⁹. vt de ꝓhi. feu. aliena ꝑ fredi. c. imperialẽ. §. preterea ĩ vſu. feu. Ducat⁹ vero cõmuni noĩe appellam⁹ regimẽ dñi naturalis. et hoc ſi dict⁹ dñs in cõmunẽ ⁊ bonũ finẽ tendit. Si vero tẽdit in malũ finẽ et in ꝓpriũ comodũ ſ̃m areſ. appellaꝛ tirãnus. Sic etiam ſ̃m leges noĩaꝛ. vt. C. de ſacro. ſanc. eccle. l. decernim⁹ et. l. omĩ nouatiõe et ibi nota. et. ff. ex qui. cau. in poſſ. ea. l. fulcim⁹. §. q̃d ſit latitare. habem⁹ ergo ſex modos regendi. tres bonos et tres malos. Et vnuſquiſq꜠ ſuo noĩe ꝓprio appellaꝛ verũ tñ omẽ regnũ malũ põt cõi noĩe appellari tirãnis ſiue ſit popł̃i vel aliquorũ vel vni⁹. Eſt ſeptim⁹ modus regimĩs que eſt ĩ ciuitate romana nũc peſſim⁹. Ibi eñ ſunt multi tirãni ex diuerſis regiõibus adeo fortes ꝙ vnus cõtra aliũ nõ p̃ualet. Eſt eñ regimẽ toci⁹ ciuitatis adeo debile ꝙ

cōtra nullū ipſoꝝ tirānoꝝ pōt nec cōtra aliquē adhe
rentē ipſis tirannis reſiſti niſi quaten⁹ ipſi paciūtur
qꝺ regimē areſ. nō poſuit et merito Eſt em̄ res mon
ſtruoſa. Quid em̄ ſi q̇s viderit vnuꝫ corp⁹ hn̄s vnuꝫ
capiꝫ cōe debile et multa alia capita cōia fortiora il
lo ⁊ inuicē aduerſatiua certe monſtrū eſſet Appellat̄
ergo hoc regimē mōſtruoſum hoc em̄ diuina ꝑmiſſi
one factū eſt vt oſtēdat ꝙ oīs gloria mūdi caduca ē.
Ciuitas em̄ romana caput morū caput quodā oīm
polliciaruꝫ ad tantā mōſtruoſitatē circa regimē ve
nit qꝺ veri⁹ dici pōt ꝙ nō eſt regimē nec regimīs for
mā habet ar. ff. de ſta. ho. l. nō ſunt liberi Et ē exꝑſſuꝫ
de offi. ordi. c. qm̄ in pleriſqꝫ. ¶ Secundo videnduꝫ
eſt quis ſit melior regendi modus hec īueſtigatio ne
ceſſaria ē iuriſtis qm̄ dn̄i vniuerſales dū de reforma
tiōe ciuitatis tractant vel iuriſtas cōſulūt vel eis cō
mittunt vel cū ipſi aſſidēt apud eos de regimīe ciui=
tatis querela ꝓponit̄. Quis ē ergo melior mod⁹ regē
di inueſtigādū eſt qꝺ tractat areſ. iij. polli. ſed clarius
Egidi⁹ roman⁹ de ordīe ſctī auguſtini ī libro quē fe
cit de regi. pri. q̇ fuit magn⁹ ph̄⁹ et in theologia mgr̄
Ipſiuſqꝫ itaqꝫ opinionē ponā ⁊ ei⁹ ratōes verbis ſu
is vel areſtotilis nō vtar Illa em̄ iuriſtis quib⁹ loq̄r
nō ſaparēt. vtor autē ratiōib⁹ ſuis et ipſas ꝑ iura ꝓ
babo. poſtea q̇d mihi videt̄ ſcribā. dicit ergo Egidi⁹
ꝙ tres ſunt modi regēdi boni de quib⁹ ſ. dictuꝫ ē. pri
mus ē modus regēdi multitudīs ſeu ad populū hic
bonus ē ſi. ad vnū finē tēdat. Scd̄us regēdi modus
ē melior ſcꝫ regimē paucoꝝ. Terci⁹ regēdi mod⁹ eſt
optim⁹ ſcꝫ monarchia ſiue gubernatio vnius regis
qꝺ. ſ. iſtud regimē vni⁹ ſit optimus principat⁹ ꝓbat
quatuor ratiōibus ex quibus cōcludit alia duo. Et

primo ſit pax ⁊ vnio ciuiū dꝫ eſſe finalis intētio regē
tis. ff. de offi. preſi. l. cōgruit in pri. ⁊ ī auten. de mā. pri.
§. deinde cōueniēs col. iij. Sed hec vnio ⁊ pax magis
pōt effici et obſeruari ſi regat̄ per vnū ꝙ̄ ꝑ plures er
go meli⁹ eſt regi ꝑ vnū. Et hoc vlteri⁹ ꝓbat̄ ſic ī pri
cipatu pluriū nō pōt eſſe pax niſi quaten⁹ illi plures
ſint vnuꝫ ꝑ voluntatē qꝺ patꝫ q̄ ſi diſcordāt impedit̄
eoꝝ actio ꝑ cōcurſum vt. l. ꝯſilio. §. fi. ff. de cura. furio
et. ff. de ſerui. ruſ. pre. l. itinere cuꝫ ſil'i. Ex hoc arguit̄
ſic ꝓpter qꝺ vnūqꝺqꝫ et illud magis. C. de ſacro. ſanc
autē. multo magis et. l. quātomagis. ff. ꝺ iureiuran.
Sꝫ regimē pluriū eſt bonū ꝓpter vnitatē ergo mul
tomagis ē meli⁹ regimē ipſi⁹ vnitatis qꝺ fit ꝑ vnū
Scd̄o ꝓbat̄ q̄ ex hoc ipſa ciuitas. ⁊ reſpublica red=
dit̄ potētior qꝺ ſic ꝓbat̄. virt⁹ quātomagis ē vnita
tāto fortior eſt ꝙ̄ ſit in plures diſꝑſa. vt aut. de ꝯſag.
et vteri fra. §. q̄ igit̄ col. vi. Si igitur tota ciuilis po
tēcia cōgreget̄ in vnuꝫ eſſet efficatior. et ꝑ illaꝫ prin
ceps ꝓpter maiorē potēciā meli⁹ poterit gubernare.
Tertio ars ſeu artificiū tāto eſt meli⁹ quāto magis
imitat̄ naturā. vt in. l. ſi pt̄ fa. in fi. cum. l. ſe. ff. ꝺ adop
Sꝫ tota ciuitas eſt vna ꝑſona et ē tanꝙ̄ vn⁹ hō ar
tificialis ymaginat⁹. ff. de iudi. l. ꝓponebat̄. et. ff. ꝺ fi
deiuſ. l. mortuo. Sꝫ in hoīe naturali videm⁹ vnū ca
put ⁊ multa mēbra ergo ciuitas ſi ſic regat̄ meli⁹ re
gitur q̄ ſic regimē magis imitat̄ naturaꝫ ad idem
de offi. ordi. c. qm̄ in pleriſqꝫ et hoc videtur determi=
natum vij. q. j. in apibus. vbi apes ⁊ multa que ca
rent ratione ſibi regem vnum conſtituunt. Quar
to dicit ipſe hoc conſtare experimento qm̄ dicit ſe vi=
dere prouincias nō eſſe ſub vno rege eſſe in penuria

nō gaudere pace ⁊ moleſtari diſſenſiōibus ⁊ guerris
Exiſtētes vero ecōtra ſub rege guerras neſciūt pace
letanť ⁊ habundācia florēt. Ex quibꝰ cōcludit ꝙ bo
nū eſt regimē populi ſiue multitudīs ſi ad vnū finē
tēdit Sꝫ regimē paucoꝝ eſt meliꝰ qꝛ plus hꝫ de vni
tate. Monarchia vero ſeu vniꝰ regis regimē eſt op
timū eo ꝙ ibi ꝑfectiſſime vnitas reꝑitur. Sed cōtra
p̄dicta idē Egidiꝰ facit aliq̄s ratōes q̄s ſumit ex dic
tis areſ. et eis nitiť reſpōdere Ipſas itaqꝫ referā ꝓ
bando ꝑ iura ad que ꝓbāda p̄mitto ꝙ ī quolibet bn̄
regēte tria requiruntᷓ. Primo ꝑfecta ratio ad diſcer
nendū vt ſciat iuſtū ab īiuſto licitū ab illicito ſeꝑare
l. j. ff. de iuſ. et iu. Secūdo dꝫ habere rectā intētionē.
Tertio dꝫ habere ꝑfectā ſtabilitatē. Iſta ꝓbātur ex
diffinitiōe iuſticie dū diciť ꝙ eſt cōſtās et ꝑpetua vo
lūtas ius vnicuiqꝫ tribuēs. l. iuſticia. ff. de iuſti. et iu.
Ex hijs tribus fiūt tria argumēta cōtra p̄dicta. pri
mo ſic. quāto ſunt plures tanto plura vidēt ⁊ ī eis ꝑ
ſpicatioꝛ eſt ratio ad diſcernēdū q̄ꝫ in vno. C. q̄ teſta
fa. poſ. l. hac cōſultiſſima ī fi. Ergo iſto reſpectu me
liꝰ eſt regi ꝑ plures. Secūdo ſic recta intētio regētis
tūc eſt qn̄ cōſiderat bonū publicū magis q̄ꝫ ꝓpriū. l.
j. §. penult. C. de cadu. toll. Sꝫ ſi multitudo dn̄ať po
ſito ꝙ intēdat bonū ꝓpriū minus tn̄ recediť per hoc
a cōmuni bono q̄ꝫ ſi vnus regeret ⁊ ꝓpriū comodū
intēderet ergo melius eſt regi ꝑ plures q̄ꝫ per vnum
Tertio regēs debet habere ꝑfcam̄ ſtabilitatē vt pro
aliquo nō corrūpať qꝛ volūtas debet eſſe cōſtans et
ꝑpetua dic. l. iuſticia. Sꝫ mľtitudo difficiliꝰ naſciť et
difficiliꝰ corrūpiť q̄ꝫ vnus dic. l. hac cōſultiſſima ī fi.
et. l. iuriſiurādi. C. de teſti. ergo meliꝰ ē regi ꝑ plures
Ad que reſpondēs dicit ꝙ vnꝰ rex vel princeps debꝫ

ſecum habere multos cōſiliarios et valētes viros et
ideo videbit tanq̄ꝫ multi nec de leui poterit corrūpi.
niſi totum cōſilium corrūpatur. Sꝫ ſi dictus rex ſe=
queretur caput propriū iam nō eſſet rex ſed tirānus.
Talem ergo dominari nō eſſet bonum ita dicit ipſe
Iſta dicta nō puto ſimpliciter intelligēda ideo mo=
re iuriſtarum loquendo. Pro predictorum declaratiōe
premitto ꝙ non omne regimen ipſius vnius dicitur
regimē regis. Nam quādo eſt vnus qui regit et tan
tū iſte eſt iudex vt ſunt preſides ꝓuinciarū ⁊ ꝓconſu
les vt ꝑꝫ titulis de offi. preſi. et de offi. ꝓcōſu. et lega.
ſunt ꝑtātes et rectores ciuitatū. vt. C. de ſen. ex pericu
reci. l. fi. et ibi nota et C. de defenſo. ciuita. et in auten.
e. ti. per totū. Iſti em̄ habēt iudicare ſm̄ leges ⁊ tenēt
ſtatū regiū. ſ. cōpetentē miſtris. nec ad eos cōpetunt
regalia ſed ciuitates quas regūt vel ad aliū ſuperio
rē vel fiſcū. C. de mō multā. l. multaꝝ. ⁊. C. vbi cau.
fiſ. l. j. et. ff. de iure fiſ. l. j. Et ꝑ iſtos iudices deꝰ rexit
populū iudeorū per multa tp̄a vt habemꝰ per totū li
brū iudicū. Qn̄qꝫ vnus regit ciuitatē vel ꝓuinciā q̄
facit leges ꝓut vult et omīa ad eum pertinēt et iſtud
diciť regimē regis. Quod autē ſit iſtius regis ius vi
deamus vt ſic cognoſcamus an ſit bonū regi per re
ges. de hoc ſic ait dn̄s per Samuelē ꝓphetā. j. regum
viij. c. hoc erit ius regis qui imperaturꝰ eſt vobis fili
os veſtros tollet et ponet in curribus ſuis faciet ſibi
equites ⁊ precurſores quadrigarū ſuarū et conſtituet
ſibi tribunos et cētuiones et aratores agrorū ſuorū
filiaſqꝫ veſtras faciet ſibi vnguentarias et fucarias
et paniſicas. Agros quoqꝫ veſtros et vineas et oliue
ta optima tollet et dabit ſeruis ſuis. Sed et ſegetes

veſtras et vinearū redditus addecimabit vt det eun
chis et famulis ſuis Seruos etiā veſtros ⁊ ancillas
et iuuenes optimos et aſinos auferet et ponet in ope
ſuo greges quoqꝫ veſtros addecimabit vos quoqꝫ
eritis ei ſerui. Ecce verba dei et ſm̄ hoc videtur peſſi
mū regi per reges quia tot mala inferūt ſubditis et
ꝙ peyus eſt eos redigūt in ſeruitutē que morti ſimi=
lis. vt. l. ſeruitutē. ff. de re. iu. Sed per ſanctos doctores
exponūtur dicta verba ꝙ nō debēt intelligi omīa p̄
dicta licita eſſe regi ſed ſolū ea que ſupra ponūtur vt
ea grauia tunc faciet rex cū ceperit eē tirānus qđ de
facili fit et ſic quia eis futurū erat ideo ſic p̄dixit dn̄s
predicta verba cū dixit hoc erit ius regis qui impe=
raturus eſt vobis quaſi dicat hoc nō liceat omni re=
gi ſed ille qui imꝑaturus eſt vobis hoc ius ſibi vſur
pabit. diſplicebat em̄ domīo ꝙ regē petiuerant. vt eo.
c. dicit̄. Et hoc eſſe verū apparet ex eo ꝙ legitur deu
tronomij. xviij. c. vbi quid bonus et rectus rex facere
debeat euidenter docetur. Ait em̄ dn̄s de rege futuro
hec verba videlicet. Cūqꝫ fuerit cōſtitutus nō multi
plicabit ſibi equos nec reducet populū ī egiptū equi
tatus numero ſubleuatus p̄ſertim cū dn̄s p̄cepit vo
bis et nequaq̄ꝫ amplius ꝑ eandē viam reuertamini
nō habebit vxores plurimas que illicitāt animū ei⁹
neqꝫ auri et argenti īmenſa pondera poſtq̄ꝫ autē ſe=
derit in ſolio regni ſui deſcribit ſibi deutronomiū le=
gis huius in volumīe accipiens exemplar a ſacerdo
tibus leuitice tribus et habebit ſecū legetqꝫ illud om
nibus diebus vite ſue et diſcat timere dn̄m deuꝫ ſuū
et cuſtodire verba et ceremonias eius que in lege pre
cepta ſunt. Nec eleuetur cor eius in ſuperbiā ſuꝑ fra
tres ſuos neqꝫ declinet in parteꝫ dexterā vel ſiniſtrā

et longo tēpore regēt ipſe et filius ei⁹ ſuꝑ iſrahel hec
ſunt verba dei que aliqualiter excuciam⁹. Ait em̄ cū
fuerit cōſtitutus ex hoc innuit̄ ꝙ debet quis ab alio
rex cōſtitui nō ipſe ſua auctoritate ſibi regnū aſſume
re al's nō eſſet rex ſed tirānus. vt infra dicet̄. deinde
ait nō multiplicabit ſibi equos quaſi dicat aufugiat
pompā ſeu vanam gloriā vnde nō multiplicabit ſi=
bi equos. Eſt em̄ multiplicare vltra quā expediat ſi=
bi habere nec reducet populū in egiptum ⁊c̄. hec ver
ba poſſunt intelligi ad lrām vt iacēt ꝙ nunq̄ꝫ ire de
bebit rex iudeorū ad occupandū terrā egipti. Poteſt
etiam intelligi allogorice quaſi non reducat rex po=
pulū in ſeruitutē que ſeruitus ſignificat̄ per egiptuꝫ
vbi popul⁹ in captiuitate tenebat̄. prohibet ergo per
hec verba populū grauari oneribus ꝑſonalib⁹ que
quaſi ſunt ſpecies ſeruitutis Non em̄ habebit vxores
plurimas ſ. prohibuit vanā gloriā hic ꝓhibet in re=
ge luxuriā. Illa em̄ ſeparat animā regis a vero iu=
ditio nō ſolū erga homines ſed etiā erga deū vt acci
dit in ſalomone q̇ effectus ydolatra vt legit̄. iij. regū
xi. c. Neqꝫ argēti et auri īmenſa pondera hic ꝓhibet
auariciā ſicut em̄ ꝓpter pompā nimis expenditur et
ꝓpter hoc populus aggrauat̄ ita ꝓpter auariciam
nimiū a populo extorquet̄. poſtq̄ꝫ aut ſuꝑ prohibuit
aliqua fieri hic aliqua fieri mādat. Ibi deſcribit ſibi
deutronomiū legis hui⁹ ſm̄ yſiderū interpretat̄; ſecū
da lex. Et eſt figura euangelice legis. debet ergo rex
eſſe fidelis et catholicus et hoc p̄cepit lex. C. de epiſco.
audi. l. ſtatuim⁹. Accipiēs exemplar a ſacerdotib⁹ le=
uitice tribus per iſtos ſacerdotes figurat̄ ſancta ma
ter eccleſia a qua exemplar criſtiane legis omnis rex

debet aſſumere. Nec eleuet͛ cor eius in ſuperbiaꝫ hic
aliqua alia prohibet ſcꝫ ſuperbiaꝫ cordis que omniū
vitiorūꝫ eſt radix ſuper fratres ſuos. Aperit ergo ꝙ
illi qui ſunt ſubditi nō ſunt ſerui regis ſed frēs. Et ſic
ꝙ in precedenti autoritate dictum eſt nō enim de ve=
ro rege ſed tirāno intellexit. Neqꝫ declinet in partem
dexterā vel ſiniſtrā quaſi diceret rectuꝫ ſit iudiciū nō
amore vel odio quaſi dicat ſit iuſtus. debet ergo bo=
nus rex eſſe fidelis criſtianus iuſtus non pomposus
nec ſubditorū grauator. Nō luxurioſus. nō auarus
nec ſuperbus. Alia autē debet facere rex que ponūt͛
xxiij.q. v. regū eſt et. c. rex debet Sed ea que ibi ponū
tur ad predicta aptant͛ Sed licꝫ ibi ponat͛ quid rex
facere debeat et qualis in ſe debeat eſſe nō tamen ibi
ponit͛ quid a ſubditis poſſit exigere. dic igit͛ ꝙ expē
ſas maieſtati regie cōgruētes facere debeat. Et hoc
habemus expreſſum. que ſint rega. c. j. in vſu feu. vbi
dicit͛ ꝙ ad regē pertinent omnia tributa vectigalia.
et cenſus publici et que ibi ſpecialiter noīantur. Etiā
ad regē pertinet ex cauſa neceſſaria imponere collec
tas vt ibi dicitur. Et etiam iure. ff. probatur ꝙ reges
habebant omnē poteſtatem. l. ij. in princi. ff. de origi.
iuris. Viſo ergo quid ſit ius regis redeamus ad que
ſtioneꝫ. ¶ An expediat ciuitati vel populo regi per
regem prout bonus eſt habēs dictas cōditiones Et
dico ꝙ ſic ymmo optimū regimen eſt regale ideſt qđ
fit per regem. patet per ratiōes ſupra factas. Et ita
intelligo dicta areſtotilis et Egidij. Si vero conſi=
deremus quod euenire poteſt. quia quādoqꝫ ipſe rex
vertitur in tirannū ipſe vel deſcendentes ab eo tunc
dico quod cōſiderare debemus quod euenire poteſt
quando illud de quo agitur ad hoc naturaliter vel

vel veriſil'iter tendit. vt. ff. loca. l. ſi quis domū. §. i. et
ff. de damno. infec. l. qui bona. §. cū intrā al's nō debꝫ
hoc cōſiderari q̄ casum aduerſamqꝫ fortunā ⁊c. l. in
ter ſtipulātē. §. ſacrā. ff. de vbo. obli. ¶ Iſto ſic ꝓter
miſſo facio triplicē diuiſionē ciuitatis ſeu populorū
i ciuitate. Nam aliqua ē ciuitas ſeu gens magna i
primo gradu magitudis Quedā eſt ciuitas ſeu gēs
maior ⁊ ſic i ſecūdo gradu magnitudis. Quedā eſt
ciuitas ſeu gens maxia et ſic i tertio gradu magitu
dinis. Si loqmur de gēte ſeu popl'o magno i primo
gradu. tūc dico ꝙ nō expediat illi regi per regē prio
hoc ꝓbatur q̄ cū ciuitas romana erat in primo gra
du magnitudis expulit reges ⁊ cōuerſa fuerat in ti
rānidem. ff. de ori. iur. §. exactis. Et hoc etiam pro=
batur per rationē de natura regū eſt eſſe magificos
in facīedo magnas expēſas. vt i auten. de īmen. do=
na. et per areſ. i libris ethi. Sꝫ reddit' regales vni'
populi magni i primo gradu magnitudis nō ſuffi=
ceret ad expenſas regales ideo oporteret ꝙ extorque
rēt a ſubditis ⁊ efficerent͛ tirāni. Stat' igit͛ talis re
gis veriſil'iter tēdit ad tirannidē ergo nō eſt bonū re
gimē inſpecto eo qđ veriſil'iter euenire pōt. Et hec ē
ratio quare dn̄o diſplicuit ꝙ popul' regē pecijt. j. re=
gū. viij. c. Nec expedit tali populo ꝑ paucos vt per di
uites regi. Nam cōtingit i ciuitate eſſe diuites i pau
co vel paruo nūero. et tūc cōtingit alterū de duobus
q̄ aut multitudo ppl'i illis de illorū paucoꝝ regimīe
indignabit͛ quātūcūqꝫ bene regant vt fuit i ciuitate
ſenarum vbi certis annis fuit quidam ordo homi=
num diuitū regenciū ciuitatē etiaꝫ bn̄ et prudēter tn̄
q̄ ppl'i multitudo indignabat͛ oportuit eos regētes

reſiſtere huic cũ manu forti militari. Qui ordo depo
ſitus fuit in aduentu karoli .iiij. illuſtriſſimi romanoꝝ
imꝑatoris tũc regnãtis. Et ipſiꝰ principis factũ cõ
probo qꝛ talis regẽdi modꝰ ĩ talibꝰ ciuitatibꝰ nõ eſt
bonꝰ. Aliud incõueniẽs põt ſequi qꝛ illi pauci vt cõi
ter euenit pñt iter ſe diuidi qñ in ciuitate occurrũt ru
mores ſeditiões incẽdia ⁊ ciuilia ꝑlia vt ſepe videmꝰ
in ciuitate piſarũ. Expedit autẽ huic ppl'o qui eſt in
primo gradu magĩtudis regi ꝑ multitudinẽ qd vo
caꝛ regimẽ ad ppl'm. vt. ff. d ori. iu. l. ij. §. exactis vſqꝫ
ad. §. xxiiij qꝛ difficile. et ꝙ iſtd regimẽ ſit bonũ appa
ret qꝛ tp̃e hmõi regimis vrbs romana multũ aug=
mẽtata fuit. vt ptꝫ eа. l. §. augẽſcẽte et ſe Et hoc etiã
apparet ex dicta auctoritate libri regũ. videꝛ eñ ma=
gis regimẽ dei ꝗ̃ hoĩm hoc etiã experimur ĩ ciuitate
peruſina que iſto iure regiꝛ ĩ pace ⁊ in vnitate creſcit
et floret regẽtes eã ſꝫm vices ſuas a nullo ſe cuſtodiũt
ſed ipſi cuſtodiunꝛ ab hoĩbꝰ Et ſepe viſum ẽ per cõ
ſiliũ hoĩm cõmuniũ liberari quedaꝫ que ſapiẽtibꝰ et
prudẽtibꝰ male facta viſa ſunt Euẽtus vero mani=
feſtauit eẽ prudẽtiſſima fcã hoc ideo ẽ qꝛ magis dei
ꝗ̃ hoĩm regimẽ eſt. Nũc regẽdi modũ dictꝰ illuſtriſſi
mus imꝑator cũ apud eũ eſſeꝫ maxime cõmẽdauit.
Iſtud itaqꝫ regimẽ appellamꝰ regimẽ ad ppl'm ſeu
regimẽ multitudĩs vt dictũ eſt Et iſtd regimẽ eſt ſic
dictũ qñquidẽ iuriſdictio ẽ apd ppl'm ſeu multitudi
nẽ. nõ autẽ ꝙ tota multitudo ſil' actu regat ſed regi
mẽ aliquibꝰ ꝑ tẽpus cõmittit ſꝫm vices et ſꝫm circulũ
dic. §. exactis et in auten. de deſen. ciui. §. iterim. Qd
autẽ dico ꝑ ml'titudinẽ ĩtelligo exceptis viliſſimis C.
de digita. li. xij. l. ne quis Item ĩ iſto regimĩe pñt ex=
cludi aliqui magnates q ſunt ita potẽtes ꝙ alios op

primũt. vt. ff. de offi. preſi. l. illicitas. §. ne potentiores
et ita obſeruari videmꝰ Sed in dictis ciuitatibus ſi
honores et munera ſꝫm gradus debitos diſtribunꝛ
bonuꝫ eſt regimẽ ⁊ ad ſuꝑiorẽ ſpectat reformatio vt
ff. de mune. et ho. l. iij. §. preſes ꝓuincie. ¶ Scdo ẽ vi
dendũ de gẽte ſeu populo maiori et ſic in ſecũdo gra
du magnitudĩs tunc iſtis nõ expedit regi ꝑ vnuꝫ re
gẽ per rationẽs ſuꝑdictas Nec expedit regi per multi
tudinẽ Eſſet eñ valde difficile ⁊ ꝑiculoſum tantam
multitudinẽ cõgregari ſed iſtis expedit regi per pau
cos hoc ẽ per diuites et bonos hoĩes illiꝰ ciuitatis.
ita ꝓbaꝛ expreſſe in. l. ij. §. deinde qꝛ difficile. ff. de ori.
iu. vbi aucta ciuitate romana facte ſũt ſenatores eiſ=
qꝫ data eſt omĩs poteſtas Sic eñ regiꝛ ciuitas ve=
neciana. ſic ciuitas florẽcia. has eñ pono in nũero ci
uitatũ maioꝝ In hijs eñ ceſſant ſuſpitiões predicte.
Nã licꝫ dicanꝛ regi ꝑ paucos ⁊c̃. dico ꝙ pauci ſunt
reſpectu multitudĩs hoĩm ĩ ciuitate Sꝫ ſunt multi re
ſpectu alteriꝰ ciuitatis Et ideo ſunt multi qꝛ ꝑ illos
regi multitudo nõ dedignaꝛ Itẽ qꝛ ſunt multi non
pñt faciliter iter ſe diuidi quin aliqui remaneãt me=
dij q ſtatũ ciuitatis ſuſtẽtant Et de iſto mõ regendi
per paucos qñ ciuitas augmẽtata eſt in ſecũdo gra
du magnitudinis ponit glo. in dicto. §. interim in
auten. de deſen. ciui. Predicta vera niſi de antiquo re
gendi modo ciuitatis aliud appareat. poteſt eñ eſſe
ꝙ vna gens vel homines de populo ita aſſuefacti
ſunt certo modo regẽdi ꝙ eis quaſi in naturã cõuer
ſum eſt et aliter viuere neſcirẽt tunc antiquꝰ modus
regiminis ſeruãdus eſt. vt. ff. de mune. et ho. l. j. §. j.
et. l. iij. §. preſes et. l. honoꝝ. §. de honoribus.

¶ Tertio videndū eſt de gente vł pplo maxio q̇ eſt
in tertio gradu magitudis. hoc aūt poſſet cōtingere
i ciuitate vna p̲ ſe ſcz ſi eſſet ciuitas que multis alijs
ciuitatibꝰ et ꝓuincijs dn̄aret huic genti bonū eſt re=
gi per vnū. hoc ꝓbatur. ff. de ori. iu. l. ij. §. nouiſſime
vbi aucto. multū imperio romano ⁊ captis multis
ꝓuincijs deuentū fuit ad vnū ſcz ad principē hoc eti
am ꝓbant oēs ratiōes ſup̄ facte per dn̄m Egidiū. et
hic ceſſant rationes facte in oppoſitū In tāta enim
multitudīe ꝟ neceſſitate ſūt multi boni per q̄s opor
tebit ſe regē cōſtituere ⁊ ī iuſticie via ſe ponere. Et ſic
de facto cōmuniter videmꝰ ꝙ tanto meliꝰ gens vel
populꝰ regit̄ quāto ſub maiori vel potētiori rege re=
gitur. Et de hoc habemꝰ autoritatē ſacre ſcripture
deutrono. xvij. c. vbi dn̄s ſic ait. Cūqz ingreſſus fue=
ris terrā quā dn̄s deus tuꝰ dabit tibi ⁊ poſſideris eā
habitaueriſqz ī illa et dixeris cōſtituā ſup̲ me regem
ſicut habēt oēs per circuitū natiōes eū cōſtitues quē
deus dn̄s tuꝰ elegerit de numero fratrū tuoꝝ nō po
teris alteriꝰ gentis hoīem regē facere q̇ nō ſit frater
tuꝰ hec verba dn̄i ſunt Ex eo ꝙ dicit cum ingreſſus
fueris et poſſideris et habitaueris ⁊c̄. Innuit ꝙ p̲ua
gens habitura eſt regē Sz magna que eſt ī magno
ſtatu multis dn̄atur ſicut dictum eſt ṡ. ex eo ꝙ dicit
deꝰ tuus elegerit. ſ. ꝙ oīs rex aut mediate aut īme
diate a deo eligit̄ vel ab electoribꝰ inſpirāte deo Cor
eīn eligētiū in manu dei eſt ⁊ vbi voluerit inclinabit
illud. vt dicit̄ de rege. C. de ſum. tri. et fi. ca. Epl̄a inī
claras. Et ex hoc credo ꝙ regimē qđ eſt per electionē
eſt magis diuinū q̄z illud qđ eſt per ſucceſſionē. ideo
in rebꝰ eccleſiaſticis ſucceſſio oīno deteſtat̄. c. ex trāſ
miſſa de filijs p̄ſbi. ⁊. c. ad extirpādas. e. ti. ⁊ iō electio

principis qui eſt rex vl'is fit per electionē epoꝝ et pri
cipū nō aūt vadit ꝑ ſucceſſionē. vt de elec. c. venera=
bilē. et in. c. ad apl'ice de re. iudi. li. vi. hoc em̄ imperiū
de⁹ de celo ꝯſtituit. vt ī auk. quō opoꝛ. epiſ. ī pri. et ibi
de iſtis cauek in fi. §. fi. Reges vō ꝑticulares ſūt ma
gis de cōſtitutōe hoīm. vt. ff. de iuſ. et iu. l. ex hoc iure
Et ideo in hijs ꝑmittik ꝙ vadat ꝑ ſucceſſionē. et ita
dꝫ intelligi qđ dicit Egidi⁹ in dic. li. de regi. prin. Et
determīat ꝙ meli⁹ eſt regimē ire ꝑ ſucceſſionē. dꝫ em̄
trāſmitti ſicut cetera noīa bona et iura. de vl'i eſt ſec⁹
qꝛ eſſet cōtra autoritatē diuinā ⁊ cōtra canones Ex
eo vō ꝙ dicit de nūero frm̄ tuorū. Nota ꝙ ꝑiculū eſt
habere regē alteri⁹ natiōis. Sꝫ diceres quō ergo ꝑ
eccleſiā trāſlatū eſt imperiū romanoꝝ ī germanos. i.
theutunicos. vt ī dic. c. venerabilē de elec. Rn̄deo oēs
criſtiāi dicunk frēs nr̄i. ⁊ ſic nō eſt ventū cōtra dictā
autoritatē In hoīeꝫ vero ſarracenū paganū vel infi=
delē nō poſſet trāſferri Et ideo ſequik nec poterit al
teri⁹ gētis regē habere Et ꝓpter hoc neceſſaria ē ex
aminatio ei⁹ q̄ coronād⁹ eſt impꝛatoꝛ vel expone illa
vba ſm̄ auguſ. vt ibidē dicit glo. nō poteris. i. nō de
bes ꝑ regē cū alteri⁹ gētis regnū nō ita fidelik cōſer
uak. Et ideo imperiū romanū poſtq̄ꝫ fuit ab ytalis
ſeꝑatū ſemꝑ decreuit in oculis nr̄is hoc tn̄ abſqꝫ dei
iuditio factū nō ē De ꝓpl'is aūt ꝑuis nō dico Illi. n.
vel alteri ciuitati ſubſunt. vt. ff. ad mūicipa. l. q̄ ex vi=
co vel regi ꝯfederank aliquo federe ita ꝙ ipſi⁹ maie
ſtatē venerank vt. ff. đ capti. l. nō dubito Et videm⁹
ī ciuitatib⁹ et caſtris que ſub ꝓtectiōe hui⁹ ciuitatis
peruſine ſunt. Sicut em̄ corp⁹ humanū debile ⁊ par
uū nō pōt ꝑ ſe regi ſine auxilio tutoris vel curatoris
ita iſti ꝓpl'i ꝑui per ſe nullomō regi pn̄t niſi alteri ſub

mittanf vel alteri adhereāt Et hec de trib⁹ regendi modis q̄ boni ſunt. ¶ Quero de malis modis regēdi quis ſit deterior In hoc oēs phi dicunt ꝙ tirānis eſt peſſim⁹ ꝑcipat⁹. tenet em̄ vltimū gdū malicie. Jdē prefat⁹ dn̄s Egi. ī libro al. dicit ꝙ regimē ideo dicif bonū qꝛ ꝑ illud mayie tēdif ad bonū cōe. Sꝫ ꝑ tirānū mayie ab ītētiōe cōis boni recedif. Un̄ tirānis ē peſſim⁹ ꝑcipat⁹. vn̄ ſi dn̄enf plures qꝛ potētes diuites vel q̄ boni credūf vel ſi dn̄ef multitudo quāqꝫ illi regētes tendāt ad ꝓpriū lucrū et ſic ē regimē ꝑpl'i ꝑ hoc tn̄ nō intm̄ ſicut pri⁹ recedif ab ītētiōe cōis boi qꝛ ex eō ꝙ plures ſunt eoꝝ regimē aliq̄d ſapit de natura cōis boni. Sꝫ ſi vn⁹ eſt tirān⁹ in totū recedit a cōi bono. ꝓterea ſicut ꝟt⁹ vnita ī bonū eſt melior ita vnita ī deteri⁹ eſt deterior. Tirānus ergo ē peſſimus hoc aūt eſt ita manifeſtū ꝙ demrātiōe non eget hoc aūt qđ ſ̄ dictū eſt ꝙ regimē pluriū maloꝝ hoim nō eſt ita malū ſicut regimē vni⁹ tirāni intelligendū eſt ſi illi plures tendūt ad vnū, et nō ꝑnt niſi ſil'. ſecus ſi quilibet ꝑ ſe tirānidē exerceret vt vn⁹ de altero non curaret. vt ſ̄ dixi de regimie mōſtruoſo qđ ē ī vrbe romana. Sicut em̄ ſi in vno corꝑe eſſet vn⁹ humor corruptus q̄ predn̄aref malū eſt. Si tn̄ omēs humores eſſent corrupti ſibīūuicē tūc aduerſarenf. vt ꝑmiſſū eſt. ve ergo illi ciuitati que hꝫ plures tirānos ad vnū tendētes Jtē aduertēdū eſt ꝙ regimē pluriū maloꝝ vel regimē populi ꝑuerſi nō diu durat. Sꝫ de facili in tirānidē deducif. hec em̄ de facto ſepe videm⁹ hec em̄ ꝑmiſſio diuina eſt cū ſcriptū ſit qui regnare facit ipocritā ꝓpter peccati popl'i Job. xxxiiij. c. Et hodie italia eſt tota plena tirannis ⁊c.

¶ Finit Bartoli tractatus de regimine reipublice ciuitatis.

Et vt melius atqꝫ melius noīa regimīs in hoc opuſculo Bartoli legūdoctoris expreſſa ītelligas Cerne figurā ocularē ſequentē Que etiā ad ea que ſparſim in libris polliticorū ſcribūtur optime cōducit.

Gubernacō ſiue regimē aliud ē
- Uni⁹ et hoc ē duplicif vl
  - Scd'm ꝟtutē ⁊ ſic dicif regnū vel regimē regale vel regalis ꝑtās. Et eſt bonum.
  - Per potenciaꝫ et dicif tirānus et eſt peſſimū regimen.
- Paucoꝝ regimē ⁊ ē dupliciter vel
  - Scd'm ꝟtutē et dicif ariſtocracia greco vocabulo ⁊ nrō vocabulo optimorū regimē ſiue gubernatio Et eſt bonum.
  - Per potenciā ⁊ dicif greco vocabl'o ologarcia apđ nos potētū regimē ſcꝫ diuitū potentū. et eſt malum regimen.
- Multitudīs ⁊ hoc duplicif.
  - Scd'm ꝟtutē et ſic eſt timocracia in greco. apud nos respublica. et eſt bonum regimen.
  - Per potenciā et dicif greco vocabl'o democracia. apđ nos plebe⁹ ſiue popl'aris ſtat⁹ vl' plebis et iopū regimē Et nō eſt bonū

¶ Ex hac figura colligif tria regimia eſſe recta et bona ſcꝫ regale regimē Ariſtocracia vel optimoꝝ regimē. Et timocracia ſiue reſpublica. Et ſunt tres trāſgreſſiōes oppoſite vt tirānis ologarcia ſiue paucorū potēcia Et democracia ſiue plebe⁹ aut ꝑpl'aris ſtat⁹ Tene mēti ꝑ hijs q̄ dicunf in polliticis areſtotilis de multiplici bono ac malo regimine.

¶ Additio beati Thome.

Sciaſ etiā circa predicta ſm beatū Tho. ij. polliti. ꝙ ſex ſunt ordinatiões ciuitatū qr aut ciuitas regit ab vno aut a paucis aut a multis. Si ab vno aut ille ē virtuoſus ꝓcurās bonū ſubditorū et ille vocat rex cōmuni noīe a regēdo Si eſt vicioſus ordinans omīa ad vtilitatē ꝓpriā et dicit tirāꝰ. Si a paucis aut iſti agūt per virtutē et ꝓcurant bonū multitudinis ⁊ tl'e regimē dicit ariſtocracia ideſt ptās virtuoſorū. Si aūt iſti pauci agūt ꝓpter potenciā vel ꝓpter amicos vel ꝓpter pecuniā et ſunt vitioſi tūc ille principatus dicit ologarcia ideſt ptās potentū vitioſoꝝ Si aūt ciuitas regit a multis ⁊ ſunt ꝟtuoſi ⁊ vocat cōmuniter tale regimē pollicia Si aūt tota multitudo ꝓpl'i principat et regit tūc dicit democracia ideſt poteſtas populi.

Regiſtrū oīm predictorū ī hoc opuſculo. Et ſcias ꝙ fa. ſignificat faciē folij Et d. ſignificat dorſum folij.

A

Articuli qualiter debeāt formari. quādo aliq̄s vult ſe probare nobilem. folio. xiij. in dorſo
Apoſtoli dei qualit fuerūt nobiles fo. xv. in d.
Adoleſcētes nobilitatē vel genere vel virtute partā cōſeruare debent fo. xvij. in fa.
Appellat hodie nobilis q̄ referre pōt ſuos parentes fuiſſe nobiles fo. xxv. in d.
Adoleſcētes in puericia poſſe nobiles eſſe cicero demonſtrat fo. xxv. in d.
Arma portari ī vexillis l' clippeis ē licitū fo. xxx. ī d.
Arma q̄dā accipe pn̄t ꝓpria autoritate fo. xxxi. ī fa.
Armis eiſdē in ſpē an plures vti poſſint fo. xxxi. ī fa.
Arma deferūt nobiles ex ꝯceſſiōe īꝑatoris fo. xxx. ī d.
Arma alterius qui defert in eius cōfuſionē tenet iniuriarum fo. xxxi. in d.
Arma habere a pīcipe quid releuat pocius q̄ȝ ab alio fo. xxxij. in fa.
Arma qualit trāſeant ad ſucceſſorem. fo. xxxij. in fa.
Arma qualiter debeāt recte et nō monſtruoſe depingi fo. xxxiij. in fa.
Arma qualit portari debeāt ī vexillis fo. xxxiij. ī d.
Aīalia que deſignant ī armis an vt erecta l' plane ī terra ambulācia debeant depingi fo. xxxiij. in d.
Aīalia ferocia et māſueta qualiter armis ſub differēcia debeant depingi fo. xxxiij. in d.
Aīalia vt ī armis deſignant depīgi debēt ꝓut ſuū vigorem magis oſtendūt fo. xxxiiij. in fa.
Arma quādo portant in veſtibus hominū qualiter debent depingi fo. xxxv. in dor.
Arma homīs qualiter debēt depingi in veſtibꝰ hominū a parte poſteriori fo. xxxvi. in fa.
Arma et lrē qualiter debēt incidi vel imprimi in aliquā materiā fo. xxxvi. in fa.
Arma qualiter depingi debeant in coopertis lectoꝝ et equorum fo. xxxvi. in fa.
Arma principis a fortiori crux criſti nō debēt pingi ī terra ꝙ pedibus calcātur fo. xxxvi. in dor.
Ariſtocracia quale regimen eſt fo. xxxix. in fa.

B

Barōes magni licȝ nō ſint milites pn̄t tn̄ eos creare fo. xi. ī fa.
Barōis creati filij ante ɡ̄citi nō ſunt barones ſed poſtea nati ſic fo. xxviij. in dor.

C

Ciuitas aliq̄ ſic pōt ꝑ ſua ſtatuta derogare legi cōi

Conſiliarij in ciuitatib⁹ magnis de iure= fo.xi.ī fa.
cōmuni reputātur nobiles fo.xi.in fa.
Criſt⁹ habuit ī ſua natiuitate nobiles peccatores me
retrices adulteras et gētiles et quare fo.xvi.in d.
Cōſuetudo an valeat ꝙ q̄s dicat nobilis ex ꝓgenie
Ciuic⁹ ille ph̄⁹ dyogenes nobilita= mĕtna fo.xxiiij.ī f
tē irriſit ⁊ dicebat eē eā velamētū malicie fo.xxiiij.ī f.
Ciuis magne ciuitatis plus honorari debet q̄z ciuis
parue ciuitatis fo.xxx.in fa.
Ciuis opulētus equiparat nobili quo ad penā infe=
Color nobilior in armis debet oc= rendā fo.xxx.ī fa
cupare digniorē locū fo.xxxiiij.in d.
Colorū nobilitas qualiter attenditur fo.xxxv.in fa.
Colores q̄nq3 dicūt nobiliores ſm ſe fo.xxxv. in fa.
Ciuitas vt colligit ex legib⁹ et politicia areſtotil ſex
modis regit q̄rū tres ſūt bōi tres mali fo.xxxvij.ī d
Comes marchio dux rex q̄re ſic dicunt fo.xxvij.ī d.

D

Dignitas que nō venit ex origine ſed accidēti nō ex
tenditur vltra ꝓnepotes fo.ij.in fa.
Dignitatē ſine admiſtratiōe poſſunt habere mulie=
res alias nō regulariter fo.c.in d.
Dignitatē cū admiſtratōe poſſunt habere certe mu
lieres excellentes fo.iij.in fa.
Dignitas quot modis dicatur fo.iij.in fa.
Dignitas et nobilitas an ſint idem fo.iij.in d.
Dignitatē dicim⁹ a qua ꝓcedit nobilitas fo.iiij.ī fa.
Diuicie cōferūt ad magnitatē ⁊ nobilitatē fo.v.ī fa.
Diuicie etiā cōferunt ad felicitatē vt fo.v.in fa.
Decuriones in ciuitatib⁹ egregiis reputātur de iure
cōmuni nobiles fo.vi.in fa.
Dignitas antiqua que nō eſt nobilitas d' iure cōi pt
fieri nobilitas ꝑ ſtatuta vel cōſuetudines ciuitatū fo
ſic pōt nobilitatē a iure cōi introductā nō acceptare.
Diuicie tm̄ ſi quē nobilitarēt archa et ſacc⁹= xi.ī fa
eſſent nobiliores fo.xxiiij.in fa.
Domīe mulieres quādo inuitant ad cōuiuiū tūc ꝓ
eis debet mitti fo.xxviij.in fa.
Donatio nobiliū facta plebeo nō facit obligationez
ad antidora fo.xxviij.in fa.et d.
Decapitatio eſt pena nobiliū ex magnis delictis fo.
Diſputare de principis poteſtate eſt ſacri= xxx.ī fa.
legiū fo.xxx.in dor.
Democracia quale regimen eſt fo.xxxviij.in d.
Diogenes ille ciuicus ph̄⁹ nobilitatē irriſit dicēs eā
eſſe velamentū malicie fo.xxiiij.in fa.
Declaratio noīm policiarū clare habet ī figura im
preſſa et in notatis poſt figuram fo.lxv.in d.

E

Exemplū vulgare ꝙ quo ad originē oēs ſunt eque
nobiles fo.xv.in fa.
Exemplū aliud vulgare ꝙ nobiles nō dn̄t ſe nimiū
extollere de ſua nobilitate fo.xv.in fa.
Egeſtas plerūq3 ſeditōes et delicta parit fo. xxiij.ī d.

F

Filia regis ſi nubat comiti dz noiari regalis fo.ij.ī d
Filia comitis ſi nubat vni ſimplici nobili debet ap=
pellari comitiſſa fo.ij.in dor.
Filia comitis ſi nubat plebeo nō d'r comitiſſa fo.ij.ī d
Factis demōſtrare pl⁹ eſt q̄z xbis dicere fo. xxvi.ī d.
Fili⁹ nat⁹ ex plebeo prē poſtea nobilitato nō ē nobil
Filij illegitīi nobiliū nati ex vili mere= fo.xxvij.ī d
trice An ꝑ mrimoniū ſubſequēs cū eadē legittimēt
et nobiles fiant fo.xiv.in fa.
Filioꝝ culpa nō ē naſci ex coytu ꝓhibito fo.xxiv.ī d

Fili⁹ q̇ naſcit̄ ſine m̄rĩoĩo m̄rẽʒ ſeq̇t̄ nõ p̄rẽʒ xxiv.ĩ f
Filiȷ ignobiles nõ p̄ñt deferre arma p̄ntũ fo.xxiv.ĩ f
Facies aĩalis depicti in vexillo debet haſtã inſpicere
al's iudicaret̄ pro monſtro fo.xxxiij.in dor.
Facies aĩalis in vexillo depicta et ad tubã appoſita
reſpicere nõ dʒ tubã ſ̈ aĩ̃riorẽ p̄tẽ vexilli fo.xxxiij.ĩ d
G
Glorioſi dicũtur nobiles fo.xxiij.in fa.
Gen⁹ ⁊ diuicie m̄ltũ opitulant̄ ad nobilitatẽ fo.xxiij
Gen⁹ patria abſq; virtute ĩ nobili ſunt ſicut= in d.
inſignia cauponum fo.xxiiij.in fa.
Generoſus eſt qui a natura bene ad virtutẽ cõpoſi=
Gen⁹ ap̄l'orũ nõ fuit aliũde nobile= tus ẽ fo.xvi.ĩ di
q̄ʒ moꝛũ ingenuitate et v̈tutũ varietate fo.xv.in d.
H
Hoĩm q̇daʒ ſũt p̄poſitiui vt nobiles maiores q̇dã p⁹
poſiti vt nobiles ſimplices q̇dã ordĩe idñti fo.xiiij.ĩ f
Hoĩm tria gñ̃a inueniũtur q̊ ad nobilitatẽ fo.xv.ĩ.d
Homo odiȷs plenus ſi aſſumeret arma pacifici nobi
lis poteſt p̄hiberi ne deferat fo.xxvi.in dor.
Infans pȏt fieri miles et rex coronari fo.v.in fa.
Improbatio diuerſaruʒ opinionũ de nobilitate fo.
xvi.et xvi.in fa.et dor.
Ignobil' m̄l'ier ducens maritũ nobilẽ fit nobilis fo.
Jo.an.fuit illegittim⁹ et ignobil'.ſed no= xxviij.ĩ fa.
biliſſimus ſcĩẽcia fo.xxiv.in fo.
Inſignia aliqua ſunt certe dignitatis vel alicuius
officiȷ fo.xxv.in dor.
Inſignia quedam ſunt priuatorũ hoĩm nobiliũ ſeu
populariũ fo.xxv.in dor.
Judicis offitio pȏt q̇s p̄hiberi ne deferat arma alt
Inſignia artificũ quid ſignificãt et= teri⁹ fo.xxxi.ĩ d
quid iuris de eis fo.xxxij.in fa.
Inſignia ſocietatis vbi manere debeãt diſſoluta ſo
cietate fo.xxxij.in dor.
Imp̄ator ſeu p̄riceps roman⁹ in ſe tanq̄ʒ teſauro hʒ
oĩ̃s dignitates et nobiliates recõditas fo.xxvij.ĩ fa.
Imp̄ator dicit̄ rex romanorũ ante receptionẽ coro=
ne a papa poſtea aũt imp̄ator fo.xxvij.in fa.
L
L.j.text⁹ cũ glo.C.d̉ digi.li.xij.habet̄.j.fo.in dor.
Leges ſicut nõ ſunt eedem apud oĩ̃s ſic nec nobili
Loquẽdi cõis vſus de nobilitate= tas fo.xxiij.ĩ fa.
opinioni areſ.adheret fo.xxiij.in fa.
M
Mulieres nobiles ſi ꝯtrahũt m̄rĩmoniũ cũ nobilib⁹
viris tenẽt nihilomin⁹ nobilitatẽ ſui generis ⁊ ſ̈m eã
debẽt locari in menſa fo.ij.in dor.
Mater p̄ filios nobilitat̄ nõnunq̄ʒ fo.ix.in d.
Mulier ignobilis p̄ ſuũ virũ nobilitat̄ fo.ix.in dor.
Milicia aliq̄ repit̄ que nõ facit quẽ nobilẽ fo.xi.ĩ d.
Miles qui vt ſic nõ habet iuriſdictionẽ quõ pȏt fa=
cere aliũ militem fo.vi.in dor.
Magñ̃icẽcia multũ op̄at̄ ad nobilitatẽ fo.xxiij.ĩ fa
Marius nobilitatẽ per cicatrices ⁊ vulnera recepta
oſtendit fo.xxvi.in dor.
Mulieres que nobilitant̄ honore maritorũ ſuoꝝ vt
militũ et doctorũ debẽt noĩari domĩe fo.xxviij.in fa
N
Nobilitatis opiniões ponũtur fo.iiij.in d.
Nobilitatẽ dixerũt quidã antiquã poſſeſſionẽ diuici
arũ cũ pulcris regiminibus et morib⁹ fo.iiij.in d.
Nobilitas p̄pter delictũ et infamiã perdit̄ fo.v.in d
Nobilitas tranſit de p̄rẽ in filiũ legittimũ nõ baſtar
dum fo.vi.in fa.
Nobilitatẽ an q̇s poſſit hr̃e ex natiuitate fo.vi.in d.

Nobilitas eſt triplex ſcz naturalis pollitica ſiue ciui-
lis et theoloyca ſeu ſupnaturalis fo. viij. in d.
Nobilis dicit theoloyca nobilitate q̇ eſt ī grā dei fo.
Nobilitas ſm ſilitudinē reperit in brutis= viij. ī d.
animalibus fo. viij. in fa.
Nobilis dicit quē princeps ſua gracia ſibi gratū fe
cit fo. viij. in dor.
Nobilitatis dio et ei⁹ declaratio ponit fo. ix. x. et xi.
Nobilis aliqs: vno loco pōt eſſe nobilis: alio loco ig
nobilis fo. ix. in fa.
Nobilitatē et dignitatē a ſeipo aſſumēs cōmittit fal
Nobilitatē nōnūqz q̇s nanciſcit p= ſum fo. ix. ī fa.
pter vicia vt furtū vl' cōſil'e fo. ix. in d.
Nobilitat mľier p virū et mater p filiū fo. ix. in d.
Nobititas nec eſt ī volūtate nec intellectu fo. x. in fa
Nobilitas cadit qn̄qz ī ignorantē fo. ix. in dor. in fi.
Nobilitas p̄t alicui ī pūcto mortis ↄferri fo. x. in fa.
Nobilitas gn̄is de neceſſitate nō eſt ꝟt⁹ fo. x. in d.
Nobiles ī electiōib⁹ ⁊ teſtiōnijs p̄ferūt alijs fo. x. ī d
Nobilitatē q̄lit de⁹ et qualit impator cōfert fo. x. ī d.
Nobilitatē etiā alij dn̄i ab īpatore pn̄t cōferre. x. ī d
Nomīe cāmunis ī ciuitatib⁹ cōprehēdūtur nobiles
et ignobiles fo. xi. in fi.
Nomīe ppľi aūt plebei et ignobiles tm̄ ibidē.
Nobiles ī ciuitatib⁹ que regūtur p populū ſunt mi=
nus accepti q̄z alij populares fo. xi. in dor.
Nobilitatē ſumm⁹ areſtotiles deſcribit fo. xxij. in d.
Nobilitas apud omēs in honore habet fo. xxij. in d
Nobilitatē plurimi ſapiētes dicūt ortam ex virtuti=
bus fo. xxiiij. in fa.
Nobilitatē plato diuidit quadrifariā fo. xxiiij. in d.
Nobilitatem nō efficiūt maiores ville caſtra varia
domus ornamēta et ſimilia fo. xxiiij. in dor.
Nobiliū an facta vel dicta pluris ſint fo. xxvi. in fa.
Nobilitas generis vnde pncipaliter habeat ortum.
fo. xxvij. in fa.
Nobilitatē an quis amittat per ingreſſium religio=
nis fo. xxvij. in dor.
Nobiliores qui dicūtur fo. xxviij. in fa.
Nobilis genere et doctoꝛ prefert alijs nobilibus nō
doctoribus fo. xxviij. in fa.
Nobilitas patris extēdit ad filios natos ante et nō
poſt queſitā nobilitatē fo. xxviij. in d.
Nobiles faciētes magna delicta vt furta ⁊c. nō dn̄t
vili pena ſicut plebei puniri ſed debēt decapitari fo.
Nobiles veri ac boni nuſq̄z centū repe= xxx. in fa.
riuntur fo. xv. in dor.
Nobiles pl⁹ puniūt pena pecuniaria q̄z ignobiles. et
ſic eoꝝ delictū reputat pey⁹ cui⁹ rō ponit fo. xij. ī fa
Nobilitas hz ī ſe aliqua grauamīa mala fo. xij. ī d.
Nobil' ſi q̇s creat et nō addit qua nobilitate tunc fit
nobilis de infimo ⁊ ſimplici gn̄e nobiliū fo. xiij. in fa
Nobiles ī diuerſis locis varia hn̄t noīa fo. xiij. in d.
Nobilitas q̄ deſcēdit ex gn̄e q̄lit trāſit ī nepotes et vl
teriores et qualit nō trāſit in pnepotes fo. xiiij. in fa.
Nobilitas quedā ē pfecta quedā creſcēs quedā inci=
Nobilitas dr̄ triplicit vnomō ſm= piēs fo. xiiij. ī fa
ſtirpē aliomō ſm ꝟtutē tertio vtroqz mō fo. xiiij. ī d.
Nobiles nō debēt eſſe mercatores fo. xiiij. in fa.
Nobilitas gn̄is a ſola ꝟtute nō habet fo. xiiij. in d.
Nobilitas filioꝛū laudat parētes fo. xiiij. in d.
Nobilis ex virtute ppria et parentū magis cōmen=
datur q̄z qui ex altero tm̄ eſt nobilis fo. xv. in
Nobilis genere nō dz inaniter de nobilitate ſui gn̄is
gloriari. et ibi vide ricmū vulgarē fo. xv. in fa.

Nobilē animū facit philoſophia fo.xv.in dor.
Nobilitas vera ſ̄m.b.ieronimū eſt eſſe clarū virtuti bus fo.xvi.in fa.
Nobilitas ē ſola ac vnica vt⁹ ſ̄m iuuenalez fo.xvi.
Nobilitas ſaguinis cū nobilitate moꝝ ſatis decorat hominem fo.xvi.in fa.
Nobiles plures fuerūt ſancti fo.xvi.in fa.
Nobilitas nōnunq̄ȝ ſonat in viciū fo.xvi.in fa.
Nobilitas neopolitanorū ꝯſiſtit in ocio fo.xviij.ī fa
Nobilitas venetorū ꝯſiſtit ī mercatura fo.xviij.ī fa
Nobilitas romanorū cōſiſtit in cultura agrorum ⁊ vacatiōe gregis fo.xviij.in d.
Nobilitas florentinorū aucupio et venatiōe gaudet fo.xix.in fa.
Nobilitas ianuenſiū gaudet negociatōe fo.xix.ī fa
Nobilitas lombardorū viuit ex prediorum fructu ⁊ cōſiſtit in venādi aucupādiqȝ ſtudio fo.vt ſ̄.
Nobilitas almanorū ſuppetit hijs q̄ caſtellis aut vrbib⁹ dn̄ant Et aliq̄ ex hijs latrocinio vacāt fo.xix.
Nobilitas gallorū vrbes fugit et inhabitare= in fa. vrbē turpiſſimū apud eos eſt fo.xix.in fa.
Nobilitas britanoꝝ ex amplo cēſu iudicat fo.xix.ī d
Nobilitas hiſpanoꝝ delectat equeſtri ordīe fo.xix.ī d
Nobilitas grecorum cōuenit hijs qui inſeruiūt aule corū imperatoris fo.xix.in d.
Nobilitas barbaroꝝ eſt hijs q̄ ſeſe dedunt milicie fo. xx.in fa.
Nobilitas teucrorū habet ex armis fo.in fa.
Nobilitate generis plures abutūtur ymmo parāt ſi bi ignobilitatem fo.xv.in d.
Nobilitatē quidā ex patria quidaz ex ꝓpria virtute demonſtrant fo.xvi.in fa.

O

Officia aliq̄ ſunt que hn̄t dignitatē et nobilitatē an nexam fo.xiij.in fa.
Opinones hoīm diuerſificāt nobilitatē fo.xvij.in d.
Opinio multorū eſt nobilitatez poſſe relinqui filijs a parētibus ſicut bona hereditaria fo.xxv.in fa.
Ologarcia quale regimē eſt fo.xxxix.in fa.

P

Pater vn⁹ pt gn̄are nobiles et igno.filios fo.vi.ī d.
Potēs nimis ī ciuitate poterit relegari fo.vij.in d.
Phi varias hn̄t opiniōes de nobilitate fo.xvij.in d.
Prēm hre Job ſine opib⁹ parū prodeſt fo.xv.in d.
Plato reges ex ſ̄uis ⁊ eꝯ̄ dixit eē exortos fo.xv.ī fa.
Progenitorū virtus et gl'a aliquid efficit ad nobilitatem filioꝝ fo.xxv.in fa.
Paterna nobilitas migrat in filios fo.xxv.in d.
Pes dexter in aīali ꝓ armis depicto āncedere dȝ qn̄ ſit pictura in vexillo vel banderia ſo.xxxiij.in fa.
Pn̄cipi ſolū ē admiſſū portare aureaſ veſteſ fo.xxxv
Popl'i ī ciuitate triplex ē diuiſio Nā ī aliq̄ ciui= ī fa. tate ē maxia multitudo.ī aliq̄ maior ml'titudo.ī aliq̄ magna multitudo ⁊ ſ̄m hoc variatur regimen. fo. xliij.in fa.et d.
Popl'o maiori expedit regi ꝑ vnū regē fo.xliiij.in d
Popl'o vl' ciuitati an expediat regi ꝑ regē fo.xliij.ī d.

R

Ruſtic⁹ ſuā ruſticitatē plene purgare nō pōt ⁊ acq̄=rere nobilitatē ſ̄ filij ei⁹ pn̄t fieri nobiles fo.vi.in fa.
Rex quilibet dicit in domo ſua et de hoc vide exemplum fo.xxvij.in fa.
Ruſticus falconē cepit cuz ſonalijs et iectis dedit ei panē ⁊ caſeū comedere ⁊ falco ītercept⁹ eſt an teneat

dn̄s falconis emēdare damnū vide pulcra fo.xxxvij et fo.xxxviij.in fa.
Regēdi ciuitatē vnus modꝰ eſt ꝑ populū ⁊ hic interdū eſt bonus interdū malus fo.xxxviij.in doꝛ.
Regēdi modꝰ aliꝰ eſt ꝑ ſenatores et ꝑ paucos diuites et prudētes et hic etiā eſt interdum bonus interdū malus fo.xxxix.in fa.
Regēdi tercius modus eſt ꝑ vnū et hic ſi reſpicit bonū publicū pocius q̄ȝ priuatū eſt melioꝛ alias ſecꝰ et tunc eſt tirannis fo. xxxix.in fa.
Regēdi modꝰ ſeptimꝰ ē peſſimꝰ de quo fo.xxxix.ī fa
Regēdi modꝰ melioꝛ q̄s ſit fo.xxxix.ī doꝛ. vbi ꝓbat̄ pulcris ratiōibꝰ ꝙ monarchia.i.regimē vniꝰ regis .i.gubernatio vnius rectoris eſt melioꝛ.
Rex qualis dȝ eſſe ī regendo populū fo.xli.in d.
S
Sanctiꝰ eſt quē fulgere moribus ꝓpriis q̄ȝ maiorū opinione niti fo.viiij.in d.
Sancti plures ex nobilitate generis cōmendātur vt fo.xvi.in doꝛ.
Sapiētes ſto yci ſolū dixerūt eē nobiles fo.xxiiij.in d
Suſceptus poſt nobilitatē patris de eius nobilitate gaudebit nō ante fo.xxviij.in d.
Spurij et filij illegittimi nobiliū nō ſunt de agnatione genere familia p̄ris ſed matris fo.xxviij.in d.
Signū alienū quis in rebus ſuis imprimere nō debet fo.xxxi.in fa.
Signum artificis vniꝰ non debet alter artifex aſſumere fo.xxxij.in d.
Scriptura iudeorū an latinoruȝ ſit rōnabilioꝛ eo ꝙ noſter ſcribēdi modꝰ incipit a ſiniſtro et termiat̄ ad dextrū eorū a dextro ad ſiniſtrū fo.xxxv.in doꝛ.
T
Teutunici nobiles qui dicunt̄ germani ſunt vere nobiles fo.xxviij.in fa.
V
Vir capitur multipliciter fo.ij.in d.
Virtus verā nobilitatē cum gloria ⁊ felicitate efficit fo.xvi.in fa.
¶ Nec mireberis quiſq̄s es optime lectoꝛ ꝙ nōnūq̄ȝ ī impreſſiōe caracterꝫ oberratū eſt Cū adeo deprauatas lecturas corruptaſq̄ȝ inuenimꝰ ꝙ etiā vix bonꝰ ſenſus ex eis q̄nq̄ȝ trahi potuit. Et ſi teſte areſtotile phicoꝝ.ij. Scribit nō recte grāmaticꝰ imprimēdo facilius dū nimiū agitare ſtudebit impreſſor q̄s dubitat oberrare poterit Et hūc errorē licet modicū non pudet ↄfiteri.vt īfra videbis in fa.folij.vij.oīno in fi. ꝑtermiſſa eſt hec rega poſt li.dicit̄ ignobilis Itē dicit ap̄lus.j.ad corin.iiij. Vos nobiles nos aūt ignobiles vſq̄ȝ ad hāc ⁊c̄. In fa.folij.ix.in prin.adde ibi poſt dictionē tenentē hec v̄ba qua q̄s inter honeſtos plebeos magis acceptus habetur. In doꝛ.folij.xv.in prin.allegat̄ Crıſoſ.ſuꝑ Iohānē Eſt criſoſ.ſuꝑ matheū in locis ibi all. In doꝛ.folij.xvi.ī prin.ibi Criſti varietas.dicit̄ em̄ criſti natiuitas nō varietas. In fo.xvi.in prin.erratū eſt cenſes ꝓ cenſus et magnū ꝓ magnos ponit̄. Et credo ponit̄ pro vero fo.xl.in d. in fi. Et regularit̄.j.lr̄ā ſuꝑfluit in dictione plebeus in multis locis.
Aliꝰ ī lr̄ā vel ſilba ſi erroꝛ occurrerit q̄libet lectoꝛ ſtudioſus de leui ꝑ ſe corrigere atq̄ȝ emēdare poterit Aſſidue et nimie occupatōes ſeu agitatiōes nō ſinebāt omēs pūctualiter errores prouidere.

¶ Accipe hec opuſcula tu nobilis genere. nobilis vir-
tute. nobilis in vtriſqꝫ. Et item ciuitatis gubernator
interqꝫ legēdū procul dubio habebis voluptatē. Eſt
materia tū ſolatioſa tū vtilis ad mlta quottidiana
varia applicanda. Quantum et decoris et laudis
pre ſe ferūt preſentes tractatuli plurimū ſolatioſi per
ſe indicabunt ſencieſqꝫ ſi autoris famā et longenā in
ſcribendo gloriā recte cōſpicies Bartolꝰ legū doctor
vt clamitāt omēs equiſſimꝰ hic autor hic conflator
eſt. Pulcra eñ dicta pulcrū faciūt hominē dicere cō
ſueuit Lodewicus iſte de roma ſuis in ſingularibus
Eme ea ꝓpter tu qui ſolacia legere queritas. perpe-
tuoqꝫ emptōis te ꝓfecto nō penitebit. et dū grā diuſcu
lus eris alijs hec neſciētibus cū laude ⁊ gloria iocū-
de enarrabis. Vale optime lector. Laus deo.

¶ Impreſſi ſunt preſentes tractatuli Bartoli
Liptzk per Gregorium boticher. Anno dñi M°.
cccc°. xciij. die quinta menſis Octobris.

N F M V H me donauit
L D D N E S 1526
7 Julij
Vienne Pannonie